

Світ дитячих бібліотек

Українська асоціація
працівників бібліотек для дітей

№ 4-5 (36-37)
2010

Національна бібліотека України
для дітей

Щоквартальний науково-методичний журнал

У номері:

Всеукраїнський саміт директорів обласних дитячих бібліотек України, Одеса, 2010

Національна бібліотека України для дітей

А. Кобзаренко

Дитяче читання як феномен культурної спадщини 3

Т. Турбаніст

Методичне забезпечення моніторингу читацької активності 7

А. Гордієнко

Творчий бібліотечний трикутник: книга, читач 11

Одеська область

Т. Палій

Обласна бібліотека для дітей: місце і роль у відродженні та
збереженні національної спадщини 15

Л. Чернікова

Творчість Богдана Сушинського як феномен дитячого читання 16

В. Церковна

Робота з користувачами-дітьми за краєзнавчими програмами:
сучасні вимоги, традиції, інновації 18

Т. Баркар

Робота бібліотеки з дітьми з обмеженими можливостями життєдіяльності 20

Дніпропетровська область

О. Прокопович-Ткаченко, М. Чугуєва

Творчий альянс: взаємодія бібліотеки та мас-медіа в стимулюванні дитячого читання . . 22

Закарпатська область

В. Чіка

Читання, навчання, дозвілля: грані оптимального співвідношення 24

Кіровоградська область

Т. Манжула

Дитяче читання в умовах інтенсивного розвитку інформаційних технологій 26

Львівська область

Л. Лугова

Книжкові мости: міжнародна співпраця Львівської обласної бібліотеки для дітей 28

Миколаївська область

Т. Жайворонок

Сучасне бачення і тенденції розвитку стратегії підтримки дитини,
яка читає, в бібліотеках Миколаївщини 30

Полтавська область

Л. Гаверилук

Роздуми з приводу дитячого читання: «за» і «проти» 33

Рівненська область

Л. Лісова

Дитяча книга Рівненщини як засіб підтримки інтересу до читання у молодших школярів 34

Сумська область

Л. Тогобицька

Формування читацької активності дітей 37

Тернопільська область

Н. Новицька

Інтернет як партнер бібліотеки і сучасний інструмент активізації дитячого читання 42

Жарківська область

Г. Трохименко

Інформаційний простір дитячої бібліотеки в контексті структурних змін мотивації дитячого читання 44

Херсонська область

А. Бардашевська

Організація читання сучасної дитини: на шляху до нової моделі 48

Хмельницька область

В. Черноус

Юне покоління Хмельниччини вибирає книгу: дитяче читання в умовах сучасного інформаційного суспільства 50

Чернівецька область

П. Рудя

Книжковий ринок Буковини і фонди обласної бібліотеки для дітей: перспективи розвитку 51

Чернівецька область

Н. Лисенко

Вклади своє серце в читання 52

Автономна Республіка Крим

С. Капранова

Музеи в детской библиотеке как инструмент продвижения книги и чтения 53

Н. Аносова

Современные тенденции информационно-библиотечного обслуживания детей в детских библиотеках Крыма 58

Рекомендації Всеукраїнського саміту директорів обласних бібліотек

України для дітей «Дитяче читання як феномен культурної спадщини» 60

Говорять учасники саміту

М. Зніщенко

Хто навчить дитину читати для душі? 61

О. Лепілка

Очікувані творчі зустрічі 62

Вітаємо з ювілеєм

Народжений під щасливою зіркою 63

Анастасія Кобзаренко,

генеральний директор Національної бібліотеки України для дітей

Дитяче читання як феномен культурної спадщини

Проблема дитячого читання, що турбує всіх людей, яким не байдуже майбутнє своєї країни, для нас з вами не нова, вона обговорювалася п'ять роки тому на науково-практичній конференції у м. Львові. За час, що пройшов, назріло багато проблемних питань, що стосуються підтримки і розвитку дитячого читання, які нам належить обговорити. Які ж позитивні зрушення відбулися за цей час? Які інноваційні напрями застосовують зараз у своїй роботі бібліотеки для дітей? Яку стратегію нам потрібно виробити для підвищення престижу дитячого читання?

Не зайве нагадати, що читання є одним із важливих засобів задоволення духовних потреб людини, воно розвиває інтелект, формує зрілу, освічену і грамотну особистість. Саме тому його потрібно всіляко підтримувати і стимулювати. Адже від стану читання залежить духовне здоров'я і майбутнє нації. Дитяче читання є проблемою державного масштабу, своєрідним індикатором ставлення суспільства до свого майбутнього. Видатний письменник, педагог Василь Сухомлинський сказав: «Читання — це віконце, через яке діти бачать і пізнають світ і самих себе».

Дитина не читає... Криза читання? Що саме впливає на розвиток дитячого читання? Які зміни сьогодні відбуваються в читанні дітей? Спад інтересу до читання — загальносвітова тенденція, наслідок потужного розвитку інформаційних телекомунікацій. Сучасні діти живуть у край насиченому інформаційному просторі, під впливом якого значно змінюється їхнє ставлення до книги, читання, інформації в цілому. У дітей сьогодні є великі можливості вибору способу проведення дозвілля, серед яких — різноманітні засоби масової комунікації і електронні мас-медіа. Інтенсивно розвивається «екранна» культура і кількість «екранів», що оточують дитину, постійно зростає. Стрімко розвивається ринок комп'ютерних ігор, репертуар яких постійно розширюється. Соціально-культурна ситуація ускладнюється тим, що віртуальний світ став настільки принадливий для дітей і підлітків, що намагання відвідати його переходить усі межі розумного. Кіберзалежність уже називають електронною голкою. Інтернет із корисного засобу отримання інформації може перетворитися на реальну небезпеку для нестійкої психіки дитини. Отже, наші побоювання, що читання витискується електронними засобами інформації, а діти перестають читати, мають під собою об'єктивне підґрунтя. На початку XXI століття діти дійсно читають, але «не те» і «не так», як попередні покоління. У наш час інтенсивно іде процес трансформації корінних змін читацьких пріоритетів юних читачів. Змінюються практично всі характеристики дитячого читання: статус читання, його тривалість, характер, репертуар, мотиви, стимули тощо. Змінюються також джерела отримання друкованої інформації. Відбувається процес зміни моделі засвоєння дітьми книжкової культури. Загальні риси, які були притаманні старій моделі дитячого читання, визначалися

обов'язковим регулярним читанням, різноманіттям його репертуару, наявністю «літературних героїв». У колі читання переважали книги, а не журнали, була порівняно невеликою частка так званого «чтива». Для читання сучасних дітей і підлітків є характерними скорочення частки читання у структурі вільного часу; зміна характеру читання, яке стає більш прагматичним, інформаційним і поверховим; домінування «ділового» читання над «вільним»; збільшення кількості дітей, які читають книги тільки за шкільною програмою; зміни «вільного» (дозвілєвого) читання у ставленні до літератури розважального характеру; поступове зниження інтересу до друкованого слова та падіння престижу читання.

Таким чином, проблеми, пов'язані з дитячим читанням, безумовно, залишаються, але разом з тим проводиться цілеспрямована робота щодо їх вирішення як бібліотеками, так і на державному рівні. Якщо проаналізувати виконання рекомендацій Всеукраїнської науково-практичної конференції директорів обласних бібліотек «Дитяче читання: феномен і традиції в XXI столітті» (м. Львів, 2005 р.), що стосувалися внесення пропозицій на розгляд Міністерства культури і туризму про Національну програму читання, ініціювання створення державних програм «Автоматизація і інформатизація бібліотек», розробки методики комплексних дослідницьких проєктів для проведення моніторингів дитячого читання в Україні, здійснення моніторингу читання у регіонах, забезпечення виконання державних програм, вивчення незадоволеного читацького попиту, то можна з упевненістю стверджувати, що ми рухаємося вперед. Перш за все, відбулися позитивні зміни у вирішенні проблеми підтримки і розвитку читання на державному рівні. Так, з метою вироблення чіткої державної стратегії розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2009 року схвалено Концепцію Державної цільової програми підтримки і розвитку читання на період до 2015 року. Її прийняття сприятиме підвищенню культури читання, рівня знань та грамотності населення, створенню інформаційного середовища і нових умов, які будуть стимулювати зростання культурного і інтелектуального потенціалу нації. Читання розглядається як важливий засіб засвоєння культурних цінностей, підвищення культурної компетенції нації, збереження української культури та примноження багатства рідної мови. За дорученням Міністерства культури і туризму України Національною бібліотекою України для юнацтва та громадською організацією «Форум видавців» підготовлено проєкт Державної цільової програми підтримки і розвитку читання на період до 2015 року. В її реалізації, крім Міністерства культури і туризму, візьмуть участь Міністерство освіти і науки, Міністерство охорони здоров'я України, Національна академія педагогічних наук, Державний комітет телебачення і радіомовлення, Державний комітет інформатизації, Українська асоціація видавців

та книгорозповсюджувачів. Цією Програмою, яка узгоджується Міністерством культури і туризму України з профільними міністерствами, передбачено комплекс завдань і заходів для її виконання. Серед них: удосконалення нормативно-правової бази бібліотечної галузі, застосування сучасних інформаційних технологій з популяризації читання, міжнародне співробітництво, підвищення інформаційного та науково-методичного рівнів забезпечення підтримки і розвитку читання, доступності бібліотечного обслуговування. Також планується проведення соціологічних досліджень з метою вивчення стану і тенденцій розвитку читання в суспільстві, розроблення єдиної системи поетапного виявлення компетентності читання користувачів бібліотеки (знавців читання, читаючих за вподобаннями, читаючих від випадку до випадку, не читаючих взагалі), впровадження орієнтовної навчальної програми формування інформаційної культури читачів, моніторинг виявлення і поширення найбільш ефективних форм і методів популяризації книги та ряд інших заходів за участю вищезгаданих установ. Крім того, відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2009 року «Про затвердження плану заходів щодо розвитку бібліотечної справи на період до 2011 року» Міністерство культури і туризму України підготувало проекти ряду важливих документів. Це: Концепція Державної цільової програми поповнення бібліотечних фондів на 2010–2015 роки, Концепція Державної цільової програми інформатизації бібліотек на 2010–2015 роки, Державна цільова національно-культурна програма створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека — XXI».

Бібліотеки України для дітей, як складові загальнодержавної соціально-культурної системи, своєю активною діяльністю сприяють підтримці і розвитку читання, позиціонують себе як центри читання і формування інформаційної культури, позитивно впливають на зміст і якість читання. В умовах побудови суспільства знань, якого ми так прагнемо, дитячі бібліотеки, виконуючи соціокультурну функцію, є основним стимулюючим середовищем розвитку читацької компетентності підростаючого покоління. Саме дитячі бібліотеки знайомлять дітей і підлітків з широким колом літератури, засобами книги розвивають інтелект, творче мислення, сприяють формуванню духовності, навчають пошуку і раціональному використанню інформації. Найголовнішим є те, що обласні, міські центральні бібліотеки для дітей урядовою постановою визначені і функціонують як науково-дослідні центри з питань культурного розвитку дітей. У сусідній Росії дитячі бібліотеки такого статусу не мають.

Широким є спектр соціологічних досліджень, що проводилися обласними бібліотеками для дітей, з вивчення репертуару дитячого читання, культурно-інтелектуальних уподобань дітей, їхніх інформаційних потреб та ставлення до книги і читання, організації сімейного читання. Зокрема, Кримська республіканська дитяча бібліотека провела регіональні дослідження «Читацькі уподобання у вітчизняній та зарубіжній літературі» і «Портрет юного читача Криму»; Луганська ОДБ — соціологічне дослідження «Сучасна карта читання в регіоні» і моніторинг «Мистецтво бути читачем»; Сумська ОДБ — дослідження «А для тебе книга — друг?», «Від книжки — до творчості» та «Книга чи комп'ютер?». Для соціологічних досліджень бібліотеками не тільки розробляються анкети, а й методології їх

проведення. Цьому сприяли методичні поради «Моніторинг дитячого читання в бібліотеках України для дітей», підготовлені НБУ для дітей відповідно до рекомендацій згаданої вище конференції, в яких висвітлено методологію організації моніторингу читання, методи його проведення та представлення результатів.

Постійно здійснюється моніторинг дитячого читання і Національною бібліотекою України для дітей, базою проведення якого є обласні бібліотеки для дітей. Це соціологічні дослідження «Я читаю сучасну книжку українською мовою», «Книга року», «Мое хобі — читання». Щороку НБУ для дітей узагальнює отримані дані вивчення незадоволеного читацького попиту у дитячих бібліотеках та передає їх до Міністерства культури і туризму, Держкомтелерадіо для врахування при формуванні державних програм «Українська книга» та «Розвиток і функціонування української мови на 2004–2010 рр.» Я, як генеральний директор Національної бібліотеки України для дітей, щиро дякую директорам обласних бібліотек за плідну співпрацю і відповідальне ставлення до проведення цих досліджень. Разом з тим хочу зазначити, що всі наші дослідження мають прикладний характер, вони лежать у площині практичної діяльності бібліотеки, тобто ми вивчаємо наших читачів-дітей, які відвідують бібліотеку. На жаль, проблема дитячого читання у нашій країні не досліджується у рамках академічних інститутів. У розвинених країнах світу на сьогодні вже існує чималий досвід дослідження деяких аспектів читання дітей. Насамперед, це Програма міжнародного тестування учнів, започаткована Організацією економічного співробітництва та розвитку. Відповідно до проекту кожні три роки вивчається рівень так званої «функціональної грамотності», тобто ступінь володіння 15-річними дітьми, які здобули обов'язкову освіту, знаннями і вміннями, потрібними для повноцінного життя в суспільстві. Кожен цикл досліджень проводиться за трьома напрямками: у галузі читання, математики, природничих наук. У 2009 році грамотність читання була пріоритетним напрямком дослідження. Слід зазначити, що ця програма зосереджується не на визначенні техніки читання, а на спроможності школяра адекватно розуміти зміст, інтерпретувати прочитане та оцінювати його значення. Зауважу, що ці ж завдання — вироблення у дітей навичок самостійної роботи з книгою, критичного аналізу, переосмислення та творчої інтерпретації — є головними при визначенні переможців Всеукраїнського конкурсу дитячого читання «Найкращий читач року», який ми проводимо спільно з громадською організацією «Форум видавців». Це означає, що ми з вами працюємо у правильному напрямі щодо виховання читацької культури дітей.

У плані промоції дитячого читання бібліотеки для дітей реалізують ряд успішних проектів як всеукраїнського, так і обласного, районного рівнів, залучаючи до їх проведення різноманітні установи і організації. Це літературно-творчі акції, фестивалі дитячого читання, програми підтримки і розвитку дитячого читання, програми сімейних читань, читацькі марафони, конкурси і вікторини та інше. Серед заходів всеукраїнського масштабу, які проводяться дитячими бібліотеками, плідними є Всеукраїнський тижень дитячого читання, Всеукраїнський конкурс дитячого читання «Найкращий читач року», конкурс «Найкращий відгук на сучасну дитячу прозу».

Хочу зазначити, що переважна більшість бібліотек для дітей широко застосовують у своїй діяльності інноваційні форми популяризації читання, які базуються на вікових і психолого-педагогічних основах розвитку дитини, допомагають у формуванні її особистості. Найбільш креативним підходом та системністю у вирішенні питання підтримки і розвитку дитячого читання вирізняються Херсонська, Львівська, Донецька, Житомирська, Миколаївська, Хмельницька, Луганська обласні бібліотеки для дітей, ЦБС для дітей м. Львова. З метою стимулювання росту читацької активності та популяризації читання, заохочення до систематичного читання, підвищення рівня читацької компетентності дітей, відновлення традиційного сімейного читання Миколаївська ОДБ започаткувала обласний гуманітарний проект «Велике читання» та комплексну програму підтримки читання «Я читаю книгу...», а проведений обласний конкурс професійної майстерності серед працівників бібліотек Миколаївщини «Краща творча робота з просування книги та розвитку читацької культури в дитячому середовищі» свідчить про комплексний підхід обласної бібліотеки до вирішення проблеми читання. Обласну комплексно-цільову програму розвитку дитячого читання «Повернемо дітям книгу» реалізує і Луганська ОДБ. Довела свою дієвість програма «Львів читає дітям», у рамках якої Львівська ОДБ організує проведення загальнообласного дня читання (у визначений день у бібліотеках, дитячих садах, школах, по місцевому радіомовленню проводяться голосні читання).

Подібні проекти починають впроваджувати і районні бібліотеки для дітей. Спираючись на досвід інших бібліотек, Краматорська центральна міська дитяча бібліотека Донецької області розробила і успішно реалізує цільову бібліотечну програму підтримки і розвитку дитячого читання «Місто читає дітям». Головною її метою є підвищення ролі дитячого читання, просування книги та читання в місті. Інформаційно-бібліографічне забезпечення цієї програми передбачає велику інформаційну та масову роботу з різними категоріями читачів і місцевим населенням, тренінги та підбір матеріалів для учасників постійної телепередачі «Читаюче місто», яка діє вже протягом двох років і в рамках якої вже було показано 52 її випуски. Розрахована на один рік, вона була продовжена і у 2009 р., бо отримала величезний резонанс і популярність. Партнерами з реалізації цього проекту були письменники, журналісти, актори, художники, вчителі, вихователі, лікарі, службовці.

У плані створення позитивного іміджу серед громадськості та підвищення престижу читання бібліотеки розширюють сфери свого впливу, проводячи заходи поза межами бібліотеки. Масштабна загальноміська книжкова акція «В нашій місті всі читають», яка завершила цикл заходів однойменного креатив-проекту, відбулася на мистецькому майданчику в центрі міста Житомира. До програми свята увійшли виступи місцевих авторів дитячих творів; нагородження кращих читачів бібліотеки та читаючих сімей; літературний ярмарок; рекламна кампанія в міському транспорті «Читаючий трамвайчик» та агітаційний інтелектуальний троллейбус. Проведенню акції передували виступи на обласному радіо у передачі «Віконце в книжковий світ» та на обласному телебаченні «Читаємо книги у родинному колі». Щороку ЦБС для дітей м. Львова презентує програму літніх читань гучною промоакцією «Бібліотека без меж». У скверах, на дитячих майданчиках, при-

будинкових територіях міста проводяться голосні читання, вікторини, конкурси, до проведення яких залучають підлітків-волонтерів.

З метою підвищення престижу читання як важливого чинника у формуванні молодшої генерації українського народу із сучасним світобаченням Національною бібліотекою України для дітей спільно з газетою «Комсомольська правда» в Україні» розпочато національний проект «Україна читає дітям» за підтримки Міністерства культури і туризму України. Головна ідея проекту полягає в тому, що публічні люди — відомі актори, співаки, спортсмени, політики, письменники, видавці, представники різних гілок влади — будуть спілкуватися з читачами, розповідати їм про роль книги у своєму житті і становленні як особистості, читатимуть вголос у школах-інтернатах, дитячих будинках, загальноосвітніх школах, бібліотеках, будинках сімейного типу, а батьки вдома поновлять голосні родинні читання. Презентацію проекту було здійснено в медіа-центрі газети «Комсомольська правда» в Україні» 22 квітня цього року, що є свідченням нового етапу співпраці та партнерства бібліотек і засобів масової інформації у залученні дітей до книги та читання. У презентації взяли участь заступник Міністра культури і туризму України, народна артистка України Ольга Бенч, голова Української спілки ветеранів Афганістану (воїнів-інтернаціоналістів) Сергій Червонописький, головний редактор журналу «Однокласник», письменник Сергій Іванюк. Перше читання відбулося під час презентації проекту. Провела його народна артистка України Раїса Недашківська, яка прочитала старшокласникам балади Т.Г. Шевченка, поезії Лесі Українки та Ліни Костенко. Продовженням цього проекту стали зустрічі учнів у різних шкільних закладах м. Києва з головним редактором журналу «Однокласник», письменником Сергієм Іванюком, акторкою Київського академічного театру ляльок Ганною Задерей, відомими українськими письменницями Лесею Ворониною та Зіркою Мензатюк. Серед відомих людей, які дали згоду надалі взяти участь у цьому проекті, Міністр Кабінету Міністрів України, доктор філософських наук Анатолій Толстоухов, перший космонавт незалежної України, Герой України Леонід Каденюк, народні артисти України Ада Роговцева, Володимир Талашко, Ольга Сумська, Богдан Бенюк, заслужений артист України Юрій Одинокій, телеведучі Андрій Доманський, Петро Мага та інші. Оскільки проект національний, то ми запрошуємо до участі у ньому і обласні бібліотеки для дітей, які мають та й повинні організувати такі зустрічі з відомими людьми свого регіону. Інформувати громадськість і юних читачів про проведення читань можна як на власних сайтах, так і на сайті нашої бібліотеки.

У НБУ для дітей започатковано новий проект «Краща література юним читачам» (КЛЮЧ), який має на меті допомогти дітям і підліткам отримати фахову інформацію про нові і призабуті книжки, видані в Україні, познайомити з письменниками і художниками-ілюстраторами, які присвятили свій талант дитячій літературі, а дорослому зацікавленому читачеві — ознайомитися із літературознавчими та книгознавчими розвідками у галузі дитячої літератури, взяти участь у дискусії про шляхи розвитку української дитячої книги і літератури. Своє міркування стосовно того чи іншого видання кожен може залишити на сайті нашої бібліотеки. Для розробки і підготовки цього проекту ми запросили кандидата історичних наук, книгознавця Мар-

ченко Наталію Петрівну. Запрошуємо також до співпраці усіх зацікавлених науковців у галузі дитячої літератури, письменників, бібліотекарів, педагогів.

Питання популяризації дитячого читання в середовищі Інтернет не залишилися поза увагою й інших бібліотек для дітей. З цікавими історіями написання літературних творів та улюбленими літературними героями можна ознайомитися на сайті Хмельницької ОДБ на сторінці «Цікаві книжки з книжкового сховища». Про творчість сучасних дитячих українських письменників повідомляє сайт Миколаївської ОДБ у розділі «Нові імена в українській дитячій літературі». Про те, як залучити дитину до читання у сімейному колі, розповідається на сторінках сайту Житомирської ОДБ («Читаємо всією сім'єю»). Дізнатися, яким має бути і що повинен вміти справжній читач, можна у «Школі лідерів читання і грамотності», заняття якої представляє Чернігівська ОДБ, та на «Уроках БібліоЗнайки» Кримської республіканської дитячої бібліотеки ім. В.Н. Орлова. Все сміливіше дитячі бібліотеки освоюють нові форми представлення ресурсів: користувачі Інтернет із зацікавленням переглядають матеріали блогу Миколаївської ЦМДБ «Бібліотека міста N» та слідкують за розвитком блогу Херсонської ОДБ «Читай — і стань успішним», завдання якого — висвітлювати різноманітні програми підтримки читання, заходи з залучення до читання дітей і підлітків Херсонщини. Тож можна сказати, що бібліотеки України для дітей активно долучаються до розширення українського бібліотечного Інтернет-простору. Станом на квітень 2010 року в публічних бібліотеках нараховувалося 128 сайтів, серед них 33 — сайти бібліотек для дітей. Приємно зазначити, що за результатами аналізу сайтів публічних бібліотек України, який здійснює заступник генерального директора НБУ для дітей І.Г. Торлін, в топ-десятку найбільш відвідуваних входять Національна бібліотека України для дітей (1 місце) та Херсонська обласна бібліотека для дітей (7 місце). На превеликий жаль, сьогодні ще не мають своїх сайтів Волинська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Одеська, Полтавська, Сумська, Чернівецька обласні бібліотеки для дітей. Не завжди інформативними є сторінки ряду районних бібліотек для дітей, які в основному пропонують статистичну інформацію про бібліотеку та її фонди на сайтах регіональних централізованих бібліотечних систем, де відсутня система висвітлення змісту роботи з дітьми.

Більш активному розвитку Інтернет-середовища для дітей може сприяти участь бібліотек у всеукраїнських та регіональних корпоративних проектах, розвиток віртуальних сервісів для користувачів-дітей, чітке бачення місця своєї бібліотеки в електронному середовищі, підвищення інформаційної грамотності дитячих бібліотекарів, освоєння нових технологій розробки та представлення електронних ресурсів. Не менш важливим фактором є активність кожної бібліотеки в колективних проектах, адже тільки спільними зусиллями можна отримати бажаний позитивний результат. Заслужену популярність у віддалених користувачів здобула «Віртуальна бібліографічна довідка: об'єднана довідкова служба бібліотек України», учасни-

ками якої є 7 дитячих бібліотек; 12 бібліотек поставляють та запозичують бібліографічні записи з бази даних «КОРДБА» (Корпорація дитячих бібліотек України із аналітичного розпису періодичних видань); 11 бібліотек для дітей активно включилися в розробку вебліографічного списку «Кращі Інтернет-ресурси від Української асоціації працівників бібліотек для дітей»; сподіваємось на вашу підтримку та залучення місцевих літературознавців і до проекту «КЛЮЧ».

Ми всі добре розуміємо, що у вирішенні проблеми підтримки і розвитку дитячого читання головну роль відіграють бібліотеки. Адже вони сьогодні — єдиний соціальний інститут, в якому відслідковується національний репертуар творів друку, що видаються у державі, з метою надання їх у суспільне використання, в основному безплатно. Саме тому перед бібліотеками постають такі важливі завдання, як: формування суспільної думки про цінність читання і значимість його для досягнення успіху в житті; сприяння формуванню сприятливого інформаційного середовища для просування читання і забезпечення умов доступу до соціально необхідної літератури; підвищення читацької компетентності та читацької активності користувачів дитячих бібліотек (як дітей різного віку, так і дорослих); популяризація читання кращої літератури для виховання і розвитку дітей; залучення до читання дітей, які мало читають, або зовсім не читають.

Для вирішення цих завдань ми маємо продовжувати активно вивчати контингент користувачів, їхні інтереси, уподобання, аналізувати запити дітей з тим, щоб прогнозувати потреби завтрашнього дня; розробляти бібліотечні програми та проекти із залученням широкого кола громадськості та різних установ; розвивати віртуальні бібліотечні сервіси для дітей і батьків; створювати інтерактивні програми; широко застосовувати рекламу бібліотечних послуг.

Наостанок хочу сказати: все, що ми з вами обговорюємо на спільних зібраннях, всі проблемні питання, які ми розглядаємо, будуть відображені у рекомендаціях саміту і слугуватимуть планом дій для подальшого удосконалення нашої роботи. Якщо проаналізувати рекомендації усіх попередніх професійних зібрань, то бібліотеками виконується більше 80 відсотків з них. Разом з тим є бібліотеки, які працюють по-старому, проводять традиційні, малоефективні заходи, не впроваджують інновацій і, на жаль, не беруть до уваги спільно вироблені рекомендації. Хочу застерегти всіх вас, шановні колеги, що сьогодні ми живемо в умовах, коли не маємо права не заявляти про себе, не доводити громадськості і владі свою необхідність і значимість, не конкурувати за користувача заради свого успішного функціонування. В ряді областей керівництво різного рангу не бачить ефективності роботи дитячих бібліотек, а лише звертає увагу, що в бюджеті збільшуються кошти на утримання їх штатів (50%). Виникають пропозиції оптимізації мережі, об'єднання дитячих бібліотек з юнацькими і дорослими. Це нас насторожує. Подумайте! Раджу готувати текстові і усні звіти перед громадськістю і керівництвом! Треба, щоб про нас знали!

Методичне забезпечення моніторингу читацької активності

Бібліотечно-інформаційна діяльність і бібліотечна професія сьогодні переживають кардинальні зміни. Бібліотечні працівники в усьому світі намагаються осмислити та узагальнити нові тенденції в розвитку бібліотечної професії, що обумовлені змінами навколишнього світу — соціальними та технологічними.

Бібліотеки — це осередки знання й навчання, літератури й читання; це установи, які самі знаходяться в процесі навчання, а також створюють культуру навчання, що триває все життя. Усе більше з'являється спільного у тих, хто працює в інформаційній сфері: у бібліотекарів, документалістів та архівістів, хоча залишаються й відмінності. Якщо архіви спрямовують свою роботу, перш за все, на збереження для майбутнього свідоцтв минулого й сьогодення, то центри документації забезпечують переважно отримання інформації, необхідної «тут» і «зараз». Бібліотеки з'єднують обидві ланки. Їх фонди, які часто формувалися століттями, разом із представленою ними культурною пам'яттю є й залишатимуться дуже необхідними, проте вони доповнюватимуться сучасними інформаційними й комунікаційними технологіями. Поряд із придбанням і наданням для користування таких фізичних засобів, як книги, журнали або *CD-ROM*и, інформація оперативно отримується зі світових ресурсів. Публікації в мережі та обробка документів з Інтернету додаються до класичних завдань бібліотек із збирання, збереження, опрацювання публікацій та надання їх у користування. Тому бібліотекам потрібні працівники, які володіють певними компетенціями (спеціалісти). Ці компетенції застосовуються в різних видах діяльності: обробці інформаційних джерел, обслуговуванні користувачів, культурних програмах та ін.

Бібліотеки виконують культурні завдання: збагачують і підтримують культурні види діяльності своїх користувачів, пропонуючи різноманітні заходи, беруть на себе роль культурного центру в громаді, наприклад, у районі міста. Бібліотеки й бібліотекарі надають інформаційні ресурси, інформацію та знання різним групам користувачів. Своїми інформаційними ресурсами та послугами вони підтримують і сприяють шкільній і професійній освіті; підвищенню рівня професійної та загальної освіти; професійній діяльності; навчанню й науці, дослідженням і розвитку; участі в суспільному житті; громадянській і політичній активності; розвитку особистості й визначенню життєвих орієнтирів; заняттям хобі та проведенню вільного часу. Бібліотеки — це організації, які навчаються, тобто вони пристосовують свою організаційну структуру до оточення, яке постійно розвивається, і відповідають на вимоги користувачів, що змінюються. Вони готують спеціальні матеріали, у тому числі за індивідуальним запитом. Бібліотекарі співпрацюють та підтримують зв'язки з іншими освітніми закладами, вони розробляють програми підвищення кваліфікації для своїх співробітників, а також самі удосконалюють свій фаховий рівень не лише завдяки навчальним курсам поза межами бібліотеки — вони вчать і один в одного.

Надання послуг для різних вікових груп користувачів відповідно до їхніх потреб — це основне завдання діяльності бібліотеки. Постійна орієнтація на інтереси користувачів є найголовнішим принципом. Актуальним тут є не вибіркова позиція, а активні дії. Для цього необхідно постійно вивчати потреби користувачів і їхні думки про бібліотеку. Як опорні пункти для самостійного навчання, бібліотеки заохочують дітей та підлітків до читання, виховують у них культуру читання. Крім розвитку навичок читання, грамотності, вони розвивають «інформаційну» грамотність, тобто навички пошуку, аналізу й обробки інформації.

Бібліотеки враховують цілі й стратегії організацій, що їх фінансують, і розглядають себе як складову певної інфраструктури. Бібліотечні фонди є інвестованим капіталом. Вони повинні активно презентуватися, оброблятися та бути доступними, а також, де це доцільно, переведеними в цифрову форму. Бібліотекарі створюють за допомогою послуг додану інформаційну вартість. Вони розглядають кооперативну, інтегровану обробку інформації, що виходить за межі одного носія інформації, як важливе завдання сучасності й майбутнього.

Престиж бібліотеки традиційно залежить від обсягу і якості друкованих фондів. Відбулася або найближчим часом відбудеться зміна парадигм — від фізичного володіння носіями інформації до вибору між володінням і наданням інформації. Раніше бібліотечні послуги були прив'язані до певного місця, однак зараз це радикально змінилося завдяки телематиці (інформаційним системам і послугам, що задовольняють інформаційні потреби користувача). Тому швидкість отримання інформації й знань для користування стає дедалі важливішою. Слід додати також, що бібліотеки все більше перетворюються на інформаційних провайдерів і вступають у конкурентну боротьбу як між собою, так і з комерційними службами. Зростає значення вартості цих послуг: вони ставлять усе вищі вимоги до бібліотек. Бібліотекарі мають самі оцінювати свої послуги, самі визначати докази своєї ефективності, доданої вартості по відношенню до інвестицій. Щоб вижити й мати успіх, бібліотеки будуть більшою мірою, ніж раніше, функціонувати й управлятися як підприємства на основі економічних методів.

Методист у своїй діяльності зустрічається з необхідністю трансформації педагогічних засобів та методів, що застосовуються у бібліотечній практиці. І цього вимагають не тільки завдання з підвищення кваліфікації бібліотекарів. Не обійтися без педагогічних знань та навичок і виконуючи організаторські функції, науково обґрунтовуючи перспективи розвитку бібліотечної справи, плануючи довгострокові завдання і передбачаючи подальший розвиток методів і форм діяльності бібліотек. З точки зору педагогічних завдань та засобів діяльності, можливий розгляд дослідницької функції. Її педагогічність найбільше проявляється при проведенні наукових досліджень, виявленні, вивченні, узагальненні та впровадженні кращого бібліотеч-

ного досвіду. Це довгий, цілеспрямований, послідовний процес, до реалізації якого активно долучаються бібліотекарі.

Існує педагогічна закономірність інформаційної функції методичної діяльності. Її не потрібно обмежувати тільки інформуванням бібліотекарів про щось нове та цікаве. Ця важлива функція реалізується в удосконаленні координації бібліотек, підвищенні громадської активності бібліотечних кадрів. Інформація виступає інструментом аналізу і контролю, засобом узагальнення і розповсюдження досвіду, сприяє розвитку наочності та гласності в роботі і виявленню стимулюючого та виховного впливу. В її основі лежить розкриття найбільш ефективних форм і методів бібліотечної роботи.

Постійна організація роботи з підвищення кваліфікації та перепідготовки бібліотекарів (стажування, практикуми, екскурсії) сприяє їхній безперервній освіті. Зрозуміло, що і тут на перше місце висувуються педагогічні вимоги, а саме: індивідуальний підхід до бібліотечних працівників, вміння володіти аудиторією, дохідливо роз'яснювати положення, поняття, правила та методику роботи.

Місцеве самоврядування розширило рамки самостійності, але й відокремило бібліотеки, бо розвело їх по різних рівнях та «різних гаманцях». Сьогодні дитячі бібліотеки вкрай неоднорідні: від великих регіональних дитячих бібліотек і самостійних бібліотечних систем до дитячих філіалів та відділів у складі публічних бібліотек. Крім того, обслуговування дітей здійснюють усі публічні та шкільні бібліотеки. Це вносить свої корективи у розробку і вдосконалення бібліотечних методик, в організацію роботи ОДБ.

Дитячі бібліотеки держави за останнє десятиріччя зазнали два удари: лавиноподібну комп'ютеризацію та інтернізацію суспільства, в результаті чого відбувся масовий відтік потенційних читачів і зниження активності вже існуючих, і дуже болісне, ніякими користями не виправдане реформування бібліотечної мережі, у результаті якого економічна відповідальність за бібліотеки перейшла з державного на місцевий рівень. А вже якщо вища влада звільняється від цих турбот, то що казати про місцеве чиновництво? Його воля нічим не обмежена сьогодні — ні законодавчо, ні морально, ні матеріально.

Свої цілі та завдання дитячі бібліотеки, у тому числі й обласні, вбачають у тому, щоб здійснювати особливі підходи до обслуговування дітей. Логічно передбачити, що допомога бібліотекам з упровадження різних варіантів такого підходу є основним змістом методичних рекомендацій ОДБ. Не можна не розуміти: рекомендації методичного центру, що втратили статус обов'язковості виконання, повинні мати експериментально підтвержені обґрунтування, щоб бути затребуваними бібліотекарями. Тобто, значною частиною методичної діяльності ОДБ залишається науково-дослідна робота.

Робота з дітьми повинна базуватися на глибоко науковому підході. Не випадково у дитячих бібліотеках активно використовують досягнення суміжних наук: педагогіки, психології, соціології. Розвиток бібліотечного обслуговування дітей неможливий без вивчення і розуміння соціальних, психологічних, вікових, гендерних та інших особливостей світу дитинства. Облік цих особливостей, розробка і реалізація нових форм обслуговування неможливі без використання методів наукових і соціологічних досліджень. У недалекому майбутньому одним (можливо, й основним)

з напрямів цієї роботи може стати соціально-гуманістична експертиза. Маємо констатувати, що науково-дослідницька діяльність ОДБ, що здійснюється де-факто, є скоріше диверсифікацією сфери її діяльності. На жаль, професії бібліотечного дослідника-соціолога ніде не навчають. Вони поповнюються методом випадкового відбору працівниками дитячих бібліотек, дитячих садочків і навіть представниками професій, далеких від роботи з дітьми.

Сьогодні дитячі і сільські бібліотеки зазнають змін, які обумовлені законодавчими реформами та розвиненими цифровими технологіями. Від прогресу не втечеш, але діти залишаться, і проблема дитячого «читання–нечитання», впливу його на особистісний розвиток дитини також залишиться. Вирішувати її повинні фахівці. ОДБ — регіональний центр з вивчення та вирішення проблем дитячого читання, його соціального статусу.

Перед професійним співтовариством і державою стоїть стратегічне завдання — дати більш чітке визначення місії інституту обласних дитячих бібліотек як центру підтримки і розвитку читання дітей у регіоні, видавничої діяльності в галузі бібліотекознавства, рекомендованої бібліографії, що адресована дітям, та інших проблем дитячого читання.

Інформаційний моніторинг

Моніторинг — спеціально організоване систематичне спостереження за станом об'єктів, явищ, процесів з метою їх оцінки, контролю чи прогнозу. Таким чином, під час будь-якого моніторингу будь-якої системи (екологічної, медичної, соціальної, педагогічної та ін.) відбувається збір інформації про систему, що досліджується. Саме інформація, яка є частиною моніторингу, постає як мета моніторингу, яка охоплює будь-який продукт розумової діяльності. Без існування інформації використання моніторингу втрачає сенс.

Світова практика підтверджує відоме наукове положення про те, що інтенсифікація інформаційних процесів, поглиблена переробка інформації і всестороннє використання інформаційних ресурсів в управлінні підвищують стійкість, пристосованість до зміни зовнішніх умов, живучість і надійність індивіда, суспільних систем. Прямим наслідком інтенсифікації інформаційних процесів є прискорення розвитку людського потенціалу, підвищення рівня освіченості й інформованості людей і, завдяки цьому, виховання соціально, політично й економічно активної верстви населення.

Наголосимо, що інформація є головною і метою, і умовним «матеріалом» моніторингу, тому що саме інформація досліджується, вивчається, розповсюджується під час моніторингу. Саме тому у зв'язку з вимогами часу та для правильного розуміння такого феномена, як моніторинг необхідно внести зміни в термінологічну базу. Вважаємо, що терміни моніторинг та інформаційний моніторинг необхідно сприймати як тотожні, а при визначенні безпосередньо процесу слід використовувати не термін моніторинг, а точніший та ємний інформаційний моніторинг.

Основна сфера практичного застосування моніторингу — це керування, а точніше, інформаційне обслуговування керування в різних сферах діяльності. Моніторинг — інформаційна, діагностична, наукова, прогностична система, реалізація якої здійснюється в рамках управлінської діяльності. Інформаційний моніторинг — це самостійний науковий процес, тому він має свої систему, об'єкт, предмет, суб'єкт дослідження, комплекс моніторингових показни-

ків, інструментарій та інструменти моніторингової діяльності. Моніторингова діяльність являє собою сукупність моніторингових процедур. Наприклад: збір, обробка і представлення інформації тощо. Разом з тим, до системи інформаційного моніторингу можна віднести різні підсистеми моніторингу, що різняться між собою рівнем об'єкта і предмета моніторингу. Усі елементи системи інформаційного моніторингу структурно і функціонально пов'язані між собою і утворюють єдиний цикл інформаційного моніторингу. Вилучення будь-якого з цих компонентів із системи або знецінює інформаційний моніторинг, або руйнує всю систему.

Існують різні системи моніторингу, що породжує необхідність їхнього підпорядкування. З цією метою розпочато спробу класифікації існуючих систем інформаційного моніторингу за кількома ознаками: сфера застосування; засоби, які використовуються для збору вихідної інформації; час реалізації; широта охоплення. Залежно від тих чинників, які використовуються як підстава для експертизи, можна виокремити такі види моніторингу: динамічний, конкурентний, порівняльний та комплексний. Динамічний моніторинг передбачає, що основою для експертизи слугують дані про динаміку розвитку того або іншого об'єкта, явища або показника. Це найпростіший спосіб, який може бути аналогом експериментального плану тимчасових серій. Для відносно простих систем локального інформаційного моніторингу (цін, доходів населення та ін.) або інформаційного моніторингу фізичних об'єктів достатньо цього підходу. Основою для експертизи в конкретному моніторингу є результати ідентичних обстежень аналогічних систем. Вивчення двох або кількох підсистем великої системи здійснюється паралельно, одним інструментарієм, в один і той самий час, що дозволяє дійти висновку про значний ефект на тій або іншій підсистемі. Разом з тим, такий підхід дозволяє оцінити величину небезпеки, її критичність. Для порівняльного моніторингу основою експертизи слугують результати ідентичного обстеження однієї або двох систем вищого рівня. Такий випадок є специфічним для моніторингу і розглядається при плануванні експериментів. Він полягає в тому, що дані по певній системі порівнюються з результатами, отриманими для системи вищого рівня. Комплексний моніторинг використовує кілька основ для експертизи. Крім того, що інформаційний моніторинг має свою систему, класифікацію, він, як і будь-який науковий феномен, має власні завдання, цілі та функції, що підкреслює його значущість для науки і практики. Можна сказати, що одним із завдань інформаційного моніторингу є попередження про те або інше неблагополуччя, небезпеку для ефективного функціонування об'єкта. Причому, не просто констатація факту виникнення змін, що представляють небезпеку, а саме попередження про неї до того моменту, як ситуація може стати незворотною. Таким чином запобігається можливий деструктивний розвиток подій.

Завдяки реалізації мети і завдань, інформаційний моніторинг є універсальним за своїми дослідницькими і практичними можливостями механізмом впливу і корекції діяльності суб'єктів управління системою. Функції моніторингу розвитку системи освіти можуть мати загальний характер і окремі прояви. Разом з тим основними його функціями є такі: інтеграційна — інформаційний моніторинг є одним з її системоутворюючих чинників, що забезпечує комплексну характеристику процесів, які відбуваються в

цій системі; діагностична — сканування стану досліджуваної системи і змін, які відбуваються в ній, що дозволяє оцінити ці явища; компаративістська — функція, що створює умови для станів системи, яка досліджується, в цілому або різних її елементів як у часі (стан системи в різні періоди часу), так і в просторі (можливість порівняння з різними системами, ідентичними системами або елементами цих систем в інших регіонах і країнах); експертна — у рамках інформаційного моніторингу можливе здійснення експертизи стану, концепції, форм і методів розвитку системи, яка досліджується, її компонентів і підсистем; інформаційна — інформаційний моніторинг є способом постійного отримання інформації про стан і розвиток даної системи, необхідної для аналізу і прогнозу станів і розвитку системи, що досліджується; прагматична — використання моніторингової інформації при ухваленні максимально обґрунтованих і адекватних вимогам ситуації рішень, передусім управлінських.

Висновки: 1. Інформаційний моніторинг — це універсальний вид моніторингу, який застосовується майже в усіх сферах життєдіяльності. 2. Усі різновиди моніторингу, які використовуються в науці та практиці, можна вважати складовими інформаційного моніторингу. 3. Базовим компонентом та метою інформаційного моніторингу є інформація. 4. Інформаційний моніторинг відбувається в процесі комунікацій. Інформаційний моніторинг покликаний подолати суб'єктивізм традиційного моніторингу та стати уніфікованим методом для дослідження й вивчення різних галузей науки та практики. Його суть полягає в пошуку таких властивостей, ознак документа, експерименту, які відображали б суттєві сторони їх змісту, вилучення з них суттєвої інформації, яка після обробки та аналізу слугуватиме базою для прогнозування подальшої діяльності.

Читацька активність. Основні положення

Сьогодні чимало соціологів дитячого читання відмічають тенденцію до зниження читацької активності, але при цьому зауважують: якщо вміння читати перетворюється у бажання читати, то задоволення цього бажання стимулює активізацію читання і формує читацьку компетентність.

У проєкті Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 року вказано, що зростання читацької активності громадян досягається за рахунок підвищення: доступності, якості та різноманітності видань та їх носіїв; інтересу громадян до регулярного читання за рахунок залучення потенційних читачів до заходів з його популяризації. Поетапна реалізація Програми передбачає використання різних універсальних і спеціальних методів підвищення читацької компетентності та читацької активності. Наприклад: розробку та впровадження високоякісних сучасних навчальних програм, методик, підходів і технологій, спрямованих на підвищення читацької та культурної компетентності громадян, а також розробку системи критеріїв оцінки рівня читацької компетентності дітей.

На першому етапі реалізації Програми значущою стає дослідницька практика бібліотек, що обслуговують дитяче населення держави. Одним з видів досліджень є моніторинг читацької активності у бібліотеці, який може виконуватися на будь-якому рівні, починаючи з відділу (підрозділу) бібліотеки, бібліотеки (ЦБС) у цілому та закінчуючи регіональним і місцевим рівнями.

Розрахунок показників діяльності бібліотек

Оцінка читацької активності — кількісна характеристика, яку отримуємо на основі аналізу первинних документів (читацьких формулярів) і статистичних показників діяльності бібліотеки. Читацька активність може бути оцінена абсолютними, середніми й відносними показниками.

Абсолютні показники діяльності бібліотеки (підрозділів): число читачів (А), відвідувань (П), книговидач (В), кількість заходів масової роботи (М) (виставок, оглядів, читацьких конференцій) і відвідування масових заходів (Пм) за визначений період. Ріст кількості читачів, відвідувань і книговидач свідчить про зростання читацької активності. Абсолютні показники активності відображаються у державній статистиці (форма 6-НК).

Середні величини: середня відвідуваність, середня читаність, середня денна відвідуваність — це зведена характеристика величин, що може використовуватися для визначення якості діяльності бібліотеки (підрозділу), порівняння з діяльністю інших бібліотек (підрозділів) та планування. Середня денна відвідуваність відділу (Пд) обчислюється діленням числа відвідувань за рік на число робочих днів у році (Д): $P_d = П/Д$. Відносні показники діяльності: динаміка, структура, інтенсивність. Динаміка: значення однорідних показників у послідовні періоди.

Показники структури: важливим показником, що характеризує діяльність бібліотеки, є охоплення населення (категорії користувачів). Він показує соціальну значимість бібліотеки, вплив функціонування закладів (реалізації його проектів) на зовнішнє соціокультурне середовище, на просування читання. Наприклад, охоплення дитячого населення бібліотечним обслуговуванням виражається так: $O_x = (A/ДитНас) \cdot 100\%$, де А — число читачів, ДитНас — дитяче населення.

Показники інтенсивності: читаність, відвідуваність, обертаність фонду, книгозабезпеченість, коефіцієнт використання фонду.

Умовно можна виділити три групи читачів: пасивні — (1–5 відвідувань бібліотеки) в рік; середньої активності — (6–10 відвідувань); активні — (більше 10 відвідувань).

Моніторинг читацької активності

Для визначення ефективності різних форм і методів бібліотечної роботи, їх впливу на просування читання та підвищення читацької активності використовується спеціальний моніторинг. Моніторинг читацької активності — це механізм контролю та стеження за активністю читання в бібліотеці (підрозділі) в залежності від якості діяльності з просування читання, що дозволяє виявити тенденції у розвитку та наслідки прийняття рішень, спрямованих на удосконалення діяльності. До проведення даного моніторингу необхідно визначити:

– групу читачів (не менше 25–30 чол.). Це може бути, наприклад, окремий клас (паралель), випадкова група з читачів визначеного віку (відбирається кожен третій, п'ятий і т.п.), усі читачі підрозділу (бібліотеки);

– фактори, що вивчаються: індивідуальна робота з читачами (або окремі її види); масова робота (або окремі її види); модернізація бібліотечного фонду; модернізація матеріально-технічної бази (у т.ч. інформатизація); кадрові зміни та ін.;

– метод дослідження (аналіз документів: формулярів, щоденників читання, ЄРК; даних системи автоматизованої книговидачі, відгуків про книги, результатів обговорень,

диспутів та ін.; наукове спостереження; опитування (бесіда, анкетування, інтерв'ювання; облік попиту);

– метод обробки результатів (наприклад, щоденний облік у щоденнику роботи, отримання звіту з системи автоматизованої книговидачі або заповнення спеціальної комп'ютерної форми обліку).

Технологія моніторингу включає 3 етапи: діагностування; проектування і реалізація; контроль та оцінка. На діагностичному етапі визначаються показники читацької активності на початковий період моніторингу, наприклад: розподіл читачів (вікових, статтевовікових груп) за ступенем активності. Визначаються читачі, які відносяться до пасивної, середньої чи активної груп за ступенем активності читання (наприклад: відвідування та читаність за минулий навчальний рік або перед введенням якої-небудь форми роботи). На етапі проектування і реалізації моніторингу відслідковується вплив на виділену групу читачів визначених для дослідження факторів (наприклад, ставиться відмітка у формулярі про проведені бесіди, в ЄРК — про участь у заняттях з інформаційної культури і фіксуються відомості про набуті навички), заповнюються документи, необхідні для обробки результатів. Можливе проміжне визначення показників читацької активності. На контрольно-оцінювальному етапі визначаються показники читацької активності та її залежність від обраних факторів. Підсумкові результати можуть бути представлені у вигляді таблиць, діаграм, на підставі яких здійснюються аналіз і прогнозування подальших змін.

Моніторинг в одній бібліотеці, в ЦБС, на районному та міському рівнях

Приведемо приклад моніторингу впливу групових та масових форм роботи на читацьку активність в одній ЦБС. Найбільш поширені форми масової роботи (рекомендації літератури): наочні (книжкові виставки, бібліотечні стенди, альбоми, плакати, малі форми рекомендаційної бібліографії); критико-аналітичні (обговорення творів, літературні диспути, голосні читання та ін.); рекомендаційно-інформаційні (усні журнали, прем'єри книги, читацькі конференції та ін.); заходи з виховання культури читання: освітні (навчання основам ББЗ, розвиток інформаційної культури), просвітницькі (тематичні цикли та окремі масові заходи), дозвілєві (вікторини, свята, конкурси, фестивалі читання). На рівні ЦБС можна обрати одну чи декілька форм масової роботи для дослідження та одну чи декілька груп читачів. Період моніторингу визначається у відповідності до часу проведення досліджуваної форми масової роботи.

Припустимо, що ми проводимо моніторинг читацької активності за тематичними книжковими виставками і конкурсом творчих робіт (дозвілєвим масовим заходом) до ювілею міста. Строк проведення конкурсу — 2 місяці. Отже, і моніторинг має здійснюватися впродовж двох місяців. До початку проведення моніторингу визначаємо:

– групи читачів (візьмемо читачів 5–6-х та 7–8-х класів);

– підрозділи, що беруть участь у моніторингу: окремий підрозділ будь-якої бібліотеки; шкільна бібліотека; підрозділи ЦБС (наприклад: абонемент 5–9-х класів, читальний зал, 3–4 філіали); шкільні бібліотеки району; дитячі бібліотеки системи міської освіти;

– фактори, що вивчаються: тематичні книжкові виставки до ювілею міста та дозвілєвий масовий захід (конкурс) за тією ж темою, їх вплив на охоплення, активність

читання (відвідуваність) та попит літератури за даною темою;

– метод дослідження — аналіз документів (щоденників роботи відповідних кафедр видачі окремих підрозділів);

– метод обробки результату: облік відвідувань та книговидач у групах, що вивчаються за спеціальною комп'ютерною формою обліку.

Моніторинг на міському та регіональному рівнях

На міському та регіональному рівнях приймаються значущі управлінські рішення, спрямовані на вирішення проблем, що досліджуються, у т.ч. пов'язаних з просуванням читання, підвищенням читацької активності. При підготовці таких рішень важливо знати загальний стан його суб'єктів (закладів). Тому до проведення моніторингу важливо визначити фактори, вплив яких буде відслідковуватися. Це показники зовнішніх умов, які сприяють вирішенню проблеми (правові, фінансові, матеріально-технічні та ін.), а також внутрішні показники готовності відповідних учасників до вирішення проблем (їхній професіоналізм, внутрішня згода, попередній досвід у вирішенні аналогічних проблем тощо).

Зовнішніми факторами, що впливають на показники читацької активності, наприклад, у шкільних, дитячих бібліотеках, можуть бути: організаційно-правові (на національному рівні — розробка Державної програми підтримки і розвитку читання; на регіональному — розробка програм, проєктів, планів просування читання); організаційні (заходи у рамках соціального партнерства: фестивалі читання, благодійні акції, наприклад: «Книги у дар бібліотекам» та ін.); організаційні конкурсні заходи з підтримки читання (бібліообраз, конкурс сайтів шкільних бібліотек,

конкурс на кращого читача книг; конкурс дитячих засобів масової інформації); фінансові та матеріально-технічні заходи (модернізація матеріально-технічної бази, у т.ч. інформатизація, поповнення фондів шкільних і дитячих бібліотек; на муніципальному і регіональному рівнях — робота за муніципальним (регіональним) планами Року читання).

До внутрішніх факторів відносяться: персонал бібліотеки (його освіта, рівень професіоналізму, попередній досвід у вирішенні аналогічних проблем); програми навчання персоналу; психологічний стан (внутрішня згода, готовність до роботи, рівень задоволення умовами праці та його оплати). Важливо також визначити етапи і напрями діяльності, спрямовані на вдосконалення роботи.

Технологія проведення моніторингу

Попередній етап. Розробка програми дослідження: визначення досліджуваної групи (принципи відбору у групу, кількість; визначення факторів-показників, що вивчаються); визначення методу дослідження; визначення способу збору та обробки результатів.

I етап. Діагностика: підготовка форм для обліку показників; збір даних для досліджуваних груп (до моніторингу); заповнення форм; розрахунок показників для груп (до моніторингу). II етап. Проєктування і реалізація: проведення дослідницьких заходів для груп читачів; облік показників у первинних формах: формулярах, статистичних формах; якісні методи оцінки: опитування, відгуки, творчі роботи; заповнення форм, розрахунок показників для груп. III етап. Контрольно-оцінювальний: порівняння показників, порівняльні таблиці; аналіз результатів, діаграми; висновки, оцінка перспектив і соціальної значимості.

зав. відділом обслуговування учнів 5–9 класів Національної бібліотеки України для дітей

Алла Гордієнко,

Творчий бібліотечний трикутник: книга, читач і ...

Все наше життя складається із любові: любові до батьків, дітей, близьких, до старих і вірних друзів, до тієї єдиної мелодії, яка завжди звучить у нас, до улюбленої книжки, до будинку, де пройшло дитинство, і до багато того, з чого складається наше життя. А є ще любов неусвідомлена, любов-потяг, любов, часом не розділена, жорстока, яка не залежить від віку чи пори року, любов, не-підвладна ніяким зовнішнім впливам. Це — улюблена і головна справа життя. Вона у кожного своя. І трагедія, біда, якщо людина живе без цього відчуття. Не можна без любові і в бібліотечній справі. В цю галузь приходять, щоб залишитися на довгі роки. Потрапивши «не туди» — не затримуються. Це знають справжні професіонали-бібліотекарі.

В XXI сторіччі бібліотека стала іншою. Незмінними залишилися лише книги, а навколишній світ став невпізнаним. Не сам по собі, а з допомогою людей. Підтвердження цьому — зустрічі бібліотечних спеціалістів вищого гатунку, під час яких дивуєшся і захоплюєшся тим, наскільки розширила дитяча бібліотека свої горизонти, як активно і сміливо взялися бібліотекарі за найважливіші, найскладніші справи, пов'язані з духовністю суспільства, з гуманним і гуманітарним вихованням дітей і підлітків, з думками і піклуванням про майбутнє цілого покоління.

Книги і читання були предметом прославляння у всі часи і у всіх народів. Ще при зародженні писемності, майже 6000 років тому, в одному єгипетському папірусі було написано: «Вклади своє серце в читання». Які дивно задушевні слова! Дійсно, книга і читання — це великі вчителі і вихователі людських душ. Як чудово висловився А.І. Герцен: «Все життя людства послідовно осідало в книзі: племена, люди, держави зникали, а книга залишалася. Вона зростала разом з людиною, зворушувала уми і всі пристрасті, зворушувала серця, в неї кристалізувалися всі учення!»

Зусилля бібліотек спрямовано на те, щоб читати стало модно, сучасно, а відвідувати бібліотеку — необхідно і престижно. Проте нині всьому бібліотечному співтовариству довелося усвідомлювати, формулювати і вирішувати проблему, про яку ще 20–25 років тому обережно застерігали вчені. Йдеться про значне зниження у людей інтересу до читання. У країні, де художня література з початку XIX століття і до 90-х років XX століття займала центральне місце, така ситуація сприймається особливо гостро і професіоналами-книжниками, в число яких входять і бібліотекарі, і всією культурною громадськістю. В зв'язку з цим особливе занепокоєння викликає читання найнезахищенішої частини населення — дітей і підлітків. Суспільство підійшло до критичної межі зневаги читання, що являє собою серйозну небезпеку, оскільки читання — най-

важливіший спосіб освоєння і підтримки життєво важливих знань, цінностей і норм минулого і сьогодення, всього того, що складає основу світової і української культури. Адже саме від рівня культури кінець кінцем залежать економіка, політика, національна безпека і конкурентоспроможність нашої країни. Недаремно нобелівський лауреат поет І. Бродський говорив, що правителів треба вибирати, заздалегідь заглянувши в їхній бібліотечний формуляр: чи ті книги вони читають і чи читають взагалі...

Зниження інтересу до читання — загальносвітова тенденція. Зважаючи на велику значущість проблеми, до її вирішення все інтенсивніше підключаються різні потужні міжнародні організації: ЮНЕСКО, ІФЛА, Міжнародна асоціація читання та інші. Змістовні заходи щодо захисту, стимуляції, терапії читання проводяться в багатьох країнах. Досвід показує, що позитивні результати досягаються там, де вирішення проблеми переходить поступово з рівня відомчих завдань шкіл, бібліотек, книговидавництва на рівень національних. Наприклад: відкрилася Національна бібліотека для дітей у Південній Кореї в м. Сеулі; побудовано за спеціальним проектом і оснащено за останнім словом техніки Міжнародну дитячу бібліотеку в Токіо, у якій діти можуть брати книжки додому або читати в бібліотеці, відвідувати виставки і музеї книг, брати участь у конкурсах і вікторинах, займатися в гуртках; в Італії створено проект Міжнародної дитячої бібліотеки, яка будуватиметься на основі сучасного втілення ідеї Ели Лепман (німецька дитяча письменниця) — засновниці Міжнародної юнацької бібліотеки в Мюнхені; у Франції в місті Парижі відкрито бібліотеку «Радісна година», а в місті Кламаре — «Радість читання». На генеральній конференції ІФЛА в Мілані в 2009 році одне із засідань «Бібліотека для широкої публіки» було присвячено презентації кращих будівель дитячих бібліотек світу, під час якого обговорювалися вимоги до архітектури бібліотечного товариства, а також піднімалися питання оснащення дитячих бібліотек та організації їх роботи. «Досить заганяти нас на горище або в підвал» — заявила голова постійного комітету дитячої секції Інгрід Бон, констатуючи тенденцію, яка, поряд з названою вище, з'явилася в кінці 90-х — на початку 2000 рр.

Сьогодні в Україні підготовлено проект Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 року, спрямованої на підвищення культури читання, рівня знань та грамотності громадян, формування у них потреби у читанні як творчому занятті, на розвиток і зацікавленість, особливо дітей і молоді, у користуванні друкованою книгою як джерелом знань, заохочення їх до систематичного читання. Адже відомо, що тільки та нація матиме успішне майбутнє, яка добре дбає про виховання гармонійно розвиненої особистості. Саме тому в рамках цієї програми Національна бібліотека України для дітей спільно з газетою «Комсомольская правда в Україні» і за підтримки Міністерства культури і туризму України започаткували Національний проект «Україна читає дітям». Його суть полягає у тому, що добре знані особистості, зокрема, актори, співаки, спортсмени, політики, письменники, видавці, журналісти, представники всіх гілок влади країни, читатимуть дітям книжки, розповідатимуть про свої враження від першої прочитаної книги або її героя, які вплинули на їхній життєвий вибір і запам'яталися назавжди. Такі зустрічі і читання вголос проходять у школах-інтернатах, дитячих будинках, бібліотеках, загальноосвітніх,

спортивних і дитячих дошкільних закладах тощо. Щоб знов стати найчитаючішою країною в світі, нам доведеться багато читати. А щоб багато читати, читання має бути модним, престижним заняттям. Щоб воно таким стало, бібліотекарям доведеться багато попрацювати, активно використовуючи як традиційні, так і сучасні піар-технології. Сьогодні для успішної реалізації вищезгаданої програми головним має бути скоординованість всіх залучених до неї організацій, об'єднання зусиль усіх рівнів адміністрацій регіонів, громадських організацій, комерційних структур і освітніх установ. Все це значно підсилить ефективність різноманітних заходів, спрямованих на те, щоб наша країна знову стала такою, де читають найбільше в світі.

Дитяче читання як цінність культури — явище неозначне і мінливе. Воно залежить і від якості літератури, яку читає дитина, і від рівня її сприйняття. Чим вищий рівень літератури і активність сприйняття, тим глибший слід від прочитаного залишається в душі дитини. Читаючи, вона отримує з книги нові знання, нові враження, але при цьому віддає їй свої думки, свої почуття, образи, фантазії. Саме в цьому є духовна сила читаючої дитини. Чи не найгостріше проблема дитячої книжки стоїть в Україні, де суспільству потрібно формувати себе заново, повертаючись до дитячої щирості, та зібрати всі сили, щоб виростити наступну читаючу генерацію. Безперечно, стан дитячої літератури в Україні зараз набагато кращий, ніж був декілька років тому. Зараз діти мають хоча б можливість читати цікаву, справді дитячу книгу — і вітчизняну, і зарубіжну. Світова література нині, як вважає Володимир Рутківський, переживає справжній ренесанс. Підкорили серця юних англійська письменниця Джоан Ролінг (серія «Гаррі Поттер»), американська письменниця Стефані Маєр (серія «Сутінки», «Молодий місяць», «Затемнення», «Світанок»), американський письменник Кристофер Паоліні (серія «Ерагон»), російський письменник Дмитро Ємець (серії «Таня Гроттер», «Мефодій Буслаєв»). Дуже приємно, що наші читачі звернули увагу і на твори українських письменників. Діти із задоволенням читають Володимира Рутківського («Джури козака Швайки», «Джури-характерники»), Марину Павленко («Русалонька із 7-В»), Марину і Сергія Дяченків («Пригоди Марійки Михайлової», «Габріель і сталевий лісоруб»), Всеволода Нестайка («Тореадори з Васюківки», «Незвичайні детективи»). Сама ж дитяча література перестала бути політично заангажованою. В ній менше фальші, надуманості. З'явилися нові українські автори. Від книжки до книжки підвищують свою майстерність Зірка Мензатюк, Леся Воронина, Галина Малик, Сашко Дерманський, Марина Павленко, Олександр Гаврош. Покращилась ситуація і з видавництвами. Якщо раніше існувало тільки одне дитяче видавництво «Веселка», то нині їх вже майже 20.

Багато сучасних видавництв, перш за все, зрозуміло, із комерційних міркувань намагаються об'єднувати свої книги в серії. Найбільш вдалимими з них є: «Дитяча енциклопедія» (Харків, «Фоліо»), «Життя видатних дітей», «Бібліотека відмінника» і «Сучасна дитяча проза» («Грані-Т», Київ), «Українська сила» (Видавництво Старого Лева), «Рекомендовано для читання під партою» («Зелений пес», Київ), «Хрестоматія школяра» («Школа», Київ). Дуже б хотілося, щоб всі ці серії мали довге життя. Взагалі серії організовують читача. Якщо дитина прочитала одну книгу із серії, і вона їй сподобалася, то їй захочеться почитати й

іншу книгу саме цієї серії і не обов'язково цього ж автора. Саме читання книг у повному обсязі, а не хрестоматійних видань, як це було в радянські часи, допомагає краще знати літературу, формувати читацькі смаки. На мою думку, хрестоматія — це погана річ, яка намертво вбиває в дитини інтерес до читання і художньої літератури, зокрема. Якщо, шановні колеги, ви хочете висловитися з приводу читання і дитячої літератури, то запрошую вас на сторінки інтернет-журналу «Ключ» на сайті НБУ для дітей.

Книги пишуться для читачів. Без них книга мертва. Це аксіома. Не береться під жоден сумнів і те, що читання — це єдине, чому ми вчимося все життя. Як воскресити інтерес до читання? Навчити працювати з книгою? Адже не секрет, що далеко не кожного, хто читає книгу, можна назвати читачем. Школа, навчивши дітей читати, не завжди робить з них справжніх читачів. Майже півстоліття тому відшуміли суперечки між «фізиками» і «ліриками». Багато «фізиків», як ми знаємо, з часом перейшли в стан «ліриків», ставши бардами і письменниками-сатириками. Серед них: Василь Барка — вчитель фізики та математики, Павло Тичина — бухгалтер, Михайло Старицький — вчитель фізики, Остап Вишня — військовий фельдшер. Закінчив політехнічний інститут Євген Маланюк. І ось на сучасному витку історії — нове протистояння: на порядку денному суперечка століття «Книга і Інтернет — друзі чи вороги?». Будь-яка молода людина сьогодні, не замислюючись, скаже, що Інтернет — це швидкість, це інформація, це світ без кордонів. Дійсно, напевно, багатьом Інтернет дає відчуття вседоступності і свободи. Ось тільки чи багато хто замислюється над тим, що у всякої медалі є зворотний бік. А зворотний бік Інтернету в тому, що тут багато що можна отримати в готовому вигляді, як говорив Остап Бендер, «на блюдечку с голубой каемочкой». І не треба напружуватися, витрачати час і сили. Здавалося б, що в цьому поганого? Адже варто лише натиснути пару клавіш і отримаєш список літератури на задану тему, кимось уже складений, або готову роботу з чужими думками. А раптом в цей список не потрапила якась дуже важлива саме для тебе стаття або книга, яка могла б в корені змінити твоє ставлення до даної проблеми? Небезпека полягає ще й у тому, що можна розучитися самостійно думати і стати рабом чужих думок і ідей, звикнути до штампів і, головне, втратити себе, загасити іскорку власного творчого початку. А сучасному суспільству в будь-яких галузях потрібні креативно мислячі люди. Безперечно також і те, що в століття зростаючого потоку інформації важливо не «потонути» в цьому потоці. Як ніколи, зараз дуже актуальна теза: «Хто володіє інформацією — володіє половиною успіху». І вміння з різних джерел, у тому числі й з Інтернету, добувати інформацію, звичайно, необхідне молоді. Другою половиною успіху є вміння отриману інформацію аналізувати, переробляти і створювати щось нове, своє. Саме книга формує в читача здібності творчого осмислення прочитаного. Мається на увазі, звичайно, книга з декількома рівнями глибини, книга, читання якої вимагає праці, включення і інтелектуальних, і емоційних, і творчих сил читача.

Проблема сучасного стану і співіснування сфери друкованих і електронних книг зовсім не в їх протистоянні — електронна швидше за все наздоганяє, якщо хочете, рекламу друковану, викликає інтерес до читання. Яскравий приклад поєднання читання та інтернету: українські молоді люди захопилися новою грою буккросинг, що означає пе-

редачу книг незнайомцям. Буккросинг, що зародився в 2001 році в США, де засновник руху — спеціаліст з інтернет-технологій Рон Хорнбекер залишив у холі готелю перших 20 книг з пояснювальними написами, вже кілька років щосили розвивається у сусідніх Польщі та Росії. Головна мета цього глобального проекту — перетворити весь світ на бібліотеку. Логіка його творців проста: для того, аби книга стала духовною цінністю, її потрібно читати. І бажано, якнайбільшій кількості людей. «Просто класна книжка повинна бути прочитана максимальною кількістю людей. Вона повинна піти по руках», — пояснюють свою ідеологію ті, хто займається цією справою. Сам процес буккросингу виглядає наступним чином: спочатку ви реєструєтесь на інтернет-сайті проекту, де книжці, про яку ви хочете розповісти світу, присвоюється спеціальний номер, за допомогою якого ви будете стежити за її мандрівкою. Потім найбільш приємне — ви залишаєте книжку в заздалегідь обраному місці (кафе, парку, вокзалі, автобусі...), де будь-яка людина може взяти і прочитати її. На стікері всередині книги буккроссери залишають свої імейли, щоб можна було обмінятися коментарями на сайті, а, за спільного бажання, навіть зустрітися з новими власниками відпущених ними книг. Колишній власник книжки буде завжди знати про її переміщення, одержуючи електронною поштою звіти про те, у якому місті та у чії руки вона потрапила. Якщо у людини, яка знайшла книжку, немає доступу до Інтернету, вона може прочитати книжку, зробити відмітку у «маршруті книги» та залишити її у тому ж місці. Уявляєте, якщо вам попаде до рук книжка, наприклад, з Китаю або Австрії? Так можна знайти безліч цікавих книжок, про існування яких навіть не підозрювалося.

Комп'ютер, Інтернет, віртуальне спілкування... Вважається, що більшість молоді віддає перевагу цим речам перед іншими видами дозвілля, через які найсильніше страждає читання. Яке майбутнє чекає на пострадянське суспільство? Ось головне питання, на яке спробували відповісти автори соціологічного опитування, проведеного в 2009 році Інститутом соціальних досліджень, у якому взяли участь 1500 учнів та студентів (середній вік опитуваних складав 16 років). Виявилось, що, незважаючи на розвиток новітніх технологій, найбільше цінується молодими читачами традиційна друкована книга. Її полюбляють читати 82% опитуваних, по 6% — віддають перевагу читанню електронних версій книг з монітора та роздруковкам комп'ютерних текстів. 25% респондентів регулярно купують книги у книгарнях та на книжкових ринках, а 23% зізналися, що збирають домашню бібліотеку. Разом з тим, значна кількість учасників опитування не купує книжки, оскільки скачує їх в Інтернеті (15%), бере у бібліотеці чи у знайомих (13%), не має часу читати (2%) або вважає книжки дорогим задоволенням (2%). 72% пригадують, що впродовж останнього місяця купили принаймні одну книгу. Можна багато сперечатися про роль Інтернету та інших засобів мультимедіа у змінах в дозвіллі нового покоління. Частина опитуваних саме з Інтернету дізнається новини (53%), знаходить і читає в глобальній мережі будь-що, в тому числі й літературні твори (12%), швидше скачує книгу, аніж купить її (15%). Проте менше уваги, ніж очікувалось, респонденти приділили іншим мультимедійним засобам: DVD та аудіокнигам. Здавалося б, розвиток новітніх засобів комунікації мав би призвести до погіршення позиції бібліотек. Проте ці заклади досі регулярно відвідують

13% опитуваних. 53% респондентів до бібліотеки записані, але відвідують нерегулярно. Лише 15% зовсім не відвідують бібліотеки, посилаючись на брак часу; 9% вважають їх пережитком минулого.

Головна проблема читання, на мій погляд, та, що воно стало іншим. Книга є вже не єдиним і, можливо, не найзручнішим на сьогодні інформаційним носієм, засобом відпочинку і розваги. Наш читач, як правило, не цурається новинок, з зацікавленістю тримає в одній руці книгу друковану і одночасно другою вправляється з книжкою електронною. Але недосвідчений користувач легко може загубитися в морі інформації без надійного компасу. А компас — це бібліотека, бібліотекарі. Я не претендую на якісь глобальні висновки. Молоде покоління, звичайно, дуже різне, і вибір робить також різний. Колеги зі мною, звісно, погодяться, що цей вибір неабиякою мірою залежить і від нас, від змісту і якості нашої роботи. А головне в ній — допомогти підростаючій людині, щоб книга увійшла в її життя, щоб читання стало невід'ємною потребою, а праця, якої вимагає спілкування із справжньою літературою, була не тягарем, а приносила радість. І, звичайно, щоб книга та Інтернет стали союзниками і доповнювали один одного.

Майже усі мої колеги озвучують у виступах тези про те, що бібліотеки вносять великий вклад у розвиток суспільства, в виховання майбутнього покоління... А чи враховується наша думка при ухваленні державних або політичних рішень стосовно бібліотечної справи? Погано або добре бути в центрі політичної уваги? На ці запитання не можна дати однозначну відповідь, оскільки відомо безліч випадків, коли увага до бібліотек з боку держави обмежується виплатою заробітної плати, зрідка — виділенням коштів на комплектування фондів та поточний ремонт. А є, на жаль, приклади, коли держава не може захистити і обмежує діяльність бібліотек. На мою думку, це відбувається тому, що немає наших представників — бібліотекарів у радах різних рівнів. Ми вимушені самі приймати рішення про свій захист та організацію роботи, придбання тієї або іншої книги незалежно від думки політиків і політичних груп, ґрунтуючись лише на своєму професійному досвіді. Ситуацію із захистом бібліотек в даний час не можна назвати гнітючою, але наша роль має бути посилена. За визначенням німецького соціолога Макса Вебера, політика складається з трьох елементів: влади, організації і мети. Думаю, всі погодяться з тим, що бібліотекарям не завжди вдається відстояти свої позицію і довести справу до кінця. Але ми повинні навчитися досягати поставленої мети. У нас є великі потенційні можливості для посилення впливу

на політиків і державну владу, адже ми намагаємося активно брати участь у розробці стратегії розвитку бібліотек і плануванні їх діяльності, яка стосується різних сфер суспільства. Важливо усвідомити той факт, що ми з вами представляємо сильне співтовариство професіоналів, яке має цікаві ідеї і прагне втілювати їх у життя. Наші цінності — вільний доступ до інформації, освіта протягом всього життя, стимулювання творчих здібностей дітей і підлітків, зміцнення міжкультурного діалогу і розвиток культурної різноманітності, розвиток традицій, усної народної творчості, розкриття і просування до різних груп населення культурної спадщини і т. д. — більш вагомі і переконливі, ніж багатьох громадських організацій. Маючи можливість організовувати потоки інформації, ми повинні виступати на захист бібліотек і впливати на політиків і державних діячів, що приймають ті або інші рішення.

Більшість бібліотек і їх керівники налагодили більш-менш тісні зв'язки з відділами освіти, культури і науки в межах регіону, міста чи району, а також із працівниками шкіл, музеїв, архівів, театрів, творчих спілок, з громадськими організаціями, для яких вони працюють. Бібліотекарі повинні постійно і цілеспрямовано лобювати свої інтереси, виступаючи разом зі своїми партнерами. Нам необхідно прагнути до ще тіснішої співпраці з освітніми установами, яких набагато більше і які мають більшу вагу у відповідних урядових і міністерських структурах. Ми маємо прагнути до більшого, адже ніхто, крім нас самих, не знає так добре бібліотеки, не розуміє їх величезну роль для суспільства. Ми не повинні обмежувати свою роботу лише сферами культури і освіти, як хочуть багато політиків. Нам слід заявляти про себе і в багатьох інших галузях, наприклад, у сфері охорони здоров'я, оскільки бібліотеки мають всі види інформації з питань здоров'я (від вузьких тем до питань запобігання тих або інших захворювань); в економіці, бо можуть надавати детальну інформацію про малий і середній бізнес і т.п. А ще було б непогано для бібліотек мати своїх представників у законодавчих і виконавчих органах влади всіх рівнів — від найнищої до найвищої ланок, що, звичайно, позитивно впливало б на вирішення наболілих бібліотечних проблем, а також слугувало посиленню іміджу і бібліотечної професії, і бібліотек.

Залишається тільки сподіватися, що так і буде, і тоді будуть вирішуватися всі бібліотечні проблеми семимильними кроками, почнеться розквіт бібліотек, а отже, і розквіт бібліотекарів — інтелектуальних і творчих особистостей та їхніх розумних, допитливих, талановитих юних читачів.

Обласна бібліотека для дітей: місце і роль у відродженні та збереженні національної спадщини

Наше зібрання проходить на Одеській землі у рік відзначення 65-річчя Перемоги у Другій світовій війні і рік етносів Землі, мабуть, не випадково. Бо саме Одеська область є однією з не багатьох в Україні, яку населяють понад 120 різних національностей. Тут живуть українці, росіяни, болгары, гагаузи, молдовани та багато інших. Наш край має багату героїчну історію, славиться своїми ратними подвигами та нинішніми високими досягненнями в галузі науки і культури. Все це є благодатним підґрунтям для виховання у підростаючого покоління почуття патріотизму, любові до рідного краю, гордості за його героїчне минуле і сьогодення. І дитячі бібліотеки Одещини активно працюють у цьому напрямі.

В області станом на 1.01.2010 р. функціонують 776 бібліотек, що обслуговують дітей; з них 86 є самостійними дитячими. Їх послугами користуються майже 300 тис. юних читачів. Виконуючи свою місію, бібліотеки намагаються удосконалити форми громадянського та патріотичного виховання підростаючого покоління. Основними напрямками цієї діяльності сьогодні є: військово-патріотичне виховання; виховання бережливого ставлення до історичного надбання; виховання громадян правової демократичної держави, які проявляють національну терпимість, поважне ставлення до мов, традицій і культур інших національностей.

Треба сказати, що з питань національного виховання нашими бібліотеками вже накопичено досить значний досвід. Робота за цією тематикою не стоїть окремою ланкою, вона охоплює майже всі сфери діяльності бібліотек: вивчення інформаційних потреб юних читачів; формування та використання історичного і краєзнавчого фонду; розвиток краєзнавства як складової частини національного виховання; координація роботи з іншими закладами і організаціями, які зацікавлені в розвитку громадянського і патріотичного виховання дітей. Значну роль у цьому відіграє робота за тематичними проектами, які активно впроваджуються бібліотеками області. Так, вже протягом декількох років успішно реалізується проект обласної бібліотеки для дітей «З криниці пам'яті черпаємо любов до рідного краю», метою якого є відродження та збереження історичних цінностей, ознайомлення юних читачів з літературою краєзнавчого характеру, зустрічі з відомими людьми, ознайомлення з творчістю письменників Одещини. Робота будується за такими напрямками: інформаційне забезпечення запитів користувачів з питань краєзнавства; вивчення традицій духовного та культурного життя (література, мистецтво); виховання поважного ставлення до історичних подій та людей, що творили історію; формування екологічної культури як основи майбутнього Землі. Для цього активно використовуються такі форми масової роботи, як діалогові (бесіди, обговорення книги, диспути, читачькі конференції, «круглі столи», вечори-діалоги, вечори-портрети); рекламно-інформаційні (літературно-музичні вечори, прем'єри книги, усні журнали, бібліографічні огляди, книжкові виставки, дні інформації та ін.); ігрові (конкурси, вікторини, літературні та екологічні ігри, літературно-музичні вітальні, фестивалі книги).

За масштабністю найбільший інтерес викликають корпоративні проекти, які сприяють інтеграції наявних ресурсів з питань національного виховання. До них слід віднести Всеукраїнську книжкову виставку «Українська книга на Одещині», яка вже впродовж декількох років проходить у Національній бібліотеці ім. М. Горького, «Фестиваль ім. Грушевського», організований обласною науковою бібліотекою ім. Грушевського. В рамках підготовки та проведення таких заходів всі бібліотеки області, в тому числі і дитячі, проводять читачькі конференції, усні журнали, зустрічі з письменниками, бібліографічні огляди та бесіди з читачами. Як правило, до організації цих заходів залучаються представники різних організацій, з якими співпрацює бібліотека, волонтери. Наприклад, в організації вечора-концерту «Одещина — землі квітучої краса» взяли участь багато творчих колективів міста, художня школа, представники національних громад міста. Резонансними також стали заходи в рамках Всеукраїнського конкурсу «Моя мала батьківщина», до підготовки і проведення яких активно долучалися представники військово-історичного музею м. Одеси, Фонд соціального захисту військовослужбовців та ветеранів Збройних Сил. Клуб цікавих зустрічей «Візаві» подарував чудові години спілкування з директором музею Одеської кіностудії Вадимом Васильовичем Костроменком, архітектором, професором Одеського університету будівництва та архітектури Володимиром Львовичем Глазиріним, уславленими альпіністами — членами альпіністського клубу «Одеса» та ін.

Для більш широкої популяризації заходів активно використовуються засоби масової інформації — телебачення і радіо. Дитячою студією Одеського державного телебачення записано дві телепередачі про творчість одеських письменників Володимира Рутківського та Світлани Зубко. До 200-річчя М. Гоголя на обласному радіо відбулася передача «Літературний портрет біля мікрофона «Гоголь М.В. і Україна».

У червні 2010 року обласній бібліотеці для дітей виповнилося 75 років. Серед запланованих заходів до відзначення цієї знаменної дати була програма «Юний читач Одещини», яка стартувала у січні. Її мета — стимулювання читання дітей як необхідної умови розвитку нації; виховання духовно-патріотичної свідомості підлітків; сприяння реалізації права дитини на читання і доступність дитячої книги; підвищення престижу дитячої бібліотеки в суспільстві, створення позитивного іміджу бібліотек для дітей. В рамках цієї програми було започатковано пересувну книжкову виставку «Дивосвіт скарбів книжкових», за допомогою якої ми намагаємося наблизити до кожного юного читача з найвіддаленіших куточків області кращі зразки дитячої літератури. Її презентації вже відбулися у Фрунзівському, Татарбунарському та Саратському районах. На щастя, нової літератури ми трохи маємо, бо завдячуючи обласній державній адміністрації та управлінню культури вже впродовж декількох років щорічно отримуємо понад 100 тис. гривень на комплектування фонду.

В сучасних умовах, що характеризуються активним входженням бібліотек в інформаційне суспільство і стрімким розвитком інформаційних технологій, читання є головним дже-

релом формування моральних, патріотичних, інтелектуальних, культурно-естетичних рис особистості дитини, дорогою засвоєння нею соціального простору і надбання соціального досвіду. В суспільстві склалася суперечлива ситуація: суспільна потреба в розвитку читацької діяльності зростає, а умови залучення дітей до читання погіршуються. Нині в загальнодоступних бібліотеках Одеської області читачі — дошкільнята та читачі-учні 1–9 класів складають понад 40% від загального числа користувачів. Разом з тим, література для дітей зношується і часто не відповідає сучасним запитам так само, як і матеріальна база дитячих бібліотек та їх технічне оснащення. Комп'ютери є лише в 7% бібліотек. І в цьому плані дуже відродно, що в 2010 році обласна бібліо-

тека для дітей, Ізмаїльська центральна міська бібліотека та Котовська ЦБС стали переможцями в конкурсі проектів «Інтернет для читачів публічних бібліотек «Leap-10» за Програмою Посольства США в Україні і отримали гранти на придбання комп'ютерної техніки в сумі 6 тис. доларів.

І все ж таки, попри всілякі труднощі, бібліотеки Одещини працюють і розвиваються. Ми дуже сподіваємося, що наша активна діяльність з питань національно-патріотичного виховання допоможе юним читачам відчутти неповторність і красу свого краю, краще узнати його історію, сформує у них історичну самосвідомість як складову політичної культури сучасної людини.

Людмила Чернікова,
зав. відділом інформації та довідкової бібліографії
Одеської обласної бібліотеки для дітей ім. Н.К. Крупської,
президент клубу шанувальників творчості Богдана Сушинського «Лицарське перо»

Творчість Богдана Сушинського як феномен дитячого читання

В нашій країні свого часу була вибудована унікальна бібліотечна система, рівної якій не було у світі, однак за довгі роки недофінансування вона дещо занепала і потребує відродження. Необхідно також підвищити статус бібліотечних працівників та забезпечити матеріально-технічну базу бібліотек, що відповідала б сучасним вимогам суспільства. І, насамперед, потрібно створити в країні таку атмосферу, за якої б цінувалася грамотна людина, а читати було б не тільки модно, але й престижно. Це означає, що читання дітей України має стати загальнодержавною проблемою не лише на декларативному рівні. На жаль, нині спостерігається стійка тенденція до зменшення інтересу до книжки та читання як в Україні, так і в цілому світі. Це обумовлено впливом різних факторів: економічних, технічних, станом видавничої справи, книжкової торгівлі, бібліотечної справи, засиллям телебачення та Інтернету, рівнем освіти читачів-дітей, наявністю у них вільного часу, укомплектуванням фондів бібліотек сучасною літературою і т.п.

Сушинський Богдан Іванович — один з не багатьох письменників, твори якого викликають живий інтерес як у дітей-читачів, так і в організаторів дитячого читання. Скрупульозний дослідник історії українського козацтва й історії періоду Другої світової війни, письменник, академік, громадський діяч — він із повним правом влився у плеяду відомих митців слова, які з усвідомленим національним сумлінням українця відроджують у читача поняття національної гідності, мови, культури. Внесок Б. Сушинського у вітчизняну і світову культуру відзначено багатьма літературними преміями та іншими нагородами. Він є лауреатом понад двох десятків літературних премій (ім. Д. Яворницького, ім. О. Дюма, ім. С. Олійника, ім. Е. Багрицького, «Гілка золотого каштану», ім. М. Трублаїні (за твори для дітей), ім. І. Буніна, премії Українського козацтва «Лицарське перо», ім. О. Фадєєва), багатьох інших державних і міжнародних відзнак, має звання «Заслужений журналіст України».

Богдан Сушинський — відомий письменник, науковець і публіцист, автор майже 90 художніх і науково-публіцистичних книг, а також понад 2-х тисяч (на квітень 2010 р.) публікацій в періодиці. Член НСПУ, віце-президент Української асоціації письменників, член Міжнародної письменницької організації баталістів і мариністів, дійсний член (академік) Міжнародної академії наук, освіти, індустрії та мистецтва (при ЮНЕСКО, США), почесний професор університету

«Львівський Ставропігійон». Суспільні умови в Україні в період, коли побачили світ знакові твори Богдана Сушинського, характеризувалися активізацією громадсько-культурного життя, посиленням процесу формування національної культури незалежної України. Його літературні твори мають велике соціально-виховне значення. Для наших читачів заповітними можуть бути слова з передмови до збірки творів, що відкриває його серію книжок для дітей «Бібліотека школяра»: «Тож тепер, стоячи на порозі ХХІ століття, на священних підмурівках відроджуваної української державності і духовності, мов заклинання, мов нагорну сповідь і голгофну молитву витворюймо самі і заповідаймо нащадкам нашим: Бережіть слово! Бережіть святе книжне слово! Бережіть, філософськи і людяно збагачайте духовну велич і невмирущу душу народу нашого, во віки віків закодовані у самим провидінням дароване нам материнське, українське Слово».

Богдан Сушинський здійснив прозовий переклад сучасною літературною мовою «Велесової книги» (2004) та дав їй своє власне трактування — «Велсова книга предків». Твори для дітей становлять окрему сторінку його творчості. Це повісті «Танець степового коня» (1983, Республіканська премія ім. М. Трублаїні), «З розвідки не повернувся» (1985), «За лінією життя» (1988), «Зоряний берег» (1989), «Острів забуття і покаяння» (1999), «Візьми мене з собою, Магеллане» (1992), «Ріка далеких мандрів» (1991), «Забуті острови» (1991) і фантастико-пригодницька повість «Забуті письменна» (1983). Зараз готові до друку дві наступні книжки з серії «Бібліотека школяра» — збірка новел та збірка повістей, до яких, крім уже згаданих, увійдуть твори, що друкувалися лише в періодиці або й взагалі не друкувалися.

Своєю книгою «Беседи у літературного камина: як стать писателем...» (2004) автор заснував цикл видань для молодих письменників. Ця книга стала навчальним посібником для молодих літгуртківців, членів дитячої філії Аркадійського літературного клубу та інших початківців. Богдан Сушинський є засновником Аркадійського літературного клубу — феноменального явища в літературному житті Півдня України. Як вірно підмітив автор, в усі часи багато людей хотіли стати письменниками. І кількість бажаючих росте в геометричній прогресії. Для юних читачів важливим є те, що свої перші спроби вони можуть винести на суд маститим письменникам і отримати професійну пораду. При бібліотеці з 2004 року діє філія дитячого елітарного Аркадійського літературного клубу. Його президентом та голов-

ним редактором альманаху «Аркадійський клуб» є Богдан Іванович. З 2003 року щорічно з метою підтримки, пошуку та подальшого розвитку творчих здібностей поетично обдарованих молодих авторів Одещини проводяться поетичні фестивалі, ініціаторами яких є управління культури Одеської облдержадміністрації, обласний центр української культури, Аркадійський літературний клуб. До участі у фестивалі запрошуються обдаровані автори віком від 14 до 35 років, переможців нагороджують дипломами та пам'ятними подарунками. Компетентне журі завжди очолює Б. Сушинський.

Треба відмітити, що значну частину в творчості Богдана Івановича займає краєзнавча тематика. Сьогодні він проводить велику дослідницьку роботу, на основі якої лише за останні п'ять років було видано цілу низку повістей, оповідань, нарисів, у яких розповідається про розвиток і становлення міста Одеси та Одещини впродовж багатьох століть. Серед них і ґрунтовна праця «Балта: місто освячене вічністю», написана у 2005 році. Це збірка історичних есе, в яких відтворюються основні віхи, факти, події та постаті, котрі визначають історію древнього Балти. А починалося все, за дослідженнями автора, з князів Любомирських — засновників і відроджувачів праміста Балти Юзефграда. Як зазначив сам письменник: «Звичайно, на дослідників історії Балти ще чекають томи судових справ Кармелюка; архіви, пов'язані з козацьким рухом — бо й зараз у місті діє громадська організація відроджуваного українського городового козацтва; а ще — з гайдамаччиною та партизанським рухом часів Другої світової. Чекають і стенди та запасники місцевого історико-краєзнавчого музею, в експонатах якого — буремна історія краю, відбиток культури і українських національних традицій...».

Богдан Сушинський упродовж багатьох років творив історію нашого міста, аналізуючи при цьому сотні документальних, архівних, музейних та історико-літературних джерел. І ось маємо історичні есе про багатвікову історію міста і Українського Причорномор'я: «Одесса: история, написанная столетиями» (2005) і «Лицарі Причорноморського степу» (2000). В них розглянуто різноманітні свідчення і версії щодо дати заснування міста, походження його назви, а також пов'язаних з ним подій. Доки історики сперечаються про вік міста Одеси і безрезультатно шукають указ про перейменування м. Хаджибея в м. Одеса, який, за їхніми переконаннями, існував, але загубився, Богдан Сушинський пропонує створити «Громадський комітет 600-річчя Одеси», який би святкував історію нашого древнього міста, що починається з 1415 року. Якраз із ініціативи Б. Сушинського 2005 року на альтернативній основі, але з дозволу мерії, відзначалося 590-річчя від дня заснування міста. Знову ж з його ініціативи в Одесі споруджено пам'ятник отаману Чорноморського козацтва Антону Головатому (одному із засновників Чорноморського та Кубанського козацтва).

Богдану Сушинському властиве знання історії не з «других — третіх рук», а безпосередньо з архівів. І феноменом його історичних, історико-філософських і художніх творів на історичну тематику є те, що, на відміну від більшості давніх і сучасних істориків, пишучи твори історичної тематики, він зв'язує її з історіями, світосприйняттям та національно-державницькою практикою інших сучасних країн та народів. Спадщина видатних імен Одеси і Одещини, діяльність яких безпосередньо пов'язана з містом Одеса, залишається до кінця не розкритою і потребує подальшого дослідження. В його працях акумульовано раритетні відомості з краєзнавства. Він задумав і здійснив в 1999 році перенесення праху гетьмана Мазепи з румунського міста Галаца в Україну, до

Батурина. Ці події відображено в його книзі «Гетьман Мазепа: повернення до Батурина» (2001). Тоді ж, під час урочистостей у Батурині, за визначні заслуги у вивченні і популяризації історії українського козацтва Сушинському було присвоєно звання полковника Українського козацтва та призначено наказним отаманом з питань ідеології.

Богдан Сушинський є активним учасником відродження українського козацтва. Його перу належить унікальне двотомне видання «Козацькі вожді України. Історія України в образах її вождів та полководців XV–XIX ст.» (2004), в якому подаються історико-літературні есе про відомих, маловідомих або й зовсім невідомих широкому загалу — всього 205 імен! — військових діячів України, через долю яких пізнаємо мужню, трагічну і, водночас, славу півтисячолітню історію нашої Вітчизни. Характерною ознакою есе є те, що письменник відходить від традиційних «виразно класових», а отже, упереджених оцінок діянь багатьох українських полководців. Об'єктивно аналізуючи військову та політичну ситуації, в яких їм доводилося діяти, автор нерідко вступає в полеміку з деякими істориками, знімаючи з українських лицарів давнє тавро «зрадників», «відступників», відкидаючи неприпустимий тон зверхності при оцінці ролі в нашій історії окремих її постатей. Почавши з історії козацьких вождів України в образах її вождів та полководців, особливо її останньої доби, він перейшов до популярних історичних нарисів історії сучасного українського козацтва. Його «Всесвітня козацька енциклопедія» (2007) збила основні відомості про всесвітній козацький рух, а також про митців, у творчості яких знайшли своє відображення подвиги козацьких звитяжців. Значну частину цього енциклопедичного видання становлять відомості про події та діячів Новітнього Козацького Відродження, що започаткувалося після розпаду Радянського Союзу в Україні, Росії та інших незалежних державах. До речі, вони, як і чимало інших відомостей з давньої козацької історії, вводяться в пострадянський енциклопедично-довідковий обіг уперше. Сушинського як історика хвилює, що значна частина українців змушена формувати свою національну свідомість та національну ідею, не маючи чіткого, за світовими стандартами усталеного та історично справедливого уявлення про те, хто ми, зрештою, є; де і в якій землі коріння нашого національного дерева та нашої державності.

В особі Б. Сушинського міжнародна спільнота має не тільки досвідченого дослідника історії, а й всесвітньо відомого письменника, критика, літературознавця. Зараз у трьох серіях видань «Бібліотека морських приключень», «Секретний фарватер» і «Зарубежне воєнніє приключення», що виходять у московському видавництві «Вече», є 26 романів Сушинського. У правдиво відтворених в історичних есе, романах-есе та воєнно-документальних пригодницьких романах подія формується розуміння історичного минулого; його вплив на формування національної свідомості, виховання патріотичних і громадянських почуттів. І чим більше читач знає історію, своє минуле, тим він буде духовно багатшим, адже духовність підтримується історією і традиціями рідного народу.

Не менш цікава і культурно-просвітницька діяльність Б. Сушинського, який ще в радянські часи активно виступав у пресі на захист української мови та літератури. В одній з своїх праць, говорячи про завдання митця, він написав: «У кожного народу раптом з'являються митці, які на соціальному, політичному та духовному зламі історії постають віщунами і пророками його відродження; які самим уособленням неординарності особистостей, істинного і народного та-

ланту — у поєднанні з мисленням, світобачення та письма спонукають цей народ до визволення з духовного сомнамбулізму, до усвідомлення себе гідним і волелюбних предків, і древньої культури своєї і, нехай навіть «німцем написаної», історії». За благодійницьку діяльність на ниві культури його відзначено «Медаллю Степана Олійника. За благодійність» від Національної спілки письменників України. Він є лауреатом премії ім. професора В. Аверіна за екологічну публіцистику, адже наполегливо порушує екологічні проблеми Одещини, хвилюється за природний стан річок, озер, пам'яток архітектури краю. Письменник доносить до людей існуючі екологічні проблеми через свої твори. Наприклад, він, використовуючи елементи пригодництва, відправляє читача то на далекий острів у романі «Острів обречених», то до далекої Франції у творах «На вістрі меча» і «Шлях воїна».

Сила слова чарівна і велична, але справжня насолода від художнього твору приходить лише тоді, коли близькими і зрозумілими стають думки письменника. Цьому сприяють

цікаві творчі зустрічі з автором, обговорення його перспективних планів і нових книжок. Саме зацікавленість і живий інтерес до неординарної і талановитої людини спонукали шанувальників творчості Б. Сушинського створити у бібліотеці літературний клуб «Лицарське перо», який було відкрито 16 травня 2008 року. Його членами сьогодні є і юні читачі, і організатори дитячого читання, і шанувальники творчості видатного історика, письменника, академіка.

У період розбудови незалежної держави України значне місце належить формуванню громадянина. Одним із провідних напрямів цього процесу є виховання у молодого покоління почуття патріотизму, національної свідомості, громадянської активності. Любов до України і українського народу, турбота про майбутнє Вітчизни, сприяння становленню України як правової, демократичної держави — це складові частини національного виховання. І саме творчість Богдана Сушинського сприяє такому вихованню.

Валентина Церковна,

зав. відділом обслуговування читачів-учнів 5–9 кл.
Одеської обласної бібліотеки для дітей ім. Н.К. Крупської

Робота з користувачами-дітьми за краєзнавчими програмами: сучасні вимоги, традиції, інновації

Краєзнавство було і залишається основою всієї бібліотечної діяльності, воно здатне допомогти заповнити той моральний вакуум, про який так багато говорять, бо моральність прищеплюється разом із любов'ю до отчого краю. Бібліотечне краєзнавство тісно пов'язане з історією країни. Воно пройшло моменти зльоту, застою, занепаду і сьогодні знаходиться на етапі нового піднесення. Наше духовне і культуруотворююче завтра — це підрастаюче покоління, що потребує героїчних прикладів, історичної правди, романтичних ідеалів. І саме глибоке вивчення історії рідного краю і Вітчизни, досвіду знаменитих земляків є гарним матеріалом для духовного розвитку і героїчно-патріотичного виховання юного покоління.

Наша бібліотека давно і плідно займається популяризацією краєзнавчих знань. Ще у 2005 р. було розроблено комплексну цільову програму з краєзнавства «З криниці пам'яті черпаємо любов до рідного краю», результати реалізації якої ми будемо підводити у кінці цього 2010 року. В роботі з краєзнавчим матеріалом головними своїми цілями вважаємо сприяння культурному і духовному розвитку місцевого співтовариства; виховання історією; просування краєзнавчої книги до населення; зміцнення творчих зв'язків з інтелігенцією, що пише, краєзнавцями, громадськими і муніципальними організаціями. Основними завданнями є: формування потреби в читанні краєзнавчої літератури; збереження і популяризація історико-культурної спадщини Одещини і залучення населення до культури, літератури, історії рідного краю; патріотичне виховання в сучасних умовах на прикладі і досвіді видатних земляків; надання систематизованої, достовірної інформації з краєзнавства та розробка програм проведення дозвіллевих форм роботи з користувачами, що цікавляться краєзнавством. Інструментами дії слід вважати книгу, періодику, читання; електронну базу даних; експозиційну діяльність; комплексні масові заходи; зустрічі з творчою інтелігенцією; організацію спілкування поколінь; об'єднання за інтересами (клуби, гуртки).

Краєзнавство сьогодні багатофункціональне. Бібліотеки не лише готові надати в громадське користування краєзнавчі

документи та інформацію про них, але і націлені на розвиток партнерських стосунків з іншими соціальними інститутами освіти і виховання. Ми тісно співпрацюємо з школами, інтернатами, Одеською консерваторією ім. Н. Нежданової, музеями, театрами, різними громадськими організаціями (Одеським відділенням Національної спілки письменників, центром соціальних служб молоді, екологічним центром дитячої творчості, Одеським відділенням «Просвіта» і т.д.). Коло соціального партнерства неухильно розширюється. Для цього є всі умови: наявність широких можливостей у нашому місті і зацікавлених людей, яким не байдуже майбутнє Одеси. Розпорядження голови міської адміністрації «Консолідація зусиль педагогічних колективів, сім'ї, громадськості по вихованню і навчанню юних одеситів» від 05.07.09 р. підштовхнуло нас до активнішої партнерської роботи. Сьогодні складаються спільні плани роботи бібліотеки і навчальних установ на навчальний рік, що обов'язково затверджуються адміністраціями установ. До цих планів включаються тематичні заходи, які найбільш важливі, цікаві і відповідають нашим спільним цілям. Ми давно і плідно працюємо зі школами №№ 5, 58 і першою гімназією, налагодили тісні контакти і регулярно відвідуємо з виїзними заходами інтернат № 87 для слабозрячих дітей, які через віддаленість місця розташування інтернату від бібліотеки не мають можливості її відвідувати, часто буваємо і у школі-інтернаті № 1 гуманітарно-естетичного профілю.

Значне місце у запланованих спільних заходах відводиться краєзнавчій роботі, наприклад: відвідуванню музеїв (медичного університету, краєзнавчого, музею приватних колекцій ім. О.В. Блещунова); віртуальним зустрічам з Л. Утьосовим, В. Філатовим, іншими відомими людьми, які є гордістю і славою Одеси; творчим зустрічам з одеськими письменниками в нашій «Літературній світлиці»; гарячим дискусіям з питань екології міста і моря («Море нам друг, а ми йому?») та з інших наболілих екологічних проблем, що піднімаються відомим одеським письменником і громадським діячем Б.І. Сушинським на шпальтах газети «Одеські вісті» в рубриці «Екологія краю — екологія душі»; проблемам пра-

вої тематики, які обговорювалися спільно з курсантами університету МВС України на заняттях правового лекторію «Уроки права — уроки життя»; проведенню конкурсу «Найкращий читач року» і спортивному конкурсу «О, спорт! Ти — світ!», у якому взяли участь команди батьків, учнів, учителів з чотирьох шкіл і юридичного ліцею (очолила журі заст. директора ОДБ Сергійко Г.М.) тощо.

Не підмінюючи функцій інших соціальних інститутів освіти і виховання, ми виконуємо своє головне завдання — стимулюємо читацький розвиток, розглядаючи читання як найважливіший вид людської практики в духовній еволюції особи. Краєзнавчі потреби користувачів бібліотеки спонукають нас до активної діяльності в цій галузі. Це пошук ефективних форм і засобів роботи, створення необхідних ресурсів для обслуговування читачів, формування належного книжкового фонду краєзнавчого змісту (який нині складає приблизно 2,3 тис. прим.). Здійснюється моніторинг видачі краєзнавчої літератури (фіксується в щоденнику роботи з метою виявлення процентного співвідношення її видачі порівняно з літературою іншої тематики). За результатами проведення моніторингу це складає 8,5%. Ми заслужено пишаємося книгами з автографами і книгами-дарунками одеських письменників читачам бібліотеки, які постійно виставляються на тематичній полиці «Письменницький автограф». На жаль, у нас немає можливості придбати всі новинки краєзнавчої тематики, але ми всіляко прагнемо задовольнити запити наших читачів. Останнім часом з'явилося декілька книг, що заслуговують особливу увагу. Одна з них — «Історія Одеси», підготовлена колективом науковців нашого міста, відображає всю палітру етнічних, економічних, соціальних світоглядних характеристик на рівні копійкового наукового дослідження, охоплює період з початку появи первісних людей і до сьогодення. До цього часу при всій різноманітності художніх, політичних і наукових спостережень такої узагальнюючої праці ще не було. Тому це видання для нас є безцінним посібником з краєзнавства. Ще одна прекрасна книга «Поэма о городе» відомого одеського письменника-краєзнавця Олександра Дорошенка є своєрідним гімном місту-кумирові, що стоїть на березі Чорного моря. Ліричні описи вулиць, бульварів, центру і передмість перемежуються гнівом і сарказмом на адресу тих, хто байдужий до улюбленого міста. Почитавши її, розумієш, що про місто, в якому живеш, потрібно дбати і любити його.

Чудовим джерелом краєзнавчих знань є теки-досє матеріалів актуальної тематики (наприклад: «Екологія Чорного моря», «Одещина», «Храми Одеси» і т.д.), а також газети, журнали «Фаворит» (про видатних людей минулого і наших сучасників) і «Фонтан» (гумористичний журнал).

В сучасних умовах без ефективної інформаційної роботи бібліографічного відділу з просування краєзнавчих знань обійтися неможливо, бо саме вона є важливою складовою плідного кінцевого результату. Не даремно сьогодні у наших читачів користується неабиякою увагою традиційна серія бібліографічних покажчиків «Літературна слава Одеси», яка виходить вже упродовж багатьох років; затребуваною є і серія біобібліографічних покажчиків «Знамениті одесити». Вже побачили світ покажчики цієї серії, присвячені Л. Утьосову, В. Філатову, С. Корольову, П. Столярському і т.д. Відділом інформації і довідкової бібліографії випускаються краєзнавчий календар з розширеними анотаціями до визначних дат і ювілеїв письменників, численні тематичні рекомендаційні списки літератури, які є обов'язковим компонентом будь-якого заходу. Активно ведеться робота над серією інформаційних листівок «Одеса: фрагменти історії», присвя-

чених цікавим пам'ятним місцям Одеси, забутим іменам, а також над збіркою «Одеські письменники — дітям».

Традиції в бібліотечному краєзнавстві обумовлені соціальною місією бібліотеки і дозволяють говорити про цей напрям діяльності бібліотек, як систему. Інноваційна краєзнавча діяльність колективу бібліотеки спрямована на впровадження нововведень, які дозволяють найефективніше реалізовувати поставлені завдання. Слід зазначити, що інновації в умовах інформаційного суспільства не можуть зводитися виключно до впровадження інформаційних технологій, оскільки інноваційна діяльність є комплексним процесом. Традиції та інновації в бібліотечній справі є взаємозумовленими. До інновацій у сфері форм і методів бібліотечного обслуговування можна віднести диспути, дискусії, літературні та історичні вечори, конференції, лекторії, презентації книг, виставок, бенефіси, ігри (повчальні, рольові, розвиваючі, театралізовані) та інші форми, породжені творчими зусиллями бібліотекарів.

Наша бібліотека позиціонує себе як культурно-просвітницький центр. Шлях нашого читача до краєзнавчої книги пролягає через творче об'єднання, зустрічі з авторами, ознайомлення з творами художньої літератури, через ті форми, які закладають розвиток у дітей дослідницьких, комунікативних навичок, заохочують до особистої участі в суспільному житті, навчають давати власну оцінку минулому, сьогоденню і майбутньому України. Нашою безумовною вдачею стали цикли вечорів історичного портрета «Одеса в історичних портретах» («Градоначальник Одеси»; «Перший градоначальник Одеси Дюк де Ришельє»; «Засновник міста Йосип де Рибас»; «Граф М.С. Воронцов»), а також не менш популярний цикл «Знамениті одесити». Діти вже ознайомилися з життям людей, що залишили великий слід в історії міста, з дивними долями Л. Утьосова, С. Уточкіна, А. Маринеско, С. Корольова, В. Філатова, П. Столярського. Незабутнє враження на наших читачів справило безпосереднє спілкування з такими цікавими людьми, як Ковач Валентина Олексіївна — науковий співробітник літературного музею (тема «Пушкін в Одесі»); Пресич Маргарита Олександрівна — актриса Академічного музикально-драматичного театру ім. В. Василька; Фоміна Людмила Федорівна — доцент кафедри прикладної лінгвістики ОНУ ім. Мечникова; Богдановський Георгій Миколайович — член асоціації підводників ім. А. Маринеско; Ільченко Михайло Васильович — ветеран Великої Вітчизняної війни, член асоціації підводників ім. А. Маринеско; Гордієнко Ніна Яківна — сестра юного героя-підпільника м. Одеси Яші Гордієнка, що загинув від рук фашистів; Курочкіна Світлана Григорівна і Бочарова Ірина Едуардівна — працівники науково-просвітницького відділу Одеського зоопарку; В.В. Костроменко — директор музею Одеської кіностудії; Ж.М. Мигаль — музикознавець, керівник музичної вітальні будинку-музею М.К. Рєриха; О.Й. Дрямін — отаман Війська вірних козаків Чорноморських, поет, художник (тема «Слава козацька»). Зустрічалися наші читачі і з представниками екологічного центру, викладачами і студентами Одеської консерваторії ім. Н. Нежданової, юними музикантами школи ім. П.С. Столярського.

Великі святкові вечори, конкурси, організовані із залученням численних гостей — представників громадськості міста, волонтерів, були незабутніми за силою своєї емоційної, позитивної віддачі. 1 червня 2010 р. в нашому оновленому після ремонту залі для масових заходів до Дня захисту дітей пройшов вечір-зустріч «Книга збирає друзів», на який було запрошено успішних людей — колишніх читачів нашої бібліотеки. Під час спілкування з сьогоденніми читачами

вони розповідали про улюблені книжки дитинства і про те, яке важливе місце в їхньому житті займає читання. Доповнила цей захід книжково-ілюстративна виставка «Читання — шлях до успіху!». Запам'яталися дітям також святковий вечір до Дня Перемоги «Пісні, народжені війною», на якому шанованими гостями були ветерани ВВВ — члени асоціації Дунайської флотилії, тематична книжково-ілюстративна виставка «Народ пам'ятає, народ славить», музика воєнних років, що лунала з великого екрана; вечір-концерт до 75-річчя Одеської області «Одещина — землі квітучої краса», в якому взяли участь творчі колективи міста, вихованці художньої школи і представники багатьох національних громад Одеси; вечір вшанування пам'яті молодих людей «Вони присягнули Вітчизні», які виконували інтернаціональний обов'язок. У підготовці цього заходу велику допомогу надали працівники воєнно-історичного музею.

Успішно пройшов оголошений у кінці 2009 р. конкурс «Життя моє — колекція». Багато читачів відгукнулися на нього і принесли до бібліотеки свої цікаві колекції з письмовими розповідями про них. Потім за всіма зібраними матеріалами було оформлено фотOVERНІСАЖ. Захист читацьких колекцій планується провести спільно з виступом одеського письменника-колекціонера А. Макарова, який представить дітям свої книги «Курс юного антиквара», «Монети з дідушевої скриньки». До цього заходу бібліотекарі разом з дітьми підготували велику предметно-ілюстративну книжкову виставку-напуття майбутнім і справжнім колекціонерам під такою ж назвою, що і конкурс. У жовтні 2010 р. стартує ще один творчий конкурс «Пишемо книгу про рідний край», а оскільки талановитих дітей в Одесі дуже багато, то ми не маємо сумніву, що вони активно візьмуть участь у ньому.

Одеські письменники — давні, добрі друзі і часті гості бібліотеки. Наша «Літературна світлиця» вже привітно приймала таких поважних гостей, як академік і письменник Б.І. Сушинський, письменники В. Рутківський, Д. Шупт, С. Зубко, В. Гаранін, О. Різників, С. Конак та ін. Відомі автори проводили для читачів різного віку презентації своїх нових книжок, наприклад: «Вірші для Христинки» — Н. Суховецький, «Джерела і струни» — О. Дрямін, «Джури козака

Швайки» і «Потерчата» — В. Рутківський, «Увесь в метеликах світ» і «Байки Езопа у віршованому перекладі С. Зубко» — С. Зубко, «Лейко, з Бога турейко» — О. Різників, «Чи то цибулінка, чи то ріпка» — В. Хаїт, «Лицар Причорноморського краю» — Б. Сушинський. Особливо хочеться сказати про творчу співпрацю бібліотеки з Б.І. Сушинським, який представив читачам багато своїх творів. Серед останніх були презентовані книжки «Лицарський хрест» і «Всесвітня козацька енциклопедія», видані в серії «Зарубіжні військові пригоди». У 2004 р. з ініціативи письменника був створений Аркадійський елітарний літературний клуб, членами якого стали молоді таланти Одещини. На базі нашої бібліотеки організовано дитячу філію цього клубу. Його завдання — допомогти юним літературним даруванням знайти віру у свої творчі сили, отримати практичні поради майстрів і взяти участь у щорічному поетичному конкурсі «Аркадійська осінь», результати якого традиційно підводяться в жовтні в обласній бібліотеці. Багатогранна творчість Б.І. Сушинського цікава читачам різного віку і різних смаків, тому виникла ідея організувати клуб шанувальників його творчості. Ця ідея реалізувалася в травні 2008 р., коли був затверджений статут, девіз і назва клубу — «Лицарське перо». Президентом клубу обрали Людмилу Василівну Чернікову — завідувачку відділом інформації і довідкової бібліографії, а віце-президентом з організації засідань клубу стала Валентина Євгенівна Церковна. Сьогодні клуб успішно працює, про що свідчать тепла, дружня атмосфера, гаряче обговорення прочитаних книг на його засіданнях.

Очікуваний результат нашої краєзнавчої роботи, на наш погляд, такий: розширення зони бібліотечного обслуговування і підвищення його ефективності; залучення до читання дітей, що не читають; поглиблення краєзнавчої діяльності як важливої складової героїко-патріотичного виховання; створення позитивного іміджу бібліотеки у місцевого співтовариства в цілому. Користь від діяльності в цьому напрямі носить не миттєвий характер. Ми працюємо на довгострокову перспективу, тому робота з краєзнавчим матеріалом залишиться одним з головних напрямів нашої подальшої діяльності.

Тетяна Баркар,
зав. відділом естетичного виховання
Одеської обласної бібліотеки для дітей ім. Н.К. Крупської

Робота бібліотеки з дітьми з обмеженими можливостями життєдіяльності

У XXI столітті бібліотека отримала широкі можливості для повнішого прояву властивої їй гуманістичної спрямованості. Вона займається виховною, освітньою, психологічною, культурно-дозвіллевою діяльністю. Останнім часом бібліотекарі почали приділяти ще більшу увагу обслуговуванню осіб з функціональними порушеннями. Вони докладають чимало зусиль, щоб зробити бібліотеку для цієї категорії дітей доступнішою, створити умови для їхнього комфортного входження в соціокультурне середовище, відкрити для них з допомогою книги нові життєві горизонти, сприяти залученню до світових культурних надбань. Для того, щоб мати можливість обслуговувати цих дітей, бібліотека, за вимогами Міжнародної федерації бібліотечних організацій (ІФЛА), повинна мати відкритий і добре освітлений вхід, пандус з поручнями з обох боків, широкі вхідні двері для проїзду на колясці, доступні книжкові

полиці і шафи з ілюстрованими книгами, столи різної величини для читання тощо. Це все добре і правильно, але якщо такі умови не можна виконати через певні обставини? Тоді потрібно шукати альтернативні варіанти, бо, як відомо, безвихідних ситуацій не існує.

Що ж сьогодні може запропонувати бібліотека дітям з особливими потребами? На наш погляд, кожна з дитячих бібліотек, уважно проаналізувавши свої ресурси, обов'язково знайде раціональне зерно для вирішення цього важливого питання. Ми, наприклад, запропонували дітям доступний веб-сайт з логічним і легким дизайном для навігації, де передбачено програмне забезпечення для збільшення тексту, зміни шрифтів, контрастів, довжини рядків і інтервалів між ними. Під час роботи цих дітей на комп'ютері спрощено пошук інформації, мінімізовано кількість таблиць, рамок, рухомих об'єктів, а тексти обов'язково супроводжуються

звуків оформленням. Для ефективнішого проведення роботи з дітьми з особливими потребами бібліотека активно співпрацює з людьми і організаціями, які також опікуються цими дітьми. Так, успішно реалізується спільно з Одеським обласним добродійним центром реабілітації дітей–інвалідів «Майбутнє» проект «Ягідна полиця». Вже багато років, а створений він ще в 1996 році, тут займаються ранньою діагностикою захворювань ЦНС (центральної нервової системи) і опорно-рухового апарату дітей, починаючи з першого року їхнього життя. Такі тяжкі захворювання призводять до інвалідності дітей, і саме ранній початок лікувально-реабілітаційних заходів та комплексний підхід до дитини з обмеженими можливостями, який здійснюється в центрі, сприяє її медико-соціальної реабілітації. Наш проект, насамперед, покликаний залучати дітей з особливими потребами до активного спілкування зі здоровими дітьми під час проведення різноманітних спільних масових заходів (свят, конкурсів тощо); впроваджувати нові форми роботи, що допомагають розкривати і розвивати творчі здібності цієї категорії дітей; сприяти соціокультурній реабілітації і інтеграції їх в суспільство завдяки інформаційній підтримці та вільному доступу до культурних надбань; допомагати дітям в освіті і самоосвіті.

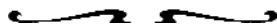
Для успішнішої реалізації поставлених завдань ми обов'язково беремо участь у кампаніях, зустрічах, конференціях, дискусіях щодо вирішення проблем дітей з обмеженими можливостями, обговорюємо майбутні ініціативи, створюємо спільні плани, готуємо корегувальні і розвиваючі заняття. Вже давно і успішно проводимо цикл занять і свят з елементами арт-терапії (море, музика, релаксація; музей і інваліди; до, мі, соль — світ прекрасний; архітектурні візерунки; золота маска). Особливо сподобалися дітям наші масові заходи, присвячені 135-річчю від дня народження видатного артиста цирку Володимира Дурова, майстер-клас «Різноколірні фантазії живопису» та багато інших. Працюючи з такою особливою категорією читачів, ми здійснюємо індивідуальне інформування з питань, пов'язаних з особливим розвитком дітей, обговорюємо з їхніми родинами проблеми дитячого і підліткового читання, обов'язково залучаємо психологів–консультантів, які надають психологічну допомогу і поради не тільки дітям, а й їхнім батькам.

Кожна дитина повинна і має право читати та відчувати радість від читання. Але не кожна книга підходить усім дітям. Для дітей з особливими потребами підбирати їх потрібно ретельніше. У нас видання для них, а це книги з великим шрифтом і чіткими картинками, представлені окремо на «Ягідній полиці» і відмічені спеціальними символами: малинкою, смородинкою, кавуном. Через те, що таких видань небагато, ми спеціально комплектуємо набори книг з допоміжними матеріалами (відеофільмами, аудіокасетами, розвиваючими іграми). Швидко зорієнтуватися і знайти потрібне видання дітям допомагають яскраві роздільники з чіткими написами. На «Ягідній полиці» є розділ «Ваша власна дитина», де представлені видання для батьків, педагогів, лікарів, волонтерів, бібліотекарів. Разом з батьками дітей з особливими потребами і педагогами ми обговорюємо перспективи подальшого розвитку проекту.

Свої тонкощі характерні для роботи з слабозрячими дітьми, які мають певні труднощі у пізнанні навколишнього

світу. Їм важко і фізично, і психологічно спілкуватися не тільки із здоровими дітьми, але й між собою. Саме тому їм потрібна рання реабілітація і соціалізація. Працівники нашої бібліотеки долучаються до коригувальної і розвиваючої роботи з цими дітьми, сприяючи розвитку їхньої інтелектуально-рухової активності. Для цього передбачено проведення спеціальних ігор, є розвиваючі книги–іграшки, «сухий» басейн, наповнений різнобарвними кульками з назвами улюблених книжок, у якому одночасно з позитивними емоціями діти отримують легкий масаж. В опануванні навичок рухової активності допомагає модульне устаткування «містечко, місток», де використовується арт-терапія (класична музика композиторів Вольфганга Амадея Моцарта, Петра Ілліча Чайковського, Миколи Віталійовича Лисенка, український музичний фольклор і т.д). Для розвитку дрібної моторики рук у бібліотеці працює факультет «Я вмю малювати» з елементами психологічного тренінгу. Тут на заняттях з дітьми проводиться багато ігрових театралізованих заходів з застосуванням психо-гімнастики, які дуже подобаються дітям і допомагають їм розвивати дрібну моторику рук, увагу і увагу. Наприклад, під час свята «Різдвяна казка» діти, знайомлячись з класичними творами І. Шишкіна, К. Юона, Г. Мінського, Н. Онатського, занурюються в атмосферу чарівного лісу, уявляють собі хрускіт снігу під ногами, вкриті снігом дерева, імпровізують, вигадуючи свою власну зимову казку. Їм подобається робити різні рухові вправи, зображати різних звірів, зображених на картинах Альберта Дюрера, Валентина Серова та ін. Удосконаленню зорово-просторової орієнтації і розвитку мови сприяють відеоуроки з мистецтва (бюро арт-сміхотерапії, мистецтво з посмішкою). Сміх і доброта допомагають дітям впоратися з багатьма проблемами. Після проведення таких комплексних коригувально-розвиваючих заходів проводиться моніторинг стану фізичного і психічного здоров'я дітей з особливими потребами, досліджується динаміка вищих психічних функцій і обговорюються досягнуті зміни. Усі ці форми занять виховують у дітей упевненість, розвивають активність, ініціативність і самостійність, що не може не викликати задоволення у всіх нас, дорослих, причетних до цієї важливої роботи. Ми бачимо, що у них значно покращується стан мотиваційної і емоційної сфер, стабілізуються позитивні емоції, зменшується агресія у стосунках один з одним і аутоагресія у ставленні до себе, відзначається поліпшення комунікативної функції мови у замкнених дітей — вони стають товаришескими, вчаться разом долати труднощі. Застосування на заняттях елементів арт-терапії виховує силу волі, оптимізм, віру в себе і відволікає дітей від нав'язливих думок про наявну проблему, сприяє розширенню їхнього кругозору, розвиває естетичний смак і особисті творчі здібності.

Таким чином, можна зробити висновок, що успіх інтеграції слабозрячих дітей залежить від участі в коригувально-виховній роботі з ними організацій і установ різної спрямованості. Практика показує, що будь-яке порушення фізичного розвитку дитини не є непереборною перешкодою для успішного встановлення соціальних контактів. Можливі різні форми інтеграції дітей з особливими потребами. Одна з них — інтеграція з бібліотекою.

Ольга Прокопович-Ткаченко,
заступник директора по роботі з дітьми

Марія Чугуєва,

зав. відділом обслуговування
дошкільників та учнів 1–4 класів

КЗК «Дніпропетровська обласна бібліотека для дітей»

Творчий альянс: взаємодія бібліотеки та мас-медіа в стимулюванні дитячого читання

У формуванні соціальних інтересів, поглядів і потреб населення, особливо дитячого, значну роль відіграють всі види засобів масової інформації. Можливо, якби українське телебачення було інакшим, а засилля «жовтої преси» меншим, ми б мали більш духовне і моральне суспільство. Але вже склалося замкнуте коло споживачів інформації та тих, хто її надає: ми даємо те, що хоче бачити і читати публіка. Мабуть, давно настав час розірвати це коло і активніше доносити до читачів та глядачів, особливо дитячого та юнацького віку, наявні у житті вічні істини, їх непохитність і необхідність для кожної культурної людини. Дієвим механізмом привернення уваги ширшого кола людей до цікавої книги і систематичного читання є взаємодія бібліотек зі ЗМІ. Крім того, плідна співпраця у цьому напрямі сприяє створенню нового, позитивного образу бібліотеки, дозволяє вчасно інформувати потенційних читачів про весь спектр інформаційних послуг, що надаються конкретною бібліотекою.

Впродовж всього свого майже дев'яносторічного існування Дніпропетровська обласна бібліотека для дітей інформувала населення про свою діяльність через місцеву пресу. Здебільшого, на жаль, це відбувалося не часто і безсистемно. Останнім часом, коли суттєвих змін зазнали як зовнішній вигляд бібліотеки, так і організація обслуговування читачів та її рекламно-іміджева діяльність, зв'язки з мас-медіа значно активізувалися. Причому з перших же кроків ми відчули неабияку зацікавленість майбутніх партнерів у контактах з нами. Тепер вже можна сказати про те, що в нашій співпраці є певна система, яка складається з кількох основних напрямів: запрошення представників мас-медіа на масштабні заходи бібліотеки; виступи наших провідних фахівців на місцевих телевізійних каналах; публікації статей бібліотечних працівників у місцевій пресі; участь в організації та реалізації програми «Дитячий майданчик» на обласному радіо; творча робота з дитячою телевізійною студією «Разом!» на теренах бібліотеки.

Про найбільш цікаві заходи, які проводить бібліотека для своїх читачів, як правило, розповідають самі бібліотекарі, надсилаючи інформацію до обласних і міських газет. Маючи статус методичного центру для всіх бібліотек області, що обслуговують дітей, ми проводимо достатньо велику роботу з популяризації дитячого читання на всій Дніпропетровщині. Вже традиційними стали свята «Віват, читач!» для кращих читачів зі всіх куточків Придніпров'я, великі змістовні заходи при підведенні підсумків родинних творчих конкурсів та вікторин, що оголошуються щорічно, обласний етап Всеукраїнського конкурсу «Найкращий читач року» та інші. Головними героями цих свят стають діти з районних центрів, міст та сіл області, які зуміли проявити себе знавцями книг та активними читачами бібліотек. Ми намагаємося створити неповторну атмосферу творчості та фантазії, відзначити кожного учасника і, звісно, прагнемо, щоб про такі проекти та успіхи у читанні знало якомога більше людей. У якій би формі не проходило свято («Знімаємо кіно!», «Презентуємо віртуальний журнал для всієї родини», «Казковий бал літе-

атурних героїв»), на ньому завжди панують гра, гарний настрій і творчість. І дуже хочеться, щоб про такі заходи розповідали професіонали. Тому ми й запрошуємо представників телебачення і преси, які завжди беруть інтерв'ю у учасників, розповідають про бібліотеку та висвітлюють всю підготовчу роботу, демонструють книги, що користуються найбільшим попитом.

Практика показує: для того, щоб контакти з мас-медіа мали успішне продовження, потрібно все ретельно готувати, враховувати специфіку роботи ЗМІ, і дуже важливо правильно складати прес-релізи з необхідною інформацією, яка обов'язково буде використана при висвітленні того чи іншого заходу. Треба пам'ятати про те, що журналістам завжди цікаво взяти інтерв'ю у керівника закладу, поговорити з юними читачами, назвати переможців, тому необхідно добре володіти ситуацією і вчасно підказати, кого з учасників краще запросити до бесіди. На жаль, таке журналістське спілкування часто заважає вчасно розпочати захід, і представники ЗМІ не встигають побачити його красивий початок або пропускають якісь театралізовані фрагменти. Тому такі нюанси ми обов'язково враховуємо при створенні сценарію, щоб потім під час трансляції по телебаченню або в статті були відображені найяскравіші, найбільш вигратні моменти заходу.

Наша бібліотека завжди відкрита для налагодження партнерських стосунків. А якщо партнерами стають впливові організації, це — подвійна користь. З одного боку, ми отримуємо від них підтримку при нагородженні учасників конкурсів, з іншого — надаємо можливість дорослим розповісти в дитячій аудиторії про новітні продукти діяльності комерційного або благодійного закладу, розраховані на дітей та підлітків. Юні читачі отримують цікаву і корисну інформацію, солідні подарунки, а наші партнери — рекламу. За таких умов в наш меркантильний час прихід представників мас-медіа до дитячої бібліотеки стовідсотково спрацьовує на її імідж. До речі, багато хто з керівників, які досягли сьогодні стабільності та успіху, — наші колишні читачі. Саме вдало проведені зустрічі з журналістами в стінах бібліотеки дозволили провідним фахівцям бібліотеки з'явитися на телевізійних екранах в якості гостей програм, присвячених проблемам дитинства та іншим важливим суспільним питанням. Нашого директора О.І. Шарабурю неодноразово запрошували обласна держтелерадіокомпанія (51 канал), телевізійна служба Дніпропетровська (34 канал), 11 телеканал. І вона, завжди щиро і цікаво розповідаючи про історію свого закладу, наші багатющі фонди, читацькі династії, неповторні свята, розвіювала міф про те, що сьогоднішнє покоління юних не хоче читати і впевнено переконувала всіх, що бібліотека жива і навіть процвітає. Після таких прямих ефірів до нас завжди приходять нові читачі. Розширюється їх коло і після телевізійних розповідей завідуючої відділом обслуговування дошкільників та учнів 1–4 класів М.М. Чугуєвої про організацію родинних читань, сучасну казку та розмаїття дитячих енциклопедій. Ми дуже раді, що у нас вже є «свої» журналісти, які не поверхнево та байдуже констатують факт проведення якогось бібліотечного заходу, а зацікавлено та не-

стандартно разом з бібліотекарями доводять одну просту істину: сучасні діти читають, відвідують бібліотеки, які живуть достатньо напруженим творчим життям.

Обравши професію, пов'язану з книгою, більшість бібліотекарів самі мають літературні здібності і можуть гарно написати статтю або інформаційне повідомлення. Наші фахівці — не виключення. Вже традиційно кожного року на сторінках місцевої преси ми анонсуємо та висвітлюємо проведення в бібліотеці Всеукраїнського тижня дитячої та юнацької книги (в останні роки — Тижня дитячого читання). У наших творчих партнерів завжди знаходиться також час і місце для інформації про презентації в бібліотеці книг письменників Дніпропетровщини, інтелектуальні та рольові ігри, про наші проекти, досягнення та плани.

Наступним вдалим кроком у цьому напрямі стала співпраця з обласною освітянською газетою «Джерело», в одному з випусків якої різноманітній діяльності нашої бібліотеки для дітей був присвячений цілий розворот. Особлива увага в публікаціях приділялася висвітленню можливостей бібліотеки в роботі на допомогу навчально-виховному процесу. Читачі газети дізналися про цікавий досвід наших спільних проектів з навчальними закладами всіх типів, серед яких комплексна цільова програма розвитку читання «Книгосвіт дитинства». Один з її модулів «Зростаємо з книгою» — багатовекторна програма залучення до читання дітей наймолодшого віку, розроблена та реалізована відділом обслуговування дошкільників та учнів 1–4 класів разом із зацікавленими організаціями. Програмою передбачено проведення бібліотекарями уроків позакласного читання, розвиваючих занять «Казкотерапія», циклів виховних годин та бібліотечних занять, театралізованих виступів, заходів з популяризації сімейного читання в колі батьків тощо. Всі викладені на сторінках газети тези та факти було підкріплено гарними фотографіями фрагментів різноманітних заходів, і такий перший досвід видався вдалим. Після публікації до нас почали звертатися вчителі та завучі з віддалених шкіл за допоміжними матеріалами і за допомогою в проведенні шкільних заходів, а також привозили дітей на екскурсії до бібліотеки.

Відкрило нові горизонти творчої співпраці бібліотеки з мас-медіа і запрошення представників обласного радіо на один із обласних заходів, що проводився в нашій бібліотеці. Коли автор та ведуча радіопроеграми «Дитячий майданчик» Євгенія Ляхова на власні очі побачила розмаїття сучасної дитячої літератури в наших фондах, то загорілася бажанням донести все це до слухачів та учасників передачі. Бібліотекарі, в свою чергу, дуже зраділи можливості віртуального спілкування з дітьми всієї області. В затишному читальному залі журналістка записувала на магнітофон бесіди досвідченого фахівця про творчість М. Носова, В. Драгунського, В. Нестайка, огляди бібліотекарів дитячої пізнавальної та нової літератури, серійних видань, а також поради фахівців щодо літніх читань. Цікавою і незвичайною вийшла заочна екскурсія по бібліотеці. Репортаж про неї, що розпочинався зі сходинок та фойє бібліотеки, супроводжувався шерхотом книжкових сторінок, коментарями працівників різних відділів та відвідувачів бібліотеки і завершувався в кабінеті директора. Знайомство Є. Ляхової з дитячою літературою надихнуло колектив радіопроеграм на створення рубрики «Це цікаво знати». Проведення хвилин цікавих повідомлень розпочали за порадою бібліотекаря з книг «Дітям про все на світі» та «Свята різних народів». Телефонні дзвінки та відгуки вдячних читачів підтвердили правильність обраної форми спілкування та донесення корисної інформації. Тепер плани нашої співпраці вже більш масштабні — створення ін-

терактивних проектів, спрямованих на залучення дітей до читання, на розвиток їхньої творчості та бажання проявляти себе у вікторинах і конкурсах.

Всі ми зараз чуємо нарікання на те, що нинішні діти надто захоплюються телевізором і комп'ютерними іграми, а книга у них залишається чи не на останньому місці. Дуже прикро, що деякі бібліотекарі покійно змирилися з таким станом речей і, вважаючи це об'єктивною причиною зниження інтересу до читання, мляво спостерігають за напівпорожніми залами своїх бібліотек. Але якщо вже телебачення має таке велике значення в нашому житті і змінити це неможливо та, мабуть, і не потрібно, чи не краще перетворити його зі свого конкурента на ефективного помічника? Дійсно, телевізійний екран має певну магічну силу і впливає на свідомість дітей інколи значно сильніше, ніж батьківське чи учительське слово. Тому книга, запропонована з екрана ровесниками, скоріше за все викличе позитивну реакцію у дітей та бажання неодмінно її прочитати.

Добре відомо, що творчі люди завжди знаходять один одного. Так одного разу і виникла ідея творчої співпраці дитячої студії телебачення та преси «Разом» («Вместе»), що працює на 27-му телевізійному каналі «Тоніс», і обласної бібліотеки для дітей про створення спільної програми, присвяченої художнім і пізнавальним дитячим книгам. Одна за одною відкривалися рубрики «Казкові секрети», «Книжкові секрети», «Дитяче довідкове бюро». А у бібліотеки з'явився ще один талановитий, щирий, відповідальний, закоханий у свою справу та дітей друг — Людмила Василівна Кузьминова, людина, яка добре розуміє дитячі душі, не бажає працювати за шаблоном, цінує живинку та обізнаність тих, хто працює у кадрі.

На «Казкових секретах» ми разом з дітьми обговорюємо твори, заздалегідь прочитані учасниками програми. Вибір видань підказують ювілеї книг і письменників, рекомендації дітей, батьків та бібліотекаря. Так «героями» передачі стали «Горбоконики» П. Єршова, «Пітер Пен» Д. Баррі, «Мері Поппінс» П. Треверс, «Дюймовочка» Г.-К. Андерсена та багато інших перлинок дитячої літератури. Чудовим є те, що ніхто з дітей не має готового тексту, обговорення йде жваво, кожен висловлює свої думки, іноді сперечається, не погоджуючись з іншими, дивує своїм поглядом на прочитане. Завдяки книгам діти приходять до сприйняття таких понять, як людяність, доброта, любов, дружба. Згодом до участі в конкурсі по прочитаних творах «Знавці дитячих книг» ми підключили і глядачів, запропонувавши їм відповідати по телефону на запитання, які ставить бібліотекар. Переможці завжди отримують призи (звичайно ж, книги!) від самого директора бібліотеки Ольги Іванівни Шарабурі, і все це показують по телебаченню.

У «Книжкових секретах» діти обмінюються думками про прочитане, закликають своїх ровесників прочитати книги, про які йшла мова. До енциклопедичних видань звертається «Дитяче довідкове бюро», в якому завжди звучить цікава інформація про країни світу, відомих мандрівників, тваринний і рослинний світ планети. Виникають і нові рубрики, наприклад, «Неугомонные спорщики». Її учасникам було запропоновано відповісти на запитання: «Чи потрібно дітям ХХІ століття читати твори, написані в ХІХ?», «Чому вчать казка про нерозмінний рубль М. Лескова та історія Чорної Курки А. Погорельського?». І хай не вийшло відразу активної дискусії, але підлітки вчилися висловлювати та відстоювати свої думки, слухати співрозмовників і, знову ж таки, аналізувати художні твори.

Для найменших глядачів в ефірі є телепередача «Малыши и малышки в гостях у детской книжки». Під час однієї з них провідний бібліотекар відділу мистецтв С.В. Баланчук розкривала малюкам творчість відомого дресирувальника котів Юрія Куклачова, використовуючи не лише книги, але й багатий аудіовізуальний матеріал. В наступній передачі малюки по-дитячому щиро і безпосередньо розповідали про свої улюблені казки. Душе зворушливо пройшли передача про улюблені дитячі вірші і якимось по-дорослому серйозно цикл бесід про відображення пір року в різних видах мистецтва. Такі спільні телепередачі стимулюють дітей і, що важливо, їхніх батьків до відвідування бібліотеки. Активніше стали читати не тільки учасники та ведучі програм, а й діти, що дивляться їх і потім приходять до нас. Читачів у нас стає все більше, бо кожен ефір обов'язково закінчується фінальною фразою: «Ми з вами побували в гостях у нашої улюбленої обласної бібліотеки для дітей, яка знаходиться за адре-

сою: вул. Ворошилова, 9». Як говорить народна мудрість — крапля води камінь точить. І ми сподіваємося на більше. Ще нам дуже приємно відзначити, що студія «Разом!» займає лідерські позиції серед найкращих дитячих телепроектів України та СНД, а «Книжкові секрети» є ексклюзивними.

Чим активніше ми спілкуємося з мас-медіа, тим частіше виникають цікаві нестандартні ідеї щодо всестороннього розкриття дитячої літератури перед великою аудиторією, тим більше знаходиться шляхів активізації та стимулювання дитячого читання. В той же час ми бачимо, що треба ще багато чому навчитися, щоб співпраця зі ЗМІ стала достатньо ефективною, щоб ми не виступали в ролі установи «на всякий пожежний випадок, коли немає про що розповідати» (хоча і такий шанс заявити про себе не треба пропускати). І ми докладаємо чимало зусиль, щоб бути рівноправними партнерами і використовувати магічний вплив мас-медіа на свідомість дітей для популяризації книги та читання.

Закарпатська область

Валентина Чіка,

директор Закарпатської обласної бібліотеки для дітей та юнацтва

Читання, навчання, дозвілля: грані оптимального співвідношення

Місія бібліотек взагалі і бібліотек, що обслуговують дітей зокрема, полягає як в інформаційному забезпеченні юного покоління документними ресурсами на допомогу освіті, так і в сприянні розвитку кожної особистості, розкриттю її духовно-творчого потенціалу та проведенню цікавого, змістовного дозвілля. Для реалізації цієї місії бібліотеки мають активно розвиватися, постійно вдосконалюючи свою різносторонню діяльність: інформаційну, виховну, дозвілєву, при цьому у реалізації кожного з цих напрямів пріоритетним має бути книга, її популяризація, дитяче читання.

У бібліотеках, що обслуговують дітей Закарпаття, книга популяризується завдяки організації різноманітних творчих акцій і презентацій, літературно-музичних і літературних вечорів, великих літературних експозицій, зустрічей з закарпатськими письменниками тощо. Активізація цієї роботи спостерігається під час проведення щорічних Всеукраїнського тижня дитячого читання та Всеукраїнського конкурсу «Найкращий читач року». Міністерствами освіти та науки і культури та туризму за інформаційної підтримки Державного комітету телебачення та радіомовлення України започатковано регіональний конкурс «Найкращий відгук на сучасну дитячу прозу». Найважливішу роль у його успішному проведенні відіграло видавництво «Грані-Т», яке подбало про те, щоб юні читачі отримали інформацію про надруковані в Україні в останні роки дитячі книги, і про те, де їх можна придбати. Особливо приємним стало і надання видавництвом прізвів для відзначення переможців і найактивніших учасників конкурсу.

Були свої творчі знахідки і під час проведення різних заходів у літературно-мистецькій вітальні «Словоспів», приурочених Шевченківським дням, Міжнародному дню рідної мови, ювілеям видатних письменників і діячів мистецтва України й краю. Жвавий інтерес у дітей та юнацтва викликають зустрічі з авторами, упорядниками та ілюстраторами нових книг, адже нічого так не цінується, як живе спілкування. Частими гостями бібліотеки є місцеві

письменники та поети Галина Малик, Лідія Повх, Софія Сорока, Христина Керита, Петро Ходанич, Юрій Шип, Іван Хланта, що пишуть про та для дітей. Цікаво пройшла презентація книги «Співанки Закарпатських гір і долин», яка є найповнішим пісенником українських народних співанок Закарпаття з нотами. Це видання побачило світ завдяки зусиллям Івана Хланти — доктора мистецтвознавства, кандидата філологічних наук, заслуженого діяча мистецтв України. Він упорядкував, підготував тексти, написав передмову, примітки, словник та алфавітний покажчик. Під час презентації у вступному слові І.В. Хланта розповів про підготовку цього видання, до якого увійшли всі пісенні жанри Закарпаття, згадав попередні пісенні збірники Срібної Землі, які публікувалися з нотами, назвав відомих фольклористів краю, котрі записували й публікували пісенні надбання наших краян. Викликала інтерес у присутніх слайдова презентація та перегляд літератури «Володар мудрості народної», присвячені творчості знаного фольклориста, адже перу цієї людини належить понад вісімдесят книг. Серед фундаментальних видань обов'язково варто назвати такі, як «Пісня над Карпатами», «Закарпатський вертеп», «Літературне Закарпаття у ХХ столітті», «Вчора була неділенька», «Ой видно село», «Пісні Іршавщини», «Народні пісні українців Банату (Румунія)». Прикрасою вечора стали пісні «В зеленім гаєчку» та «Горі селом іду» з презентованого збірника та «Заспіваймо собі двома голосами», «Тече вода каламутна», які співали всі разом.

Помітною подією у ювілейній палітрі заходів було вшанування відомих українських авторів. Вечір поезії «О, скільки слів і скільки снів мені наснилось...», присвячений ювілею видатної української поетеси Ліни Костенко, не залишив байдужим нікого. Присутніх вразила потужна громадянська лірика поетеси, що вистояла в часи тоталітаризму, пристосуванства, захопила її мужність і сила духу. Учасники вечора мали змогу ознайомитися з творами поетеси, представленими на книжковій виставці «Поезія — рідна сестра моя». В програму літературного вечора «Исто-

ричний дивосвіт П. Загребельного» з нагоди 85-річчя з дня народження письменника увійшли композиція «П. Загребельний — майстер «великої прози» з демонстрацією слайдів, літературна вікторина за його романом «Роксолана» та книжкова виставка «Класик української літератури — наш сучасник».

Особливою ланкою в діяльності бібліотеки є популяризація творчості читачів. Серед форм роботи, які використовуються з цією метою, — презентація творчості юних поетів «Проба пера», виставки дитячої творчості «Кобзар у моєму житті», «Україна моя вишивана», залучення до участі у всеукраїнських конкурсах дитячої та юнацької творчості «Легенди рідного краю», «Я — патріот», «Святий Миколай, подаруй нам свято», «У вінок Кобзаря ми влітаємо майбутнє», інформування про талановитих дітей через ЗМІ, видання бібліотеки та постійне поповнення розділу «Творчість наших читачів» на власному *web*-сайті.

Багатоаспектною і тісно пов'язаною з освітньою є інформаційна робота бібліотеки. Підтримуючи освітні процеси, ми оперативно реагуємо на зміни у навчальних програмах, надаємо випереджувальну інформацію, постійно здійснюємо моніторинг інформаційних потреб на допомогу засвоєнню шкільної програми та аналіз незадоволених запитів користувачів.

Навчально-виховному процесу сприяє і інтенсивне впровадження інноваційних технологій. Сьогодні бібліотека має локальну комп'ютерну мережу, підключення до Інтернет, копіювально-розмножувальну техніку та мультимедійні засоби. Створення електронного каталогу надає користувачам широкі можливості у пошуку інформації, підвищує ефективність роботи бібліотекарів при мінімальних затратах на комплектування і обробку нових надходжень. Для задоволення потреб користувачів—дітей було створено мультимедійний клас, функцією якого є вивчення зростаючих інформаційних потреб різних категорій читачів, створення баз даних, надання вільного доступу до інформаційних ресурсів Інтернет, що значно розширило можливості та підвищило оперативність інформаційної роботи. Бібліотека пропонує тим, хто має доступ до мережі Інтернет, перелік пошукових систем, корисних ресурсів на допомогу навчальному процесу, адреси навчальних закладів та електронних бібліотек, повнотекстові ресурси. Фонд активно поповнюється електронними виданнями на *CD*-дисках: словниками, довідниками, енциклопедіями, розвиваючими іграми тощо. Для користувачів мультимедійного класу проводяться цикли уроків з бібліотечно-бібліографічних знань «Подружись з комп'ютером», «Інтернет — найсучасніше джерело інформації», «Інформаційні ресурси суспільства та інформаційна культура», «Пошук інформації в електронних словниках і довідниках», а для користувачів 2–5 кл. — регулярні навчальні заняття і тренінги з комп'ютерної грамотності та роботи в мережі Інтернет, відеогодини. Інтенсивно поповнюються бази даних «Люби і знай свій рідний край», «Я — студент» та архів виконаних довідок «Електронний репетитор».

Треба зазначити, що всі технологічні зміни здійснено працівниками бібліотеки за досить короткий проміжок часу завдяки великій організаційній роботі: заздалегідь було підготовлено сучасне програмне і технічне забезпечення, сплановано і ретельно обмірковано роботу із створення нової технології бібліотечних процесів, весь персонал бібліотеки пройшов відповідну підготовку. І сьогодні наша

бібліотека як загальнодоступний центр інформації вже створює свої інформаційні ресурси, зокрема власний *web*-сайт, поява якого значною мірою сприяє освітній діяльності як реальних, так і віддалених користувачів і допомагає обдарованим дітям творчо самореалізуватися. Сайт адресовано всім категоріям користувачів інформації: дітям, юнацтву, вчителям, вихователям, батькам, бібліотечним працівникам. Наш *web*-сайт — це інформаційний ресурс, в якому зосереджено інформацію про бібліотеку: відділи, напрями роботи, видавничу діяльність. Складається він з наступних розділів: «Головна сторінка», «Експерсія по бібліотеці», «Видавнича діяльність», «Періодичні видання», «Творчість наших читачів», «Календар масових заходів», «Бібліотеки області для дітей».

Попри все сказане, найголовнішим у своїй роботі ми вважаємо активне залучення дітей до читання. Книги, прочитані в дитинстві, запам'ятовуються на все життя, впливають на подальший розвиток і світосприйняття, формують певні норми поведінки. І ми з вами повинні докладати всі свої зусилля для того, щоб той інтерес до читання, який з'являється у малечі у 3–5 років, не згасав, щоб дитина, вперше відвідавши бібліотеку, захотіла знову і знову приходити сюди. Перше відвідування нашої бібліотеки залишає у дитини завжди приємне враження, вона розуміє, що опинилася у світі книг, теплому, затишному місці, де дуже цікаво і де їй раді. Піднімаючись сходами у відділ обслуговування користувачів—учнів 1–4 класів та сімейного читання, кожна з них обов'язково зверне увагу на картини за сюжетами українських народних казок і щиро повірить в те, що, переступивши поріг бібліотеки, опиниться в чудовій казці. А далі її увагу вже привернуть яскраві книжкові виставки, що знайомлять з казками Г.-К. Андерсена («Казки родом з життя»), творами В. Нестайка («Знайомець із країни Сонячного дитинства»), поезією В. Ладичця («Рядки, що дарують радість»). Потім вона візьме додому книжку і стане з часом справжнім читачем.

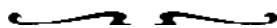
Придїляють у цьому відділі велику увагу сімейному читанню, бо, як відомо, все починається з родини. Мабуть тому вже багато років поспіль не втрачають своєї актуальності родинні свята за участю батьків «Тато, мама, я — це читачів сім'я», «Діти і батьки читають залюбки» тощо. До уваги батьків тут є куточок «Батьківська абетка», книжкові виставки «Ця виставка гарненька для дорослих і маленьких», «Як підготувати дитину до школи», листівки—заклики «Почитайте дітям перед сном», пам'ятки для батьків «Навчіть дитину любити книгу», «Як викликати цікавість до читання», «Книжкові новинки для мами, бабусі, дитинки», «Чомусикам», «Академія домашнього читання», «Здоров'я дитини — багатство родини», виставка—порада «Як поздоровити маму» та багато інших. Сьогодні частими гостями у відділі є вихованці дошкільних виховних закладів, яких ми ознайомлюємо з книгою за допомогою ляльок, загадок, конкурсів, вікторин. Дуже допомагає у цій роботі наш ляльковий міні-театр «Теремок», в репертуарі якого багато українських народних та літературних казок. Недаремно колись зазначав А. Сухомлинський: «Казка — це свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячого мислення і мови». Так воно насправді і є. Цей вид народної творчості сприяє особистій самореалізації дитини, розвиває у неї фантазію, уяву, почуття прекрасного. Герої українських казок подорожують разом з малюками рідною країною, розповідають легенди про рідний край, знайомлять з національною сим-

волікою. А ще в ігровій формі бібліотекарі розповідають дітям про правила дорожнього руху, проводять уроки гарної поведінки, вчать дбайливо ставитися до природи, поважати старших. Останнім часом у відділі стало комфортніше: з'явилися нові меблі, килими, незмінним залишився лише куточок, де розташовано наш міні-ляльковий театр. А зроблено це було тому, що він дуже всім подобається, і вже не одне покоління читачів оцінило неповторність його дизайну.

Для того, щоб успішніше вирішувати таке важливе, на наш погляд, питання, як розв'язання проблем дитячого читання не тільки в обласній бібліотеці для дітей, а й у всіх бібліотеках області, ми провели семінар-практикум для заступників директорів з питань обслуговування дітей «Ди-

тяча бібліотека — центр підтримки і розвитку інтересу до читання». На ньому розглядалися шляхи підвищення соціального статусу та іміджу бібліотек для дітей, проблеми книжкового ринку і поповнення фондів бібліотек, входження дитини—дошкільника у книжкову культуру.

Поєднання традиційних форм бібліотечної роботи з інноваційними у реалізації завдань бібліотеки і розуміння вимог часу, без сумніву, дозволяє бібліотеці бути сьогодні справжнім центром інформації, місцем проведення дітьми та юнацтвом успішного і змістовного дозвілля, задоволення їхніх освітніх і духовних потреб, генератором нових ідей, що віддзеркалюють прогресивні процеси, які відбуваються в суспільстві.

Кіровоградська область

Таїсія Манжула,

директор Кіровоградської обласної бібліотеки для дітей ім. А.П. Гайдара

Дитяче читання в умовах інтенсивного розвитку інформаційних технологій

Початок ХХІ століття (2003–2012 рр.) оголошено ООН Десятиліттям грамотності. Звичайно, не можна говорити про грамотність, не використовуючи величезний потенціал книги і читання як в освітній, так і у виховній цілях. Саме читанню відводиться велика місія виховання освіченої, грамотної людини. Але на думку більшості працівників бібліотечної справи сучасне читання знаходиться в складній ситуації. Сьогодні спостерігається тенденція до зростання конкурентної боротьби за читацьку аудиторію, в якій беруть участь не лише засоби масової інформації, а й фінансово сильні компанії Інтернет-провайдерів, центри мобільного зв'язку. Тому бібліотекам важливо не запізнитися, а розпочати роботу своєчасно, формувати читача, як кажуть, з пляшок. У нашій країні саме з дитячої бібліотеки розпочинається прищеплення дитині навичок грамотності читання і формування прагнення до безперервної самоосвіти.

У нинішніх умовах інтенсивного розвитку інформаційних технологій, не дивлячись на негаразди у фінансовому та матеріально-технічному забезпеченні, дитячі бібліотеки докладають багато зусиль, щоб завоювати та зберегти свій статус сучасних інформаційних і культурно-дозвіллевих центрів для дітей. Вже четвертий рік і в нашій Кіровоградській обласній бібліотеці для дітей пріоритетними завданнями є удосконалення спектру бібліотечно-інформаційних послуг і формування інформаційної грамотності на базі традиційної бібліотечно-бібліографічної культури і комп'ютерних засобів. Саме з цією метою у ній було створено новий відділ впровадження комп'ютерних технологій та забезпечення доступу користувачам до Інтернету. З 2007 року при ньому діє безкоштовний Інтернет-клас. У 2009 році його було переведено у більше приміщення з кращими умовами, а з 2010 року він вже являє собою великий Інтернет-зал з 10 автоматизованими робочими місцями.

З появою Інтернет-класу сутність бібліотеки та її послуг не змінилися, проте відчутно зросли її імідж та якість обслуговування читачів, оскільки до наявних друкованих ре-

сурсів бібліотеки додалися електронні повнотекстові видання і ресурси інших бібліотек. Завдяки мережі Інтернет значно розширився репертуар бібліотечних послуг. Діти отримали доступ до баз даних повнотекстових електронних інформаційних видань; під час виконання складних довідок, підготовки рефератів, пошуку текстів в електронному вигляді їм надається кваліфікована допомога з боку бібліотекарів; проводяться заняття з інформаційної грамотності; готуються вебліографічні списки сайтів на допомогу навчанню школярів і організації дозвілля та виховання дітей. У 2010 році ми підключилися до участі у проекті Національної бібліотеки України для дітей зі створення рекомендаційної вебліографії «Кращі Інтернет-ресурси від Української асоціації працівників бібліотек для дітей».

Важливе місце займає робота зі створення бібліотечного веб-сайту, який ми постійно оновлюємо, доповнюючи різноманітною інформацією. Так, у його розділі «Пропонуємо почитати» на «Дитячій сторінці» ми ознайомлюємо юних користувачів з новинками літератури, цікавими серіями книг, що надходять до бібліотеки. Батьки наших читачів отримують поради щодо організації читання дітей, а також адреси відомих електронних бібліотек, на які можна зайти з нашого веб-сайту. У цьому році відкрито нові сторінки веб-сайту: до 65-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні; краєзнавча, яка знайомить з частиною бібліотечної колекції книг з автографами письменників; сторінка, на якій представлено мультимедійну продукцію бібліотеки. Отже, можна сказати, що обслуговування користувачів з використанням Інтернет-ресурсів стало стандартною бібліотечною послугою, без якої сьогодні ми не уявляємо нашої роботи.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій також впливає і на зміст та форми культурно-дозвіллевої роботи: з'явилися нові, інтерактивні форми різноманітних заходів, що подобаються нашим користувачам і допомагають їм проводити вільний час ще цікавіше і з більшою користю для себе. Зараз інтенсивно йде процес трансформації читаць-

ких уподобань дітей; змінюються їхній читацький репертуар, мотиви і стимули, способи роботи з друкованим текстом, а також джерела отримання друкованої інформації. Вже давно стало зрозумілим, що електронні посібники, ігрові ресурси надзвичайно цікаві і привабливі для сучасних дітей. Комп'ютери продовжують завойовувати світ, тому, безперечно, сьогодні формувати інформаційну культуру не можна без залучення нових інформаційних технологій та ресурсів Інтернет. Ми вирішили цим скористатися і з 2008 року почали створювати мультимедійні презентації для користувачів–дітей, під час яких нові інформаційні технології доповнюють і підсилюють традиційні бібліотечні форми заходів. Діти із задоволенням беруть участь у віртуальних уроках, годинах, подорожах, медіапригодах, які популяризують наш бібліотечний фонд. Розроблені бібліотекарями мультимедійні презентації являють собою поєднання найрізноманітніших засобів подання інформації. Адже динамічне зображення, звук та дизайнерська графіка значно покращують сприйняття інформації, ніж звичайний виступ бібліотекаря перед дитячою аудиторією. Варто зазначити, що всі ці заходи в основному спрямовані на популяризацію літератури різних видів і жанрів, на залучення дітей до її читання, на розкриття значення книги та використання можливостей освітньо-виховного і дозвілєвого потенціалів масової роботи бібліотеки. Зараз в арсеналі бібліотеки є вже понад 70 таких заходів для різних вікових категорій читачів–дітей. Їх можна представити за певними циклами. Так, мультимедійні презентації, що увійшли до циклу «Будуємо замок добрих чарівників Європи», знайомлять дітей з творчістю улюблених дитячих письменників різних країн (М.М. Носова, В.Г. Сутєєва, С. Лагерлеф, Ено Рауда, казкарів Шарля Перро та Ганса Крістіана Андерсена, О.М. Толстого, Памели Ліндон Треверс та багатьох ін.). Вони складаються з просвітницького та пізнавально-розважального блоків, які унікальні тим, що дають можливість не тільки почути, але й побачити улюблених героїв. Майже кожна презентація поєднує у собі розповідь не лише про автора та його літературних героїв, а й містить уривки з книг або навіть повні версії улюблених мультфільмів за мотивами літературних творів.

Кожна дитина талановита і неповторна, її досить легко зацікавити, треба тільки сколихнути невидимі струни душі, взяти за руку і ввести у чарівний світ літер, звуків або кольорів. Бібліотекареві не важко залучити дитину до гри та творчості. Адже він не має педагогічних санкцій, не виставляє оцінку за вірш, малюнок чи придуману пісню. І тому віртуальні уроки, години з елементами творчості та гри стали дуже популярними серед найменших читачів. Презентації з циклів «Будуємо замок добрих чарівників Європи», «Мистецтво: музика і живопис», «Гарні манери для малюків» передбачають активну участь дітей, які голосно читають, фантазують, творять, непомітно для себе вчаться, здобувають нові знання, розкривають свої таланти.

Допомагає дізнатися про яскраві сторінки життя вітчизняних і зарубіжних поетів та письменників, вчить підрастаюче покоління шанувати видатних митців цикл заходів «Письменники-ювіляри», розрахований на учнів 6–9 класів. Т.Г. Шевченко, О.С. Пушкін, М.В. Гоголь, А.П. Чехов, Даніель Дефо, Артур Конан Дойл, Антуан де Сент Екзюпері — відомі класики світової літератури, але скільки ще невідомого і цікавого про їхнє життя і творчість розпові-

дають читачам бібліотекарі під час проведення заходів! Так, у 2009 році, коли людство відзначало 200-річний ювілей М.В. Гоголя, у відділах бібліотеки були оформлені книжкові виставки, підготовлені змістовні заходи для різних вікових категорій користувачів, присвячені письменнику. Особливо зацікавили юних читачів заходи «До Гоголя на гостину» та «Міфотворчий геній», під час яких шестикласники ЗОШ № 4 та дев'ятикласники ЗОШ № 5 і № 4 мали змогу не лише за допомогою літератури ознайомитися з різними гранями творчості геніального письменника, а й здійснити віртуальну подорож до пам'ятних місць, де він перебував; подивитися унікальні фотографії, нові видання книг та фрагменти з фільмів, знятих за мотивами творів М.В. Гоголя. І все це вдалося зробити за допомогою інформаційних технологій і такої нової форми бібліотечної роботи, як мультимедійна презентація. Усі заходи поповнили колекцію мультимедійних презентацій бібліотеки і неодноразово повторювалися на замовлення учнів і вчителів різних шкіл.

Останнім часом у підрастаючого покоління під впливом теле- і відеопереглядів посилюється інтерес до жанрів, які широко представлені на телебаченні, у кіно і відеопрокати: детективів, трилерів, фентезі, кінороманів. На жаль, властивий підліткам інтерес до всього незвичайного, загадкового, до таємниць життя і природи іноді задовольняється не дитячою та юнацькою художньою і науково-пізнавальною літературою, а книгами для дорослих, причому інколи сумнівного змісту. Тому фахівцями бібліотеки було вирішено створити цикл презентацій «Світло духовності і культури», а також відкрити два віртуальні клуби для підлітків «Навколо світу» та «Клуб цікавих відкриттів». Заходи циклу «Світло духовності і культури» дають дітям додаткові знання з культурології та літератури, які знадобляться їм не лише на уроках у школі, а й у подальшому дорослому житті як багатющий фундамент, що дарує ключі до розуміння минулого й сучасного в усіх сферах людського буття. Юні читачі бібліотеки отримують нову корисну інформацію про давню і сучасну літературу, про нашу мову від її зародження до сьогодення, про пам'ятники культури тощо. В рамках цього циклу вже відбулися заходи на такі теми, як: «Міфи народів світу», «Світи фентезі», «Пам'ятники книгам», «Писемність і культурні традиції».

Ознайомитися з літературою про історичні події, видатних людей, цікаві факти багатьох відкриттів, дізнатися, які континенти існують на Землі, і які народи їх населяють, а також здійснити у часі віртуальні прогулянки різними куточками нашої планети підлітки можуть, відвідавши засідання «Клубу цікавих відкриттів» та клубу віртуальних подорожей «Навколо світу». Підготовлені в рамках роботи клубів презентації містять не тільки захоплюючі розповіді, а й багато ілюстрацій та уривків з науково-популярних фільмів.

У 2010 році фахівці бібліотеки розпочали створювати нові цикли інноваційних заходів: «Екологічна вітальня», «Свята моєї Батьківщини», «Мандруємо стежками рідного краю», «Подорожуємо до семи чудес України». Постійно підвищуючи статус бібліотеки як науково-освітнього, інформаційного та культурного центру, ми намагаємося йти у ногу з часом, розвивати дитяче читання за допомогою традиційних друкованих джерел і новітніх інформаційних технологій, щоб завжди бути корисними, необхідними та цікавими нашим відвідувачам.

Книжкові мости: міжнародна співпраця Львівської обласної бібліотеки для дітей

Перетворення в суспільстві, що відбуваються у XXI столітті, стрімке впровадження інформаційних технологій відчинили всі двері, відкрили доступ до раніше недоступного, створили нові сервіси для користувачів, зблизили між собою бібліотеки, дали їм можливість знайомитися, безперешкодно спілкуватися, налагоджувати партнерські взаємини, реалізувати спільні проекти. Перед публічними бібліотеками України сьогодні з'явилися широкі можливості для налагодження міжнародної співпраці, форми якої можуть бути різноманітними. Це: участь в крупних міжнародних проектах, що реалізують в Україні міжнародні організації (фонд «Відродження», Посольство США в Україні, Британська рада, Гете-Інститут, IREX, Фундація Гейтсів та ін.); реалізація спільних міжнародних проектів, заснованих на регіональних особливостях (етнічна, територіальна близькість тощо); участь у зарубіжних міжнародних конференціях, стажуваннях, семінарах (переважно за кошти грантів, спонсорів або організаторів); освітні ознайомчі поїздки делегацій директорів і провідних фахівців бібліотек в країни ближнього і далекого зарубіжжя; впровадження зарубіжного досвіду на основі інформації, отриманої з професійної преси, Інтернету, інших джерел; власна ініціатива українських бібліотек і робота власних проектів міжнародної співпраці.

Всю діяльність українських бібліотек в галузі налагодження міжнародних зв'язків можна умовно розділити на дві групи: міжнародна співпраця бібліотекарів і участь в бібліотечних проектах користувачів бібліотек. Оскільки Львівська область є прикордонним регіоном України, то цілком природно, що наша бібліотека однією з перших включилася в процеси міжнародної бібліотечної інтеграції, першими кроками якої стала активна участь в міжнародних конференціях, що проводяться в Карпатському євро регіоні. Львівська обласна бібліотека для дітей накопичила вже достатній досвід співпраці з публічними бібліотеками і професійними бібліотечними асоціаціями сусідньої Польщі.

У 2002 р. в м. Цехочінек у Польщі наші фахівці брали участь у міжнародній конференції Польської спілки бібліотек (PZB) «Дитяча бібліотека в міжнародній системі освіти і інформації», де виступили з доповіддю «Робота дитячих бібліотек Львівщини на допомогу освіти». Результатом такої співпраці стало налагодження контактів з міськими бібліотеками і публікація збірки матеріалів конференції. У 2003 р. в м. Сувалки-Вігри у Польщі на міжнародній конференції Фонду розвитку Карпатського євро регіону «Бібліотеки прикордонних зон напередодні вступу до Євросоюзу» була представлена доповідь «Нові завдання бібліотек української прикордонної зони на прикладі Львівської обласної бібліотеки для дітей». Під час цієї конференції ми ознайомилися з досвідом роботи бібліотек Польщі та Литви і опублікували збірку її матеріалів. У 2004 р. на міжнародній конференції PZB «Роль бібліотек в розвитку локальних культурних груп. Культурний регіоналізм» у польському місті Лодзь було заслухано нашу доповідь «Книжкові мости до Європи». Результатом проведення цієї спільної роботи стало створення проекту «Україна — Польща: книжковий міст». У 2005 р. на

Міжнародній конференції PZB «Напрями розвитку публічних бібліотек сіл і малих міст» в м. Закопане (Польща) ми ділилися з колегами досвідом роботи бібліотек Львівської і Тернопільської областей на тему «Бібліотеки сіл і малих міст України: від стратегії виживання до стратегії розвитку». У співпраці з польськими бібліотекарями було розроблено проект «Бібліотеки малих міст: відродження і розвиток». У 2006 р. у м. Кросно на міжнародній конференції «Активізація читання в бібліотеках для дітей Карпатського євро регіону — перспективи співпраці» було заслухано доповідь нашого працівника «Реалізація програм читання у Львівській обласній бібліотеці для дітей». Після цієї поїздки на основі польського досвіду було розроблено наш проект «Львів читає дітям» і опубліковано матеріали конференції. У 2007 р. заступник директора бібліотеки була учасником міжнародної конференції Асоціації польських бібліотекарів (SBP) «Публічні бібліотеки — співпраця в євро регіонах у сфері поширення і підтримки читання», яка відбулася у Бібліотеці Народовій у Варшаві, де виступила з доповіддю «Співпраця бібліотек України з бібліотеками об'єднаної Європи». Результатом участі у цьому заході стали публікація презентації бібліотеки на сайті SBP та домовленість про спільні проекти з бібліотекою міста Тшебятова. У тому ж 2007 р. у польському місті Люблін Львівська обласна бібліотека для дітей, як колективний член УБА, активно займаючися питаннями розширення міжнародних зв'язків бібліотек України і Польської спілки бібліотек, стала співорганізатором I-ої міжнародної польсько-української конференції «Культурно-просвітницька діяльність публічних бібліотек Польщі і України на допомогу місцевим громадам у 1996–2006 р.р.». У ній взяло участь 12 українських бібліотекарів з міст Києва, Львова, Херсона, Сумської та Донецької областей. Наша бібліотека представила доповідь «Програми просування і підтримки дитячого читання: львівський варіант»; була також досягнута домовленість щодо підписання угоди про співпрацю PZB і УБА та публікацію виступів польських колег у професійних періодичних виданнях України. У травні 2008 р. у Львові в рамках книжкового фестивалю «Форум видавців — дітям» відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Дитина читає...». Серед запрошених була п. Малгожата Пекарська — директор публічної бібліотеки м. Ясло, переможець Всепольської акції «Вся Польща читає дітям». За матеріалами конференції було видано збірку. В листопаді 2008 р. на II-й міжнародній конференції PZB «Розвиток публічних бібліотек і європейські стандарти» у польському місті Торунь з цікавими доповідями виступали заступник директора Львівської обласної бібліотеки для дітей, член робочої групи УБА з адвокатів, бібліотекарі з Києва, Львова, Миколаєва, Вінницької області. Під час конференції було підписано угоду про співпрацю PZB і УБА. Тоді ж Львівська обласна бібліотека для дітей, єдина з українських бібліотек, стала асоційованим членом Польської спілки бібліотек. У травні 2009 р. у Львові наша бібліотека виступила співорганізатором 3-ої міжнародної науково-практичної конференції «Дитина читає...» як однієї із складових фестивалю

дитячого читання «Форум видавців — дітям». У рамках цієї конференції ми організували і модерували цикл семінарів «Дитяче читання в соціальному і професійному аспектах», на яких експертами виступили запрошені зарубіжні гості: Уте Гохманн — директор міської публічної бібліотеки м. Брілона (Німеччина); Тереза Лесняк — директор міської Публічної бібліотеки м. Кросно, віце-президент Польської спілки бібліотек (Польща); гості з Росії: літературний критик Ксенія Молдавська і Ольга Громова — головний редактор газети «Бібліотека в школі». Цікаві семінари, проведені нашими колегами, не залишили байдужим нікого. Відбувалося активне обговорення почутого; на конференції вперше в Україні був представлений проект Концепції регіональної програми читання. У 2010 р. наша бібліотека також була співорганізатором Міжнародної науково-практичної конференції з проблем дитячого читання і дитячої книги «Дитяче читання і дитяча книга в Центральній та Східній Європі: теорія та практика», яка проходила з 28 квітня по 2 травня 2010 р. у Львові в рамках 4-го спеціалізованого ярмарку «Форум видавців — дітям». У ній взяли участь науковці і практики з Естонії, Латвії, Литви, Польщі, Росії, України. Під час проведення цієї надзвичайно цікавої конференції відбувалося активне спілкування з колегами, народжувалися нові ідеї і спільні проекти, які, насамперед, були орієнтовані на співпрацю з найближчими сусідами — польськими бібліотеками. За цим стислим переліком подій стоїть велика організаційна, перекладацька, представницька праця колективу бібліотеки: робота над доповідями, підготовка презентацій, вебліографічних і бібліографічних ресурсів на прохання польських колег, які часто бувають у нас у гостях, тощо.

Позитивом такої тісної співпраці стала не тільки проєкція польського досвіду на діяльність бібліотеки, а й ознайомлення наших сусідів з досвідом роботи українських бібліотек. Уже створено і реалізуються проєкт «Книжкові мости»; проєкт методичної підтримки «Бібліотеки малих міст: відродження і розвиток»; один з найбільш резонансних проєктів — акція «Львів читає дітям» і щоденна телепередача «Хатка Левенятка». У травні 2009 року для переможців конкурсу «Кращий читач року», що приїхали на фестиваль з усієї України, ми, скориставшись цікавим досвідом наших польських колег, провели супер-акцію «Ніч у бібліотеці».

Якщо перші декілька років співпраця зводилася в основному до нашої участі у конференціях, організованих польською стороною, то за останні роки ситуація змінилася. Наші творчі стосунки перейшли на якісно новий рівень. Особливо це стосується проєктів, у яких, окрім бібліотекарів, беруть активну участь і читачі бібліотек по обидві сторони кордону. Давні дружні зв'язки з однією з кращих публічних бібліотек Польщі — міською Публічною бібліотекою міста Кросно Підкарпатського воєводства, вивчення її досвіду роботи і спільна участь у міжнародному проєкті Кросненської бібліотеки «Виховання полікультурної свідомості через дитячу книгу в публічних бібліотеках Карпатського Євросереєнну» наштовхнули нас на ідею розробки спільного польсько-українського проєкту «В головній ролі — книга». У липні 2008 року під час візиту до Львова директора Публічної бібліотеки м. Кросно п. Терези Лесняк відбулося підписання угоди про співпрацю наших бібліотек і розпочалася її реалізація. Ідея проєкту була досить простою: впродовж року українські і польські діти читали кращі твори дитячої літератури (байки, легенди, казки) країни — сусіда, а потім брали участь у конкурсі малюнків «Казки і легенди — чарівний світ». У результаті 100 ілюстрацій до польських книг, створених читачами львівських бібліотек, експонувалися в

Публічній бібліотеці міста Кросно і бібліотеках-філіях. Другим аспектом проєкту був конкурс театральних інсценівок за творами польських і українських авторів. Літературні театри, що діють при бібліотеках області, ставили інсценівки за польським фольклором і літературними творами, а потім під час фестивалю змагалися за право показати свою виставу польським ровесникам. І ось в листопаді 2008 року українська делегація у складі 12 бібліотекарів (працівників Львівської обласної бібліотеки для дітей, директорів ЦБС міста і області) і 7 читачів — учасників бібліотечного літературного театру «Маска» вирушила до польського міста Кросно для підведення підсумків творчої співпраці бібліотек двох країн. До речі, саме наш театр з чудово поставленою і зіграною виставою за книгою польської письменниці Марії Русинської «Що сталося в Плюшевому?» переміг у театральному фестивалі. Поки дорослі плідно працювали на конференції, українські і польські діти знайомилися, спілкувалися, брали участь у спільних екскурсіях, розповідали і показували один одному свої театральні досягнення.

Підводячи підсумки проведення першого етапу проєкту, варто сказати, що він був успішним. За цей період відбулися конкурс малюнків, фестиваль літературних бібліотечних театрів і міжнародна конференція; опубліковано збірку матеріалів конференції і видано бібліографічний список «Серця, віддані дітям», присвячений дням народження видатних педагогів Януша Корчака і Василя Сухомлинського. Українські і польські бібліотекарі обговорювали на професійному рівні питання і проблеми у роботі з маленькими читачами, діти двох країн дізнавалися про життя своїх ровесників, а провідні польські видавництва подарували для дитячих бібліотек Львівської області 200 найпопулярніших дитячих книг сучасних польських авторів.

У 2009 році проходив другий етап проєкту, умовно названий «В головній ролі — читач», темою якого стала проблема залучення дітей до читання. На конференції «Дитина читає...» п. Тереза Лесняк виступила з цікавою презентацією «Інноваційна діяльність міської Публічної бібліотеки Кросно в сфері промоції читання», а для юних українських і польських читачів було проведено інтерактивну вікторину «Що ти знаєш про сусідів?», конкурс есе «Бібліотека як вікно в світ» та багато інших цікавих акцій.

У цьому ж році ми реалізували ще один надзвичайний «троїстий» інтерактивний проєкт з польською бібліотекою і молодим львівським письменником Володимиром Читаєм — автором забавної книжки про Слоника Дзвоника і популярного Інтернет-ресурсу <http://www.chytay.com.ua>, головним героєм яких є маленьке Слоненятко. Назвали ми цей проєкт інтригуюче — «Леви, слони і ... бібліотеки». За запрошенням міської Публічної бібліотеки міста Тшебятова наші діти брали участь у конкурсі на кращий логотип для польської бібліотеки, також пов'язаний із зображенням слона (старовинний барельєф «Слон і погонич» — одна з пам'яток м. Тшебятова). Цей конкурс було оголошено на сайтах бібліотеки і Слоника Дзвоника, і участь у ньому міг взяти кожен віртуальний читач. Всього до Польщі було відправлено 55 творчих робіт дітей з різних міст України. Всі вони отримали дипломи від польської бібліотеки, а фонд нашої бібліотеки поповнився книгами про старовинне польське містечко. Окрім цього, на прохання директора бібліотеки пані Ренати-Терези Корек ми систематично надсилаємо до м. Тшебятова, де проживає багаточисельна українська діаспора, вебліографічні списки українських Інтернет-ресурсів для дітей.

У минулому році читачі бібліотеки взяли участь у 7-у міжнародному конкурсі дитячої творчості «Намальований

райдугою краєвид» (<http://lodb.org.ua/kids/ua/konkursy>), організованому Публічною бібліотекою міста Тшебятова. Оголошення про цей конкурс малюнків було розміщено на сайті бібліотеки і Читальні Слоника Дзвоника, тому його учасниками стали діти з різних міст України: Києва, Ізмаїла, Львова. Перемогу отримала третьокласниця львівської школи Настя Шолудько, решта учасників були відмічені призами і дипломами.

Сьогодні співпраця з польськими колегами з міста Кросно продовжується реалізацією третього етапу проекту «В головній ролі — бібліотекар». У рамках його проведення вже відбулися спільний семінар, поїздки по бібліотеках Кросненського повіту і Львівської області, професійні діалоги, зустрічі з письменниками. На прохання польської сторони восени провідні дитячі бібліотекарі області брали участь у Міжнародній конференції «Надихає нас книга: літературні події в діяльності бібліотек для дітей Польщі та України». Польські колеги побували у Львові і ознайомилися з діяльністю бібліотек міста та області.

На прикладі досвіду роботи Львівської обласної бібліотеки для дітей ми хотіли продемонструвати, що міжнародна

співпраця можлива на різних рівнях бібліотек: обласних, районних, міських. Хоча для того, щоб виходити на міжнародну бібліотечну арену, потрібні і витрати, і деяка самоідентифікація: що ми можемо запропонувати зарубіжним партнерам, аби їм було цікаво з нами працювати? Існує також проблема мовного бар'єру, менеджменту проектної діяльності. Тому потрібно навчати молодих, створювати умови для вивчення мов і отримання дистанційної освіти, навчати розробляти проекти і налагоджувати міжнародні контакти.

Я розповіла вам, в основному, про співпрацю з польськими бібліотекарями, хоча у нас налагоджено дружні та фахові зв'язки з Росією, Литвою, Німеччиною. І повірте, коли бачиш зацікавлені обличчя колег із зарубіжжя, відповідаєш на десятки їхніх запитань про роботу бібліотек України, коли бібліотекарі в кулуарах, не знаючи мови, про щось жваво сперечаються, жестикулюючи і допомагаючи собі малюнками, мімікою, жестами, або коли читачі твоєї бібліотеки плачуть при розставанні з новими друзями — дітьми іншої країни, напевно, це і є найкращий результат нашої роботи з інтеграції в міжнародне бібліотечне товариство.

Миколаївська область

Тетяна Жайворонок,

директор Миколаївської обласної бібліотеки для дітей ім. В. Лягіна

Сучасне бачення і тенденції розвитку стратегії підтримки дитини, яка читає, в бібліотеках Миколаївщини

Основна мета бібліотек, що обслуговують дітей, — задоволення прихованих і очевидних потреб дітей в духовному та інтелектуальному зростанні, самопізнанні і самоосвіті; інтеграція дітей в соціокультурне середовище суспільства через читання та забезпечення їм рівного доступу до інформації. С.Я. Маршак писав: «Літературі так само потрібні талановиті читачі, як і письменники. Саме на них і розраховує автор, коли напружує свої душевні сили. Художник-автор бере на себе тільки частину роботи. Решту повинен доповнити своєю уявою художник-читач». Від себе додаю, що є ще й художник-бібліотекар, який допоможе освоїти дитині творчість читання. Отже, читання є своєрідним діалогом людини і книги, що вимагає ретельної роботи розуму і серця, після якого у кожного залишаються незабутні враження і знання. Книги роблять людину кращою, а це одна з основних умов і чи не єдина мета мистецтва.

Основним принципом соціокультурної політики стосовно дітей, а, отже, і їх бібліотечного обслуговування, є соціальна адаптація дітей у суспільстві. Сучасна регіональна бібліотечна політика у ставленні до них повинна базуватися на сукупності низки етичних принципів. У нормативній сфері — це суворе дотримання прав дитини, у середовищі соціокультурного життя — стимулювання читання, їхня соціальна адаптація, а в середовищі цивільних прав — рівні можливості дітей, як і дорослих, в отриманні інформації.

Бібліотечне обслуговування дітей досягло певних успіхів, пов'язаних з глобалізацією, інформатизацією та проривом у сфері створення нових засобів пізнання, але існує цілий ряд серйозних проблем. Розрив між програмами розвиваючого навчання освітніх установ та рівнем інформаційної культури переважної частини користувачів (нездатність читати, аналізувати і розуміти текст) перешкоджає

продуктивності їх засвоєння. Багаточисельна категорія читачів (у Миколаївській області їх 152 980) потребує особливого бібліотечного простору, який вона може сприймати як свій власний, як свою суверенну територію, організовану у відповідності з дитячими уявленнями. Це стосується стилю оформлення, розміщення інформаційних матеріалів, обладнання, меблів, освітлення бібліотек тощо.

Одним з найважливіших, провідних напрямів у стратегії підтримки дитини-читача останнім часом є підтримка і просування читання як основи інтелектуального, творчого, особистісного розвитку дитини. На всеукраїнському рівні пріоритети цього напрямку визначено у Концепції державної цільової програми підтримки і розвитку читання на період до 2015 року. Протягом 2006–2010 рр. у Миколаївській області було здійснено моніторинг проблем читання в сучасних умовах на всіх рівнях, завдяки чому відбулося поліпшення стану інформаційно-бібліотечного мультисервісу, пошуку і апробації нових форм обслуговування користувачів. Велася робота і по налагодженню діалогу та розширенню взаємодії соціальних інститутів, які займаються проблемами підтримки читання в суспільстві. З огляду на результати моніторингу бібліотекарі намагалися передбачити перспективи розвитку попиту на бібліотечні послуги, які б стимулювали і активізували у дітей стійкий інтерес до книги, бібліотеки, читання, до відновлення традиційного сімейного читання. Реалізація цього напрямку підтримувалася організацією та проведенням ряду заходів, зокрема, міжвідомчою радою з питань бібліотечної роботи на тему «Технології просування дитячого читання в бібліотеках області: нове бачення і динаміка змін у контексті сучасних реалій»; навчанням у регіональній школі професійного розвитку «Читання в новому форматі. Сфера впливу дитячої бібліотеки в соціально-культурному контексті регіону», метою

якого стало формування творчого підходу бібліотечних працівників до концепції розвитку бібліотечного обслуговування дітей в регіоні. У цьому заході взяло участь 30 працівників дитячих бібліотек області. Для них було надано консультації щодо удосконалення професійної діяльності, оформлено стендові доповіді, організовано відвідування бази інноваційного бібліотечного досвіду, проведено «круглий стіл». Цікаво пройшли регіональний майстер-клас для працівників відділів обслуговування ЦДБ області «Бібліотечно-інформаційне обслуговування дітей: актуальні та результативні форми роботи» і обласний конкурс професійної майстерності працівників бібліотек Миколаївської області, що обслуговують дітей, «Краща творча робота по просуванню книги та розвитку читацької культури в дитячому середовищі». Метою цього конкурсу, у якому взяло участь 22 працівники районних ЦБС (у т.ч. 10 працівників районних бібліотек для дітей, 2 — міських бібліотек для дітей, 10 — сільських бібліотек-філій районних ЦБС), була підтримка читання як важливого інструменту пізнання світу, стимулювання інноваційної діяльності бібліотек, що обслуговують дітей, поліпшення змісту і якості обслуговування читачів-дітей в процесі просування книги та читання в дитячому середовищі.

На початку 2009 р. під час проведення традиційного звіту бібліотеки перед громадськістю було презентовано комплексну програму підтримки читання «Я читаю книгу...», спрямовану на всесторонню підтримку юних читачів, на формування у них художнього смаку та виховання позитивного ставлення до книги і читання; на відновлення традиційного сімейного читання. Її основними проектними лініями стали: цикл заходів «Книжковий сад для всієї сім'ї»; міні-програма «Книжковий період»; *book*-кросинг «Велике читання» та книжковий веб-майстер «Віртуальне про реальне, або Книга на новий лад». У процесі реалізації програми в її структурі відбулися деякі зміни. Так, проектна лінія *book*-кросинг «Велике читання» з часом переросла в обласний гуманітарний проект «Велике читання», затверджений наказом управління культури облдержадміністрації від 20 листопада 2009 р. Мету даного проекту було визначено так: стимулювання читацької активності та популяризація читання; розвиток у дітей і підлітків позитивного ставлення до читання, книги і зацікавленості у використанні друкованої книги як джерела інформації; заохочення до систематичного читання, підвищення рівня читацької компетентності; підтримка громадського інтересу до книги та читання; формування орієнтації на читання як важливий ресурс муніципального розвитку, інструмент підвищення інтелектуального потенціалу суспільства, як культурна цінність, що дозволяє виховати мислячу людину, яка свідомо перетворює світ, перш за все, у своєму селі, містечку, місті. Втілення у життя цього проекту передбачало виконання таких завдань, як: створення на базі районних ЦДБ регіональних центрів дитячого читання «Відкрита книга»; організація і проведення за участю професійних аналітичних служб соціологічних досліджень з проблем читання, моніторинг книжкового ринку дитячої літератури; професійне спілкування, інформування фахівців про сучасні методики та технології залучення дітей до читання; привернення уваги широких кіл громадськості та фахівців до проблеми підтримки читання і високого суспільного статусу книги; розробка та проведення широкої кампанії з просування читання у дитячому середовищі, активізація читацької і творчої активності підростаючого покоління, позиціонування

читання як гідного способу змістовного та цікавого проведення дозвілля. Разом з тим потрібно вирішувати і дуже важливу для всіх нас проблему зміцнення матеріально-технічної бази бібліотек області, що обслуговують дітей: проводити капітальні і поточні ремонти приміщень, створювати комфортні умови для відвідувачів і для роботи бібліотекарів, забезпечуючи бібліотеки меблями та спеціальним професійним устаткуванням і обладнанням; продовжувати впровадження новітніх інформаційних технологій, створювати робочі місця з доступом до Інтернету і при необхідності проводити додаткові виділені лінії для підключення до мережі, забезпечувати бібліотеки комп'ютерами і оргтехнікою; організовувати інформаційну підтримку на *web*-сайті ОДБ ім. В. Лягіна письменників, які пишуть для дітей; проводити серії *book*-презентацій «Книжкова Галактика» (книги, перевірені часом, і нові імена в літературі), а також організувати у 2011 р. регіональну нараду «Бібліотека для дітей: концепт історико-культурних традицій та інноваційних перетворень».

Під час вирішення поставлених завдань нам згадувалися слова улюбленого дитячого книжкового героя Вінні-Пуха: «Пух відчуває, що треба зробити щось утішне, але зовсім не знає, що саме. Тоді, замість цього, він вирішує зробити щось корисне...». Так і ми, дитячі бібліотекарі, народ творчий весь час намагаємося робити корисне для читачів. Нині у бібліотеці є багато проектів, спрямованих на підтримку нечитаючої аудиторії і це, на нашу думку, сьогодні дуже важливо та потрібно, хоча не менш важливим є об'єднання читаючих дітей. Саме з цією метою в останні роки в бібліотеках для дітей Миколаївщини не тільки проводиться багато найрізноманітніших конкурсів, а й планується не менше. Наприклад, у 2009–2010 рр. відбувся обласний конкурс дитячої творчості з виготовлення екокнижки-саморобки «3 любов'ю до рідної природи», у якому взяли участь 224 дитини віком від 7 до 12 років. До фіналу відібрали 64 роботи: 53 індивідуальних, 10 колективних, 1 сімейну. Серед цих творчих, виконаних з душею робіт, були вірші, оповідання, казки, краєзнавчі розвідки, подорожі, оформлені і доповнені власними ілюстраціями, фотографіями, аплікаціями з природних матеріалів, оригамі і виробами з бісеру. Деякі з читачів створили навіть книжки-іграшки.

У 2010 р. на базі обласної дитячої бібліотеки за підтримки управління освіти і науки, управління культури облдержадміністрації пройшов обласний тур Всеукраїнського конкурсу «Найкращий читач — 2010». Переможці районних турів змагалися за звання «Найкращий читач — 2010» та право представляти нашу область у м. Львові на Всеукраїнському фестивалі дитячого читання. Почесне звання виборювали 25 юних читачів Миколаївщини — учнів 6–7 класів, які представили свої читацькі щоденники на виставку і змагалися у відбіркових турнірах. За учасників вболівали їхні родини, бібліотекарі та вчителі. Дітей, які поїхали на фестиваль, запросили до подорожі на острови книжкових скарбів, де їм потрібно було подолати перешкоди та правильно відповісти на поставлені запитання. Юні книголюби успішно продемонстрували свої знання з літератури, таланти та вміння висловлювати свою думку.

2010 рік ознаменувався ще одним дуже цікавим заходом — літературним фестивалем-конкурсом творчих робіт «Святий Миколай збирає таланти», який проводився обласною бібліотекою для дітей ім. В. Лягіна спільно з управлінням культури облдержадміністрації і Миколаївською організацією Національної спілки письменників України.

Журі, до якого увійшли відомі письменники В.Т. Качурін, Л.Я. Чижова, В.І. Марущак та філолог і публіцист Т.Д. Кремінь, очолював дитячий поет, лауреат багатьох премій, наш земляк і давній друг А.Л. Качан. До бібліотеки з усіх куточків Миколаївщини і обласного центру надійшли роботи юних поетів і прозаїків. Журі, яке оцінювало творчі здобутки учасників за трьома віковими категоріями, було у захваті від талановитих дитячих творів. Переможцями і дипломантами фестивалю стали діти й підлітки як з Миколаєва, так і з районів. Підсумки конкурсу підтвердили закономірність: талановиті діти обов'язково є найзавзятішими читачами міських, районних, сільських бібліотек, причому талановитими читачами, що красномовно свідчить про певні успіхи бібліотек у творчому діалозі з юними читачами.

У залученні читачів-дітей до читання важливу роль відіграла презентація 8-ми дитячих книжок, виданих миколаївськими видавництвами. Це було справжнє свято дитячої книги і дитячого читання. Маленькі читачі одразу ж полюбили красиві і талановиті книжечки В. Качуріна «На грани яви и мечты», Л. Чижової «Скрина казок», В. Марущак «Пригоди Ньюочки», О. Троянова «Дядилешини советы, Лехлехыч детектив» та інші. Дітвора була у захваті від зустрічі з авторами, їхніх розповідей про створення книг та від виступів «винуватців» урочистостей — миколаївських видавців І. Гудим («Видавництво І. Гудим»), П. Шамрая («П.П. Шамрай»), А. Румянцевої («Ліон»). Наші маленькі талановиті читачі не тільки слухали розповіді гостей, вони були активними учасниками заходу: залюбки декламували вірші, розігрували сценки за сюжетами презентованих книжечок. Завдяки таким зустрічам ще більше зростає популярність дитячих книг миколаївських авторів, які допомагають виховувати нових, справжніх читачів і сприяють творчому ставленню дітей до читання.

У рамках нашого проекту «Велике читання» на 2010 рік анонсовано проведення низки цікавих заходів. Серед них: дитячий читацький марафон «Відчуй радість читання» для учнів 5–9 класів, що проходить під девізом «Книга — не гіркі ліки, які потрібно приймати через силу, вона повинна приносити радість»; *book*-презентації «Книжкова Галактика» (книги, перевірені часом, і нові імена в літературі); віртуальні екскурсії електронними бібліотеками; голосні читання; творчі зустрічі з поетами, письменниками і художниками, що допомагають формуванню творчої індивідуальності юних талантів і отриманню досвіду «поетичного спілкування». Також дітям пропонуються марафонські читацькі маршрути, за матеріалами яких планується видати збірку «Портфоліо читацьких досягнень». Цікавим і корисним, на наш погляд, буде і дітям, і їхнім батькам конкурс малюнка та плаката «З книгою — в майбутнє», метою якого є популяризація мовою плаката (агітаційного малюнка з коротким текстом оголошення або реклами) ідеї важливості читання, в т.ч. читання як спільної захоплюючої діяльності дітей і батьків, а також робіт, що виражають особистісні уявлення про улюблені книги; виявлення найбільш яскравих ідей і художніх рішень для створення модельних зразків плакатів та їх подальшого тиражування.

Готуємося на початку 2011 р. до конкурсу дитячих творів «Книга у моєму житті», під час проведення якого наші читачі матимуть можливість не тільки безпосередньо спілкуватися один з одним, а ще й спілкуватися у віртуальному просторі, бо одну із сторінок сайту буде відкрито для всіх бажаючих. На ній діти зможуть викласти свої думки, спо-

гади, творчі роздуми, враження від прочитаного. Теми для творчості пропонуються такі: «Мої перші читацькі враження» (згадати перші прочитані книжки, розповіді, яким було сприйняття прочитаного і з чим було пов'язане — з зовнішнім виглядом книги, ілюстраціями, змістом, а, може, ще чимось); «Улюблена книга» (написати про книжки, що неодноразово перечитували і які справили особливе враження, принесли задоволення, змусили плакати чи сміятися, вплинули на формування характеру); «Моя книжкова полиця» (розповіді про своє коло читання, читацькі уподобання, улюблених авторів і тих, чії книжки стоять на книжкових полицях домашньої бібліотеки); «Поезія в моєму житті» (поділитися своєю любов'ю до цього прекрасного жанру літератури, пригадати, як виник і розвивався інтерес до поезії, творчість яких поетів є особливо близькою, та надіслати власні вірші).

Доречно згадати, що над стратегією підтримки читача-дитини активно працюють всі дитячі бібліотеки області. Наприклад, в Арбузинській РДБ вже кілька років реалізується програма «Відкриємо книгу дітям», метою якої є всестороння підтримка читання, формування у суспільстві уявлень про цінність і значущість читання та книги, просування кращих зразків літератури у сферу дитячого читання, а також виявлення позитивного досвіду роботи бібліотек району у даному напрямі. У рамках програми відбулися свято читацьких задоволень «Який прекрасний книжковий світ», марафон «Читаючі діти — майбутнє нації», святорозвага «Читай — і стань успішним». Березанська РДБ працює за програмою «Мої перші кроки у бібліотеці», Єланецька РДБ — «Виростаємо разом з книгою». Жовтнева РДБ реалізує програму «Читаємо разом», що сприяє залученню до читання та користування бібліотекою тих, хто мало читає, і тих, хто зовсім не читає. Наприклад, у рамках цієї програми селами Жовтневого району під девізом «Читай! Насолоджуйся! Розповідай друзям!» їздить «бібліомобіль» — пересувна колекція нових книг і журналів. У Веселинівській РДБ щорічно проходить акція «Чемпіон читання», в ході якої за результатами аналізу читацьких формулярів та індивідуальних бесід визначаються кращі читачі, що прочитали найбільше книжок за поточний період.

Набутий бібліотеками Миколаївщини досвід дав змогу визначити пріоритетні стратегічні цілі. Це має бути створення цілісної сучасної системи інформаційно-бібліографічного обслуговування, що забезпечує конституційні права дітей на вільний і рівний доступ до інформації; залучення підростаючого покоління до цінностей культури, практичних і фундаментальних знань; збереження національної культурної спадщини та розвиток дитини як активної і творчої особистості.

Вся багатогранна діяльність наших дитячих бібліотек, які надають якісні послуги користувачам, є одним з факторів підтримки регіональної соціально-економічної політики, що сприяє освіті і розвитку юних громадян. Майбутнє суспільства залежить від цілеспрямованого і послідовного розвитку притаманних всім дітям потенційних здібностей до навчання, читання, а також вміння досліджувати та працювати з інформацією. І саме бібліотека була і залишається світом відкриттів, світом творчості, де формується читач-творець, тому вся наша робота спрямована на всебічний розвиток, духовне, інтелектуальне становлення особистості.

Роздуми з приводу дитячого читання: «за» і «проти»

Сотні років кожного, хто приходив до бібліотеки, називали читачем, бо він ішов туди, щоб читати. Загальновідомо, що читання є одним з найбільш сильних чинників формування особистості. Особистість значною мірою формується у дитячі і шкільні роки. Від того, які навички та інтереси до читання склались у дитинстві, залежить і ставлення дорослих до книги і бібліотеки. Отже, якщо ми хочемо, щоб завтрашній читач захоплювався книгою і читанням, мав різнобічні інтереси, то сьогодні ми повинні приділяти увагу, насамперед, дітям, їхньому ставленню до книги і бібліотеки, бо вміння читати завжди вирізняє культурну людину.

В полі зору дитячих бібліотек був і залишається читач, його запити і потреби. Дитячі бібліотеки стурбовані тим, що новітні комп'ютерні технології відсувають для дитини книжку на задній план, не сприяють виробленню в неї звички читати і аналізувати прочитане. Все частіше ми чуємо про явище, яке називаємо «кризою читання». Натомість, мобільний телефон, завдяки масовій рекламі, стає річчю першої необхідності, тим часом книжка вважається товаром, поперше, дорогим, по-друге, таким, що без нього можна легко обійтися.

Сьогоднішні діти виховуються телеекранами, часто оцінюють життя, як радить телебачення. На читання книг їм часто не вистачає ані часу, ані бажання, ані потреби. На жаль, і у родині книга не завжди посідає почесне місце. Криза дитячого читання охопила не лише Україну. У всьому світі сьогодні є тенденція до зменшення кількості читачів. В сучасних умовах у нового покоління, очевидно, читання вже не має того міфічного абсолютного значення, яке воно мало, наприклад, у XIX сторіччі. Зовсім по-іншому сприймається літературна реальність, книга, як підручник життя, а письменник, як інженер людських душ все більше втрачає свій авторитет. Як впливати на читання дітей? Як виробити у них навички спілкування з книгою? Як вибудувати нові відносини між бібліотекарем і читачем? Як зробити так, щоб діти читали? Шляхи реалізації таких завдань можуть бути різними. Ось як вирішуються проблеми, пов'язані з дитячим «нечитанням» у Полтавській обласній бібліотеці для дітей ім. Панаса Мирного. Предметом особливої уваги у бібліотеці є книжкові виставки. Бо гарно, яскраво оформлена книжкова виставка, як і велика ілюстрація у книжці, завжди приверне увагу юних користувачів, пробудить їхній інтерес і допитливість до того, що на ній представлено. Багаторічною традицією є заохочення читачів до активного, вдумливого читання, до роздумів про прочитане, самостійної роботи з книгою. Це організація виставок-вікторин і виставок-кросвордів. Юних читачів приваблювали ігрові елементи виставок-вікторин і виставок-кросвордів «Метелик», «У світі тварин», «Загадкова ялинка», «Кросворд на курячих ніжках». Казка однією з перших розкриває перед дитиною все багатство людських стосунків, формує певне ставлення до себе, до тих, хто живе поруч, до навколишнього світу, природи. Казковим іграм-вікторинам «Герої казок — ляльки», «Казковий ланцюжок», «Дерево казок», «Чарівні перетворення», «Хто є хто в казках», «Казкові оголошення» приділяється особлива увага, бо під впливом почуттів, які пробуджують казкові герої, дитина вчиться мислити словами.

Велика увага приділяється й пошуку цілеспрямованих форм роботи для популяризації літератури та періодики, які формують у дітей початкову, щоденну потребу у читанні. З цією метою був організований Тиждень періодики, під час якого оформлено перегляд «Що нам пошта принесла», підготовлено два виступи на обласному радіо, проведено бесіди «Малютку» — 50», «Чим цікавий світ періодики», «Міккі Маусу — 80» та ін. Цикл заходів «Пізнаємо славетні імена» тісно узгоджений із вивченням шкільного курсу «Рідний край». В бібліотеці були проведені уроки позакласного читання «Дітям про великого Тараса», «Вінок Лесиних віршів», «Наш земляк Іван Котляревський», «Квіти Катерини Білокур», зустріч з поетесою Валентиною Нездойминовою та презентація її книги «Рахівничка для синички», підготовлено методичні поради для бібліотекарів «Поезія рідного краю».

Значна увага приділялася й популяризації книг серії «Життя видатних дітей». З цією метою проведено цикл заходів та підготовлено методичні поради для бібліотекарів. Використання активних форм популяризації літератури дає позитивні результати. У читачів формується стійкий інтерес до книги, практичні навички роботи з нею, закладаються основи культури читання. Творчі ігрові заняття «Читаємо — малюємо», «Фантазуємо», «Малюємо їжачка», «Великоднє дерево», інтелектуальні ігри «Влітку знання не відпочивають», «Найрозумніший» викликали у дітей бажання проявити свою творчу фантазію, розкрити творчі нахили і здібності, знання, кмітливість, начитаність. Розроблено сценарій шоу-вікторини для читачів молодшого шкільного віку «Свято Всезнайок».

Поширеними були в бібліотеці й години роздумів та години спілкування «Творіть добро, щоб кращим став цей світ», «Неповнолітні: права та відповідальність», «Строкатий світ підлітка», «Сучасний підліток: долати виклики, породжені часом»; інтелектуально-розважальні ігри «Я люблю Україну», «Єврика», «Зірковий час», «Ура! Канікули»; літературні вікторини «Його народила полтавська земля», «Початок і кінець», експрес-подорожі «В країні дорожніх знаків», «На Україну повернись...» та ін.

Проект «Після школи в бібліотеку» послідовно втілюється у життя. Нас хвилює те, що ділове читання значно витісняє читання для себе, для душі. Особистісно-психологічні мотиви — сильний збуджуючий фактор для будь-якої діяльності, включаючи читання. Тому бажане, вільне читання, коли вибором дитини керують особистісні установки з врахуванням її індивідуальності, допомагає розширити кругозір, емоційно-образно наповнити її внутрішній світ. Дослідження показують, що якість особистісного читання значно погіршилась із-за масового захоплення бульварною літературою, книгами жахів, містики, розважальними журналами. Визначення ціннісного «ядра» кола читання дитини, залучення дітей до читання кращих творів сучасних письменників і поетів — одна з важливих функцій нашої бібліотеки. Дитину треба зацікавити, тоді читання для неї стане життєвою потребою. Потрібно, щоб читання стало «культурною нормою» кожної людини. А це можливо тільки тоді, коли воно стане потребою у дитячому віці. Звичайно ж, ми працюємо з дітьми й індивідуально. Часто розмовляємо з ними про прочитане. Знаючи літературні смаки кожного чи-

тача, радимо щось почитати. Бо головним у нашій роботі завжди була і залишається співпраця бібліотекаря і читача.

Ще одним важливим напрямом діяльності нашої бібліотеки є робота з батьками наших користувачів. Дуже важливо, щоб книга увійшла в життя дитини якомога раніше. Коли хороша книга читається вголос у сімейному колі, дитяча пам'ять довго зберігає атмосферу довіри, єднання з дорослими. Іван Франко писав: «Тисячі речей у житті забудете, а тих хвиль, коли вам люба мама чи бабуся оповідала байки, не забудете до смерті». В багатьох випадках батьки є авторитетом у виборі книги дитиною. Під час сімейних відвідин бібліотекарі спілкуються з батьками, виявляють уподобання, інтереси дитини, разом обговорюють прочитане. Також окремо запрошуємо батьків відвідати бібліотеку, ознайомитися з виставками «Батькам, які виховують з любов'ю», «Будьте уважні мама і татко, кожна дитина — це янголятко», на яких представлені книги з психології, виховання та догляду за дітьми.

Все, про що я розповіла, говорить «за» дитяче читання. Діти читають і хочуть читати, книга потрібна юним користувачам. Але яка? Перш за все, — гарна, тобто якісно оформлена, з ілюстраціями. Тому що книги, які мають непривабливий вигляд, не користуються попитом у юних читачів. По-друге, вона повинна бути цікавою за змістом, зрозумілою їм. Сучасним дітям важко зрозуміти погляди дітей радянських часів. Їм нецікавий Вітя Малєєв, але, як це не парадоксально, вони з радістю читають «Тимур і його команда». Можливо, ця книга викликає в них бажання бути добрими всупереч сучасному жорсткому оточенню. Ми помітили, що дітей приваблює література, у якій вони можуть

знайти відповіді на хвилюючі їх питання, книги про життя їхніх ровесників. «За» дитяче читання говорять книги Галіни Малик, Марини Павленко, Марини та Сергія Дяченків, Сергія Оксеніка, Сашка Дерманського. Книги для дітей треба вміти писати, тоді й діти їх читатимуть. По-третє, книгою дитину треба зацікавити. Якщо поруч з дитиною буде дорослий, який розумно порадить ту чи іншу книгу, вона не залишиться без уваги дитини. Коли буде міцним трикутник «сім'я — школа — бібліотека», коли ми матимемо гарні і цікаві книжки — діти будуть читати. Книжка не вмре, як довели це своїми книжками Джоан Роулінг, Всеволод Нестайко.

А що ж «проти» читання? Звичайно ж, те, що ми маємо. Батькам — «не треба», вчителям — «інколи» (якщо повезе з вчителем), бібліотекарям — «не завжди» (бо й серед нас зустрічаються різні). Звідси й результат — дитина не читає. Бо у багатьох книжок непривабливий вигляд, вони не цікаві, коштують занадто дорого, репертуар недостатній. А ще відсутні державні програми підтримки дитячого читання, бібліотеки животіють, їх закривають... І цей перелік можна продовжувати. Тож треба знищити всі «проти». Побільше книжок, хороших і різних! Книга не вмре. Вмерти може тільки нецікава книжка.

А всім тим, кого називають організаторами дитячого читання, хочу порадити пам'ятати китайське народне прислів'я:

«Якщо ви заглядаєте на рік вперед — садить рис.

Якщо ви заглядаєте на 10 років вперед — садить дерева.

Якщо ви заглядаєте вперед на все життя — навчїть людину».

Шановні дорослі! Навчїть дитину читати!

Рівненська область

Лариса Лісова,

директор Рівненської державної обласної бібліотеки для дітей

Дитяча книга Рівненщини як засіб підтримки інтересу до читання у молодших школярів

Рівненщина, як частина славної Волині, здавна відома своїми мистецькими талантами. В селі Харалуг, що на Кореччині, виготовлялися саме ті «мечі харалужні», про які згадується в «Слові о полку Ігоревім». В древньому Острозі зароджувалася полемічна література і налагоджувалося книгодрукування. Національною реліквією стало створене на теренах нашого краю Пересопницьке Євангеліє, в честь 450-річчя якого 2011 рік оголошено в Україні Роком Української Першокниги. Ступали по нашій землі Тарас Шевченко, Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Володимир Короленко, Оноре де Бальзак. Всесвітньо відомі два дерманці — Борис Тен, який переклав Гомерову «Іліаду» та «Одіссею» українською мовою, і Улас Самчук, що висувався на здобуття Нобелівської премії. Знані в європейській літературі й представник «празької школи» Олекса Стефанович, пролетарський письменник Валер'ян Поліщук, переслідуваний тоталітарним режимом Григорій Чубай, «бубабіст» Олександр Ірванець.

З чотирьох десятків членів Рівненської обласної організації Національної спілки письменників України майже половина пишуть твори для дітей. Найбільш знаними в Україні є Євген Шморгун — лауреат премії ім. Лесі Українки 2000 року, Любов Пшенична, Леонід Куліш-Зінків. Твори цих письменників свого часу видавалися у дер-

жавному спеціалізованому видавництві «Веселка», видавництвах Львова, Харкова, Тернополя, вводилися у шкільні підручники для учнів молодших класів, їх друкували в дитячих періодичних виданнях. Досі користуються популярністю книги Є. Шморгуна «Що шукала білочка», «Зелені сусіди», «Дивосил-зілля», «Що сказав би той хлопчик», «Де ночує туман», «Вогник-цвіт», «Дорога до Іліона», «Ключ-трава», «Забуті боги предків», які виходили у світ у 1970–90-х рр. значними накладками. А ось ряд його творів «Хто розцвів перший?», «Плач перепела», «Мова зела», «Рослинничок», «Тиха радість», «Шість століть Велигорських», «Сніги непочаті», що вийшли невеликими тиражами у місцевих видавництвах, відомі, на жаль, лише в нашій області. Євген Іванович — частий гість бібліотеки, який радо зустрічається з дітьми під час різноманітних заходів, і з працівниками дитячих книгозбірень області на семінарах. За його новою книгою «Їдемо до бабусі» бібліотекарі з дітьми молодшого шкільного віку проводили конкурси на кращого виконавця віршів і пісні «Пісенька про мене» (на музику місцевого композитора Миколи Корейчука), а також на кращого «розмальовника» контурних малюнків на сторінках цього видання.

Авторка книг для дітей «Чорногузки», «День народження сопліки», «Весела абетка», «Боря з Мухоморії та його

друзі», «Дитейка», «Картопляна історія», «Сонна лічилка», «Калиновий дід» Любов Пшенична — педагог за фахом і тому добре знає, чим зацікавити дітей: перевірялкою, жмурилкою, лякалкою для вчителів, страшилкою для дітей, казкою-плутанкою, дражнилкою, скоромовкою, небилцею, виправдалкою. А ще вона написала п'єсу-казку «Чорноболя» про наслідки званої всім катастрофи, яку вже включили до свого репертуару члени клубу «Книга і лялька» Дубенської районної дитячої бібліотеки.

За кілька днів до свого 65-річчя, за столом, роздаючи автографи після чергової зустрічі зі своїми читачами, залишив білий світ і поплив у вічність Леонід Куліш-Зінків — широко відомий поет-гуморист, адже був дипломантом Всеукраїнського конкурсу «Байка-2001». Діти люблять його віршики, бо вони дуже дотепні, невеликі за обсягом, мелодійні, а тому й легко запам'ятовуються. Окремими виданнями вийшло багато книг віршованих та прозових творів автора: «Як горобчик рахував», «Горобці про літо мріють», «Дівонька – кругляга голівонька», «Чого мовчала мишка», «Тридцять три сороки», «Гумористичне намисто», «Ті самі гості в ту саму хату», «Кіт чекає на обід», «Хороший бобрік», «Багатий зайчик», «В гості ящірка ходила» та інші. Гордістю Леоніда Зіновійовича стала збірка «Сонячний дощик», яка вийшла у харківському видавництві «Школа» (2006 рік), а збірка віршів «Колискова від матері» (Рівне, Овід, 2007) була презентована вже після його смерті. По декілька книг для дітей створили й інші рівненські літератори: Степан Бабій («Хитавиця-купавиця»), Василь Басараба («Ожинова стежина»), Сергій Гуля («Лутова вишня», «Комусь живому»), Роман Демчук («Де раки зимують?», «Дружна рідня», «Кукурічки»), Неоніла Диб'як («Іванкова книжка»), Михайло Дубов («Сонячний годинник»), Микола Тимчак («Бавило»), Євген Цимбалюк («Кролик, який обманув себе», «Неслухняник»). Значний доробок для дітей різного шкільного віку мають Петро Велесик («Що пише бусьок?», «Веселинки для Даринки», «Сорочачий ярмарок», «Тасмиці лісів Рівненщини», «Гніздо в кишені»), Анна Лимич-Войнарович («Жили-були ліньки», «Мишенята», «Абетка», «Під мухомором»), Микола Кашук («Відгадає той, хто знає», «Любим дітям», «Рідний край», «Цей загадковий світ», «Комірник-жартівник»), Михайло Степанюк («Гравітський вал», «Свята Ганна», «Пандора», «Сірко»).

Надзвичайною популярністю користуються збірки віршованих гуморесок Ростислава Солоневського, які викликають щирий сміх дівчорі. Його твори — це джерело гарного настрою і важливий фактор у переборюванні всіляких негараздів. На зустрічі з автором і презентації його нових книжок діти біжать наввипередки — кожному хочеться послухати майстерне читання гумориста і придбати збілочку творів, які він продає дуже дешево (по 1–3 грн.), а ще й кожному на згадку обов'язково дає автограф. Загалом у Ростислава Тимофійовича окремими виданнями вийшло двадцять збірок гумору та сатири: «Хто є хто», «Мусить кричати», «Весела всячина», «Я за голкою біжу», «Зуб за зуб», «Шаради», «Хитрий внук», «Оженили журавля», «Фарбували гномики гриба» і т.д.

Багато презентацій книг ще одного відомого і популярного автора Р. Солоневського в стінах нашої книгозбірні ставали сюжетами радіопередач «Перевесло» Рівненської телерадіомовної компанії. В квітні цього року Ростиславу Тимофійовичу виповнилось 80 років, але він сповнений

творчого натхнення і бажання частіше зустрічатися з дітьми, яких любить і добре знає, адже понад сорок років свого життя віддав педагогічній роботі як вчитель математики і креслення. Будучи відмінником народної освіти, має й літературні відзнаки. Він — лауреат літературної премії імені Валер'яна Поліщука, просвітянської премії імені Грицька Чубая, володар диплома «Нобельський лауреат» (від назви села Нобель Зарічненського району на Рівненщині, де проходить Всеукраїнський літературно-мистецький фестиваль гумору та сатири).

Нещодавно на літературному обрії Рівненщини з'явилося нове ім'я — Микола Кривий. За фахом — журналіст, літератор. Його книги «Лялька одужала», «Кумедне дитя», «Хто вкрав місяць?», «Метелик і Павук», «Добрий Дятел», «Снять соненята сни», «Дядько, що розганяє машини» дарують дітям радісні хвилини спілкування з казкою, вчать їх бути уважнішими, допомагати тим, хто потрапив у біду, не кривдити слабких.

На сьогоднішній день дитяча література Рівненщини виходить, в основному, коштом авторів за підтримки меценатів і спонсорів. Деяка частина видань побачила світ завдяки обласній Програмі поліпшення стану забезпечення населення українською книгою та розширення мережі книжкової торгівлі на 2003–2005 рр. та нині діючій обласній Програмі розвитку книговидавничої справи, сприяння збільшенню випуску книжкової продукції місцевих авторів у Рівненській області на 2006–2010 рр. Наклади надзвичайно малі — від 50 до 450 примірників, проте ці програми гарантують потрапляння даної літератури у всі районні дитячі бібліотеки і, частково, у сільські книгозбірні, яких в нашій області 500.

При обмеженому фінансуванні видати гарно і яскраво оформлену книжку для дошкільнят і молодших школярів важко, тому доводиться шукати і знаходити несподіваний і цікавий вихід з даної ситуації — створювати книги-розмальовки. Під впливом прочитаного діти мають змогу викласти в кольоровій гамі свої фантазії і творчість у контурні малюнки, які супроводжують тексти. І треба відмітити, що такі видання за якістю не поступаються багатьом книжкам відомих великих видавництв.

Література Рівненщини вивчається в навчально-виховних закладах за шкільним курсом «Література рідного краю», який передбачає висвітлення 4-х тем по 1 годині в кожному класі (з 5-го по 9-й). В 2005 році у видавництві «Азалия» Рівненської організації Національної спілки письменників України навіть вийшла адресована школярам і дошкільнятам хрестоматія «Письменники Рівненщини — дітям», в якій поруч з творчим доробком класиків (як, наприклад, казка Валер'яна Поліщука «Бездрик-Кумедрик та Комашка-Горопашка») подаються добірки сучасних авторів. Проте в останні роки кількість тем з даного курсу в кожному класі зменшилась до двох. Аби компенсувати прогалини в питанні ознайомлення школярів з творами місцевих авторів, наша книгозбірня спрямувала свої зусилля на популяризацію цих видань за допомогою різних форм і методів бібліотечної діяльності. Багато заходів проводяться в рамках Програми підтримки національного книговидавництва, популяризації української книги та сприяння книгорозповсюдженню в Рівненській області на 2009–2013 рр. Серед них: соціологічне дослідження «Дитячі книги рівненських авторів: інформаційні потреби та можливості їх задоволення», респондентами яких є організатори дитячого чи-

тання; соціологічне дослідження «Чи знаєте ви твори місцевих авторів?» серед учнів ЗОШ; видання серії методично-бібліографічних матеріалів «Письменники Рівненщини — дітям»; підготовка інформаційних списків «Новини літератури краєзнавчого характеру», «Письменники — своїм маленьким друзям» (до ювілейних дат письменників) та експрес-інформацій «Рівненські перлинки» (нові дитячі книги місцевих авторів); книжкові виставки і літературні вечори «Майстри пера» (до ювілеїв С. Шморгуна, Р. Солоневського, Л. Пшеничної, М. Кашука, С. Гулі та ін.); зустрічі з місцевими авторами та презентації їхніх творів у рамках занять краєзнавчих студій «Відчуй, що це земля твоя» (для учнів 3–5-х кл.); засідання клубу цікавих зустрічей «Дотик» (для учнів 7–9 кл.); конкурси на кращий малюнок до творів рівненських письменників серед дітей молодшого шкільного віку; конкурс декламаторів творів рівненських поетів для дітей середнього шкільного віку, а також підготовка рубрики «Новинки книжкового ринку» (нові видання рівненських авторів) у співпраці зі ЗМІ.

З рівненськими письменниками діти охоче зустрічаються під час літературно-мистецьких заходів Всеукраїнського тижня дитячого читання, Всеукраїнського дня бібліотек, Дня української мови та писемності тощо. На урочисте відкриття Тижня щороку завжди запрошуємо від трьох до шести авторів, діє виставка-продаж книг місцевих письменників, де автографи отримують всі бажаючі. Такі зустрічі в бібліотеці бувають і камерними, і більш величезними.

Справжнім святом для маленьких мешканців нашого міста — учнів 2–4-х класів ЗОШ № 1 та вихованців дитячого садка № 45, які зібралися в Рівненському обласному театрі ляльок, стала презентація книг для дітей рівненських письменників Любові Пшеничної, Миколи Тимчака, Ростислава Солоневського, Анни Лимич-Войнарович та Леоніда Куліша-Зіньківа, слово про якого сказав у своєму виступі письменник Петро Велесик. Ідея проведення заходу саме в театрі ляльок із залученням великої кількості дітей належала письменникам, а втілити її в життя допомогли працівники нашої бібліотеки. Діти були не просто глядачами, а й активними учасниками: вони декламували вірші рівненських поетів, співали пісні на їхні слова, спілкувалися з авторами, відгадували загадки. Особливо потішив публіку виступ членів літературно-мистецького клубу «Крок» при територіальному центрі медико-соціального обслуговування та реабілітації інвалідів з порушенням опорно-рухового апарату, які інсценізували вірш Миколи Тимчака «Бавило». Запам'ятався виступ і учнів 2-го класу НВК «Гармонія» Олексія та Ярослави Якобчуків.

Нам приємно, що вже стала традицією участь представника від обласної організації Національної спілки письменників України у роботі журі обласного етапу Всеукраїнського конкурсу «Найкращий читач України». Знання літератури і вміння висловити своє ставлення до прочитаного учасниками конкурсу оцінювали разом з бібліотекарями і освітянами письменники Євген Шморгун, Микола Береза, Неоніла Диб'як, Юлія Бундючна, Юрій Береза, Лідія Рибенко. Результати тестової вікторини, в яку входили і запитання щодо творчості місцевих авторів, можливість безпосереднього спілкування з відомими письменниками спонукають районних переможців до ще більш поглибленого ознайомлення з літературою рідного краю.

Щиріх друзів дітей — рівненських письменників наша книгозбірня відзначає бібліотечною премією «Кобзарик» у номінації «Друг бібліотеки». З 1998 року (часу заснування премії) її отримали літератори Євген Шморгун, Ростислав Солоневський, Микола Береза, Любов Пшенична, Юрій Береза, Леонід Куліш-Зіньків, Михайло Степанюк, Лідія Рибенко, Петро Велесик, Анна Лимич-Войнарович.

В 2009 році Рівненське обласне відділення УБА в рамках реалізації обласної Програми підтримки національного книговидання, популяризації української книги та сприяння книгорозповсюдженню в Рівненській області на 2009–2013 рр. заснувало обласний щорічний конкурс «Краща книга Рівненщини», метою якого є виявлення кращих видань місцевих авторів, виховання культури читання та любові до книги у дітей та молоді. Участь у конкурсі беруть твори, що вийшли друком протягом останніх 5-ти років. Оголошення результатів конкурсу та нагородження переможців буде відбуватися щороку 23 квітня — у Всесвітній день книги та авторського права. Серед 6-ти номінацій конкурсу є і номінація «Краще видання для дітей». Представник обласної бібліотеки для дітей, як співорганізатор конкурсу, входить до складу оргкомітету. Працівниками науково-методичного відділу були розроблені критерії оцінки поданих творів, які враховувалися при визначенні книги-переможця за результатами бліц-опитування дітей та організаторів дитячого читання. Такими критеріями стали:

- мова видання (українська);
- жанри (оповідання, казка, повість, роман, поетичний твір, художньо-документальний твір, гумористичний твір);
- тематика (зміст книги повинен сприяти патріотичному вихованню, прищеплювати і розвивати любов до людей, солідарність з оточуючими, виховувати оптимістичне ставлення до життя, спонукати дітей любити працю, навчати юних читачів обережності та любити природу і бути відповідальними за неї, виховувати естетичні смаки, вміння відчувати прекрасне у повсякденному житті);
- обсяг видання (офіційних обмежень не має);
- художнє оформлення (витримані за змістом, яскраві, привабливі ілюстрації, що відповідають темі видання);
- стиль викладу матеріалу (книга має відповідати віковій категорії читачів, повинно відчуватися глибоке знання дитячої психології, зміст має бути бажано бадьорим і веселим, викликати позитивні емоції і почуття, спонукати до розвитку уяви). Вперше в квітні цього року було названо книги-переможці. Серед дитячих видань призове місце виборола книга Романа Демчука «Дружна рідня» (вірші для дошкільнят і дітей молодшого шкільного віку, 2009р.), яка дійсно є найкращою за поліграфією, змістом, ілюстраціями. Крім того, спеціальним призом за краще художнє оформлення відзначено Анну Войнарович за книгу «Під мухомором» (вірші для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку), видану в 2008 р., а також Миколу Тимчака з його книжкою «Бавило» (вірші для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку), 2006 р. видання, яка отримала найбільший читацький рейтинг.

Популяризації творів для дітей рівненських письменників допомагають рекомендаційно-бібліографічні матеріали, підготовлені працівниками нашої книгозбірні і розповсюджені по всіх бібліотеках області. Так, рекомендаційний бібліографічний покажчик «Цікаві книги в сімейному колі» вміщує інформацію про місцеві видання для дітей. Цьогоріч до 70-річчя С. Шморгуна спільними зу-

силлями бібліографів обласних бібліотек (для дорослих і для дітей) видано біобібліографічний покажчик «Найважча в світі ноша — Слово».

Ведучи мову про літературу рідного краю, не можна не згадати й книги, авторами яких є наші читачі—діти: Ганнуса Марцинюк з Березного («На струнах слова», «Мережка сонячного краю»), Людмила Бірук («І знов хвилює батьківська земля») та Ольга Камінська («У полоні думок») з Володимирецького району. Дві поетичних збірки та третю — повість—казку «У Країні Білих Дзвіночків» має в своєму творчому доробку Петро Катеринич з Сарненського району. Його твори ведуть юних читачів у чарівний світ Природи, знайомлять з її мешканцями, вчать розумінню довілля і людяності в найширшому значенні цього слова. Цікавлять дітей і шість випусків літературного альманаху «Проріст», який вміщує кращі поетичні та прозові твори, відзначені журі традиційного конкурсу «Перло много-

цінне», який проводиться серед учнівської молоді Рівненською обласною організацією ВУТ «Просвіта» імені Т.Г. Шевченка.

Слід відзначити, що жанрова і тематична палітра дитячої літератури Рівненщини досить різноманітна. Це казки, прозові і поетичні твори художнього і морально-етичного плану, художньо-документальні і науково-популярні видання, гумор і сатира, п'єси, фантастика. Рівненські видання несуть красу українського слова, високу моральність, вони освячені мудрістю рідної землі і підтверджують істину, що справжня література народжується не лише в столичних мегаполісах, а й на всіх перехресних стежках нашої держави, бо єднає у собі і талант, і знання, і досвід всього українського народу. Така література є повноцінним джерелом естетичного виховання та засобом розвитку інтелекту дітей — творців майбутнього.

Сумська область

Лілія Тогобицька,

директор ОКЗ «Сумська обласна бібліотека для дітей ім. М.О. Островського»

Формування читацької активності дітей

(з досвіду роботи дитячих бібліотек Сумщини)

«Читання — це віконце, через яке діти бачать і пізнають світ і самих себе»

В. Сухомлинський

На думку багатьох дослідників, початок третього тисячоліття характеризується серйозними негативними тенденціями в культурі, серед яких — глобальне падіння інтересу юних до читання, інакше кажучи, існує «криза дитячого читання». Читання дитини як засіб отримання інформації та необхідна передумова інтелектуального розвитку втрачає свою актуальність перед телебаченням і електронними комунікаціями. Спостерігається зниження авторитету друкованого слова і витіснення книги на периферію суспільної свідомості, що призводить до руйнування ментальності читаючої нації. Якісно змінився і читач дитячої бібліотеки. Діти насправді не перестають читати, просто їхнє читання стало більш прагматичним та інформаційним. Змінюється мотивація дитячого читання і репертуар читацьких вподобань.

Розуміючи, що для покращання бібліотечного обслуговування дітей і привернення їхньої уваги до читання дитячій бібліотеці слід, перш за все, знати причини і закономірності процесів, що відбуваються, і бути справжнім центром, навколо якого об'єднані всі сили (видавці і книгорозповсюджувачі, громадські організації, ЗМІ, навчальні заклади і родини) для вирішення проблеми читання. Саме тому в дитячих бібліотеках Сумщини вже понад 10 років проводиться соціологічно-дослідницька робота, метою якої є не тільки вивчення читацьких запитів дітей, а й стимулювання їхнього інтересу до читання, пробудження інтересу батьків до проблеми відновлення у дітей навичок читання і об'єднання зусиль для її вирішення. Активно працюють бібліотекарі і над комплектуванням фондів відповідно до

потреб дітей, над створенням позитивного іміджу дитини, що читає, а також вивчають кращий досвід колег і тиражують свої напрацювання. Тільки обласна дитяча книгозбірня щорічно проводить 4–5 соціологічних досліджень з метою вивчення місця книги, читання і бібліотеки в житті дитини. Тематика відповідних досліджень є досить широкою: «Книга, яку прочитаємо разом: я і моя дитина», «Книга в моєму житті», «Найцікавіше періодичне видання», «Українські книжки, які ми читаємо разом з дитиною», «Якої бібліотеки потребує сучасний читач?», «Моє читання про рідний край», «У світі дитячої періодики», «Вивчаємо тих, для кого працюємо», «Екскурс до дивовижної країни періодичних видань», «Дитяча книга у вашій родині», «Мій улюблений журнал», «Незадоволений читацький попит у відділі естетичного виховання», «А для тебе книга — друг?», «Від книжки — до творчості», «Книга чи комп'ютер?» та ін. Але всі ці дослідження в кінцевому підсумку націлені на вивчення тенденцій у дитячому читанні, шляхів професійного впливу на ці процеси бібліотечних працівників, застосування різноманітних засобів залучення та збереження в дитячих бібліотеках свого читача. Великим стимулом до читання для дітей є їхня участь у проведенні щорічних досліджень «Краща книга року». Отримані результати суттєво доповнюють уявлення про ситуацію, що склалася у сфері дитячого читання на Сумщині. З їх допомогою визначено основні мотиви і стимули дітей до читання, жанрові й тематичні вподобання, коло найбільш популярних серед юні книг і авторів тощо. Приємно, і це факт, що для юного покоління Сумщини не існує дилеми «книга, бібліотека чи Інтернет». Навіть в умовах лавиноподібного розвитку новітніх технологій саме книга і дитяча бібліотека для нього залишаються найбільш актуальним і цінним джерелом інформації.

Але ми не маємо заспокоюватися, ми повинні постійно підтримувати інтерес дитини до читання і бібліотеки. Тому залучення до читання і бібліотеки, формування міцних навичок усвідомленого читання, вдосконалення процесу підготовки дитини до самостійного вибору книги, популяризація дитячої книги серед юних мешканців Сумщини було і є одним із пріоритетних напрямів роботи дитячих бібліотек області. Успіху справи сприяє систематична реалізація протягом багатьох років циклів заходів, адресованих дітям різних вікових категорій. Ці заходи носять не тільки інформаційний характер, але й ставлять за мету виховання у юних користувачів високого літературного смаку, звички читати гарні книги, демонструють можливості бібліотек як місця для цікавого і змістовного проведення дозвілля і розвитку інтересів. Так, з метою залучення дітей до книги та читання бібліотеки області щорічно проводять акції «Запрошуємо до читання», «Приведи друга до бібліотеки», які приурочені до Дня захисту дітей, Дня знань, Всеукраїнського дня бібліотек та Всеукраїнського тижня дитячого читання. Формуванню інтересу до читання сприяють і щорічні конкурси «Найкращий читач року», «Бенефіс читача» і «Книжкове літо». Переможців конкурсів у Всеукраїнський день бібліотек під час урочистостей та у присутності однокласників, батьків, вчителів нагороджують грамотами і вручають від бібліотеки цінний подарунок — книги. Традиційними вже стали в бібліотеках області щорічні театралізовані свята «Посвята в читачі», урочисте відкриття Всеукраїнського тижня дитячого читання, дні відкритих дверей, під час проведення яких діти з великим задоволенням артистично виступають у ролях своїх улюблених героїв: Незайка, Буратіно, Мальвіни та ін. Такі заходи є найактивнішими формами залучення дітей до книги і читання.

Дитячі бібліотеки області беруть активну участь у проведенні Всеукраїнського конкурсу «Найкращий читач України» та щорічного регіонального конкурсу «Найкращий відгук на сучасну дитячу прозу», метою яких є залучення дітей до активного і систематичного читання. Результати проведення Всеукраїнського конкурсу «Найкращий читач України — 2009» в Україні засвідчили, що найбільш активними його учасниками є читачі бібліотек Сумської області, а це понад 10 тисяч дітей регіону.

Залученню школярів області до поглибленого вивчення літератури про рідний край, популяризації творчості письменників-земляків, активізації роботи краєзнавчих гуртків допомагають обласні краєзнавчі літературні конкурси та конкурси дитячої творчості. Так, великої популярності набули організовані обласною дитячою книгозбірнею і проведені в бібліотеках області літературно-мистецький конкурс «Про подвиг дідів розкажуть онуки», присвячений 65-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні та міський конкурс дитячих фотографій «Рідної землі окраса», присвячений 355-річчю заснування м. Суми. Доброю традицією в Білопільській ЦБС стало проведення започаткованого в 2007 році Білопільською державною адміністрацією та районною радою щорічного літературно-мистецького конкурсу для дітей та молоді імені Олександра Олеся «...І розітнувсь мій перший спів...». Він проводиться в 2-х вікових категоріях (діти 9–14 років і молодь 15–21 років) у двох номінаціях: кращий літературний твір українською мовою і кращий мистецький твір. З кожним роком розширюється географія його учасників. Роботи на конкурс надходять не тільки з Сумщини, а й з багатьох областей України. В 2009 році у конкурсі взяли участь 75 чоловік, які надіслали на

розгляд журі майже 200 робіт. Усі роботи переможців талановиті і вирізняються з-поміж інших своєю індивідуальністю, заряджають позитивною енергією і вселяють надію, що поетичні і мистецькі традиції Білопільщини будуть збережені. В Охтирській МЦДБ також щорічно відбувається міський конкурс юних літераторів.

Активно працюють дитячі бібліотеки області в період літніх канікул з пришкільними та дитячими оздоровчими таборами. Екскурсії по бібліотеці, цікаві та змістовні заходи, підготовлені бібліотечними працівниками, стимулюють інтерес дітей до книги, читання та бібліотеки, до організації дозвілля в дружбі з книгою. Так, обласна дитяча бібліотека, підбиваючи підсумки першого літнього місяця 2010 року, констатувала той факт, що під час проведених екскурсій до бібліотеки учнів 17 ЗОШ міста майже 30% дітей стали користувачами бібліотеки, а за червень цього року прийшло понад 500 нових читачів. Щоб не залишати дитину без книги влітку і підтримувати її інтерес до читання, у дні канікул фахівці бібліотеки щорічно обслуговують у пришкільних таборах ДОТ «Зірниця», «Сонячний» і «Зоряний» 4 тис. дітей. Під час виїздів у табори (в середньому 60–70 виїздів) вони проводять для них майже 200 масових заходів в рамках цільової програми «Книжкове літо». В бібліотеках-філіях Охтирської РЦБС розроблено літні ігрові програми «Територія дитинства», «Ми — діти планети Земля», «Червневі зустрічі в бібліотеці», «Дитинство моє чарівне», в рамках яких у 2010 році були проведені червневі зустрічі «Фантастичні канікули в бібліотеці», літературне лото «Що за диво ці казки», екологічна гра «Загадки для малят про птахів, комах, звірят», гумористична година «В гостях у барона Мюнхгаузена» тощо. Читачі бібліотек Шосткинської МЦБС стали учасниками морських пригод «У бурхливому морі», художнього турніру «Відгадай картину», літературно-поетичної акварелі «Наш край, легендами овіяний», театралізованого уроку безпеки «Христинка-Червона хустинка, або Як слід поводитись із незнайомими». Для користувачів-дітей Глухівської ЦДБ теж була розроблена і діяла програма літнього читання «Книжкові острови на планеті Літо», в рамках якої відбулися КВК «Хто багато читає — той багато знає», гра-подорож «Мандри сторінками улюблених книг», конкурсно-розважальна програма «Штурмани книжкових морів» тощо. Під час проведення КВК ««Розумники і розумниці» змагалися 6 команд: «Гламур» (ЦДБ), «Калинонька» (Березовська бібліотека-філія), «Слоутські принцеси» (Слоутська бібліотека-філія), «Чорна перлина» (Баничська бібліотека-філія), «Талісман» (Дунаєцька бібліотека-філія) та «Чарівники» (Пустогородська бібліотека-філія). Їм треба було виконати 7 конкурсних завдань: «Знайомство з командами», «Літературна розминка», «Чарівні кульки», «Дизайнер», «Акторський» та «Домашнє завдання». Конкурсні завдання оцінювало компетентне журі, яке очолювала заступник голови Глухівської РДА Т.І. Савченко. Дуже насиченою і змістовною у цьому напрямі була і робота Охтирської МЦДБ, працівники якої доклали зусиль, щоб зробити літній відпочинок своїх користувачів максимально корисним і цікавим. Діти мали змогу взяти участь у поетичній годині «До нас Пушкін завітав», хвилини-веселиниці «Ми зростаємо сильні-дужі, ми із спортом завжди дружимо», екологічній подорожі «Вікно у дивосвіт: тварини звичайні і незвичайні», літературно-мистецькому святі «Все починається з посмішки» тощо. Завдяки спонсорській допомозі МЦДБ отримала напередодні Міжнародного дня захисту дітей чу-

дові подарунки — кольоровий телевізор та DVD-плеєр. Це дало можливість провести для відпочиваючих мультфестиваль «У нас в гостях вередлива Маша».

Як показує досвід, найпоширенішою формою роботи з залучення дітей до книги, формування їхньої читацької активності є театралізовані свята та пізнавально-розважальні заходи: ігри, вікторини, конкурси, турніри та ін. Участь у них дозволяє дитині відчути відповідальність, проявити свої творчі здібності, вчить спілкуватися з ровесниками і дорослими. З цією метою, а ще для привернення уваги дітей до бібліотеки, посилення значення книги у їхньому житті, пробудження інтересу до читання, виховання культури читання, бережливого ставлення до книги та вміння працювати з нею в Шосткинській МЦДБ ім. М. Горького був реалізований проект дитячого читацького марафону «Завжди була і буде дитина з книжкою в руці», девізом якого стали слова: «Хочеш знати все і всіх — другом будь хороших книг». Бібліотекарі, проводячи всі заходи у рамках цього марафону, намагалися, щоб кожен з них сприяв творчому розвитку користувачів, виховував у дітей загальнолюдські ідеї добра, патріотизму, уміння дружити, вчив бути чесними, завзятими і цілеспрямованими людьми. Важливим критерієм ефективності будь-якого з цих заходів були вдало підготовлені і проведені піар-акції. Саме завдяки гарній рекламній кампанії у місцевих ЗМІ і розпочався марафон, стартом та основним забігом якого стали екскурсії, бібліотечні заняття про роль книги у житті людини, а також анкетування користувачів різних вікових категорій на тему «Роль книги в житті дитини». До всіх заходів для користувачів—дітей оформлювалися чудові тематичні, гарно ілюстровані книжкові виставки «Книгарія — країна чарівна», «Гімн книзі», «Відпочивай, та читати не забувай» тощо.

Враховуючи психофізіологічні особливості юних користувачів, під час проведення будь-якого заходу (традиційного чи інноваційного) використовувалися різноманітні ігрові моменти. Адже саме гра є тим дієвим чинником, що здатний зробити активною будь-яку форму роботи з дітьми. Бо саме під час гри діти почувають себе більш природно, розкуто і не відчувають психологічного тиску з боку дорослих. І саме ігри користуються серед дітей найбільшою популярністю. Так, для юні, що взяла участь у марафоні, були проведені читацька олімпіада «Мудрим ніхто не родився, а навчився», літературний футбол «Прочитав книгу — порекомендуй іншому», бібліотечне сучасне «Чи уважний ти читач?», довідкове бюро школяра «Книги, які знають все», фотоконкурс «Магія читання», тематичні бібліотечні заняття «Кожен має знати, як із книгою працювати», «Компаси в книжковому морі» та ін. Проведені заходи, що були розраховані і опиралися на базові знання учасників, допомогли зробити читання більш осмисленим і уважним, на кожному з них діти обов'язково презентували свої улюблені книги. Фінальним заходом марафону стали сходження на «зірковий Олімп» та змагання у номінаціях: «Супер-читач року», «Супер-читаючий клас», «Міс дитячого абонементу», «Читач-енциклопедист», «Читач-лірик», «Читач-любитель». Проводячи захід, працівники Шосткинської МЦДБ ім. М. Горького дотримувалися принципу: від того, скільки ми вкладемо в дитинство, стільки й отримаємо, якими виростуть діти сьогодні, таким і буде наше майбутнє.

Великий досвід з впровадження у практику роботи інноваційних форм популяризації літератури з метою залучення дітей до активного читання накопичили Білопільська, Кролевецька, Охтирська, Серединобудська, Шосткинська,

Конотопська та інші дитячі бібліотеки області. Лідерами серед бібліотечних закладів області з впровадження інноваційних форм популяризації літератури є дитячі бібліотеки Шосткинської МЦБС. Цікаво і змістовно для читачів тут проводяться: салон професій «Твоя майбутня справа», літературний диліжанс «Книга — твій найкращий друг», день літературного вареника «Вареники незвичайні, вареники розважальні», турнір книголюбів «У пошуках чарівного Книгограда», новорічний карнавал «Мереживо зимових барв», літературний серпантин «Веселий Новий рік», година творчого дозвілля «Цікаве хобі», мистецький вернісаж «Пізнаємо світ», поетичний дебют «Мій перший вірш», скорботна свічка «Час, зупинись! Людей слухай. Слухай і пам'ятай» та багато інших. Майже 3 місяці радувала користувачів Шосткинської МЦДБ і мешканців міста творча виставка-експозиція «Твори. Вигадуй. Фантазуй», на якій були представлені роботи юних відвідувачів бібліотеки: вишивки, аплікації, малюнки, вироби із бісеру, різьблені, в'язані та швейні вироби, ліплення, книжки-саморобки та літературні твори.

Важливу роль відіграють дитячі бібліотеки в системі соціокультурної реабілітації дітей з особливими потребами. У поняття соціокультурної реабілітації входить залучення дитини до пізнавальної, навчальної та іншої діяльності з використанням культурно-просвітницьких, науково-інформаційних та інших методів з метою адаптації її до соціального середовища та активних взаємовідносин з ним. Ця робота носить постійний, комплексний характер в Білопільській, Буринській, Кролевецькій, Недригайлівській, Липоводолинській, Охтирській, Сумській, Шосткинській, Ямпільській центральних та міських дитячих бібліотеках. Протягом року проводяться десятки змістовних і цікавих заходів, метою яких є соціальна підтримка цієї категорії дітей, залучення їх до книги, читання, світових духовних і культурних цінностей, бібліотеки; розкриття їхніх здібностей і талантів та організація змістовного дозвілля. Два рази на місяць відвідують працівники Кролевецької ЦДБ відділення соціально-побутової реабілітації дітей та молоді тер-центру; 5–6 заходів щорічно проводять для цієї категорії користувачів Білопільська ЦДБ і Конотопська МЦДБ. В Ямпільській ЦДБ спільно з відділенням соціально-побутової реабілітації дітей-інвалідів було проведено акцію милосердя «Турбота має адресу».

Робота з цією категорією користувачів є пріоритетною для працівників дитячих бібліотек Шосткинської МЦБС. Протягом року у бібліотеках системи читали 11 дітей-сиріт, 41 дитина-інвалід, 27 дітей, схильних до правопорушень. Для них було організовано сторінку знайомств «Ми разом з тобою», подорож-змагання «У цікавий світ читання», годину допомоги і підтримки «Ти знаєш — я поруч», годину милосердя «Серця по вінця з добром-любов'ю в долонях наших до тебе», коло спілкування «Зустріч людей, сильних духом», урок доброти «Кришталевий передзвін сердець» та ін. Цікаві вікторини, маленькі заохочувальні призи залишили у дітей незабутні спогади і бажання частіше відвідувати бібліотеку. Змістовною з обслуговування пільгової категорії користувачів є робота Лебединської дитячої бібліотеки-філії, яка дуже тісно співпрацює з товариством дітей-інвалідів «Мрія», школою-інтернатом для глухих дітей, Штепівською допоміжною школою-інтернатом, реабілітаційним центром для інвалідів, що діє на базі обласної місії «Духовне відродження». Бібліотекар цієї філії надає методичну допомогу у підготовці уроків, свят, проводить різно-

манітні заходи, крім цього, обслуговує літературою дітей–інвалідів — користувачів книгозбірні вдома. Робота з дітьми з обмеженнями життєдіяльності, дітьми–сиротами, дітьми, схильними до правопорушень, є одним із пріоритетних напрямів діяльності і ОДБ ім. М. Островського. Щорічно для вихованців відділення соціально-трудової реабілітації інвалідів «Спільнота», Сумського обласного центру ранньої соціальної реабілітації дітей–інвалідів, Сумського обласного притулку для дітей, Сумської спеціальної загальноосвітньої школи, Сумської школи–інтернату для дітей, позбавлених батьківського піклування ім. С. Супруна, проводиться більше 50 змістовних і цікавих заходів.

Одноєю з ефективних форм бібліотечної діяльності, яка дозволяє організувати змістовне дозвілля дітей, поповнювати їхній інформаційний багаж, творчо реалізуватися і просто поспілкуватися, є клуби за інтересами. Їх назви, тематика, спрямованість, категорії користувачів — найрізноманітніші, але ту користь, яку вони несуть, переоцінити важко. Адже ці читацькі об'єднання (нині в області їх вже 58) позитивно впливають на діяльність книгозбірень, відкривають перед ними нові можливості для поглиблення роботи з окремими категоріями користувачів. Поєднання різних форм роботи, створення атмосфери живого спілкування робить об'єднання за інтересами справжніми осередками виявлення і подальшого розвитку творчих здібностей дітей, збагачення їх новими знаннями, прилучення до культурних і літературних цінностей. Широке коло інтересів дітей і молодого покоління знайшло місце в різносторонньому тематичному діапазоні творчих об'єднань регіону. Серед них — об'єднання народознавчої тематики, етнографічні, краєзнавчі, національно-патріотичні тощо. З одного боку, в їх роботі багато спільного, з іншого — в кожного є своя історія, своє обличчя, свої здобутки. Наприклад, у 2009 році у відділі обслуговування дітей 1–4 класів Шосткинської МЦДБ ім. Горького розпочав свою роботу літературний клуб «Бібліознайко». Завдяки творчості, ініціативності провідного бібліотекаря відділу Т.Б. Мігченко, яка його очолює, кожен захід запрошує дітей у захоплюючі, цікаві та пізнавальні подорожі до Всезнайка, країни цікавих уроків і творчого дозвілля, серед яких: конкурс-розважальна гра «Ми у мамі — помічники», літературна регата «Юні читайлики», правовий урок–гра «І дівчатко, і хлоп'ятко мають право на ім'я». Під час проведення математичної гри–казки «Рятуймо Попелюшку», що відбулася за програмою клубу, учасники заходу розв'язували цікаві математичні задачі (рахували, скільки метрів тканини використала героїня казки на пошиття двох суконь, знаходили в бісеринках загублені цифри, розповідали, з яких геометричних фігур складено карету), а в ході гри «Черевичок» вимірювали довжину черевичка Попелюшки. В рамках Програми розвитку краєзнавства до 2010 року на базі дитячої бібліотеки–філії № 3 Шосткинської МЦБС почало діяти краєзнавче об'єднання «Витоки», першочерговим завданням якого є залучення користувачів–дітей до читання літератури про рідний край, його історію, звичаї і традиції. Найбільш цікавими для них були мандрівний урок–експедиція «Сумщина: сьогодення пульс і подих сивини», під час проведення якого краєзнавець В.Д. Кириєвський ознайомив учасників заходу з невідомими сторінками історії рідного краю, що ілюструють зв'язок гетьмана Івана Мазепи та Сумщини; презентація книги В.Терлецького «Пантелеймон Куліш — біограф Гоголя»; поетична акварель «Сумщино, земле моя»; краєзнавча мандрівка «Рідного краю краса неповторна» та ін. Ро-

бота об'єднання «Терпіння серця», що діє в Білопільській ЦДБ, базується на тісній співпраці з центром реабілітації інвалідів, дитячим будинком–інтернатом, де навчаються діти–сироти. Для цієї категорії користувачів бібліотекарями було підготовлено і проведено 7 масових заходів. Це і літня програма «Канікули з книжкою», що включала конкурс загадок «Хто в лісі живе, що в лісі росте?», літературну гру «Де спить казка?», квітковий калейдоскоп «Веселка на лузі, веселка в саду», і виставка творчих робіт «Від милосердя — до любові», на якій були представлені малюнки, вишивки, аплікації з соломки та паперу, витинанки та ниткографія. При бібліотеці–філії № 8 Сумської МЦБС започаткував роботу дитячий клуб творчого розвитку «Чарівники», що згуртував дітей, які займаються творчістю, люблять читати, поважають книгу і хочуть розширити свої знання про різні види мистецтва. Цікавими для його членів були заняття з розпису писанок та конкурс на кращу писанку–крапанку, зустріч з керівником клубу «Ізонитка» Постельняк І.М., під час якої діти навчилися вишивати на картоні, брали участь у конкурсі на оригінальну назву своєї роботи. Зацікавила дітей і подорож до музею декоративно-прикладного мистецтва, де вони побачили на власні очі витвори ужиткового мистецтва.

Ефективними у роботі з залучення дітей до систематичного читання є читацькі об'єднання за інтересами в обласній дитячій бібліотеці ім. М. Островського. Це: клуб сімейного читання «Тато, мама, я — читаюча сім'я» та «Клуб кмітливих і допитливих»; лекторії «Етикет», «Палітра всіх часів та епох», «Юні знавці права»; літературно-музична вітальня «Акорди творчого єднання», яка діє на базі обласної гімназії–інтернату для талановитих і творчо обдарованих дітей; гуртки «Юні краєзнавці», «Світлячок», «Глобус», «Книжкова лікарня»; ляльковий театр «Кукляндія». Головна мета всіх об'єднань — прищепити дітям бажання постійно читати і зробити читання не тяжкою працею, а задоволенням, відпочинком, приємним проведенням часу. А для цього застосовуються різноманітні форми роботи з обов'язковими елементами гри, які можуть зацікавити і здивувати користувачів, привернути їхню увагу до активної читацької діяльності, дають можливість проявляти свої здібності.

Дитячими бібліотеками Сумщини накопичено багатий і цікавий досвід організації наочності для дітей, яка відіграє неабияку роль у спонуканні дітей до роботи з книжкою, залученні їх до читання і бібліотеки. Красиво оформлені стенди, плакати, книжкові виставки — все це дає можливість кожній дитині доторкнутися до книжки, на кожному кроці зустрічатися і спілкуватися з нею. Так, у Білопільській ЦДБ, незважаючи на відсутність художника, кожна виставку чи тематичну полицю оформлено зі смаком, фантазією і душею. Привертають увагу користувачів як традиційні, так і інноваційні книжкові виставки, серед яких: виставка–панорама «Афганістан у спогадах та фотознімках», виставка–хроніка «Гортаючи календар ХХ століття», виставка–галерея «Шевченко — художник», виставка–портрет «Письменник століть» (до 100-річчя з дня смерті видатного російського письменника Л.М. Толстого), виставка–загадка «Літо–літечко веселе», виставка–глобус «Коліска Всесвіту», виставки–подорожі «Мій край — моя історія» та «Пригодам — Ура!», виставка–вернісаж «Герої улюблених книг», виставка–спогад «Війна. Книга. Покоління», виставки–поради «На всі випадки життя. Корисні поради від А до Я» та «Світ твоїх захоплень» і т.д. Привернула неабияку увагу читачів і виставка–кросворд «Цікаві

таємниці книжкової скарбниці», організована у читальному залі книгозбірні і присвячена сучасному жанру літератури — фентезі, а також пригодам і подорожам. Привабливе оформлення і в Глухівській ЦДБ, де для юних читачів організовано виставку–застереження «Що потрібно знати про дерева», виставку–феєрію «Світ неповторний і прекрасний», виставку–персоналію «Письменники–ювіляри та їхні твори», виставку–знайомство «Дев'ять сходинок до казки», виставку–презентацію «На хвилинку зупинись, нову книгу подивись», виставку–подорож «З історії звичайних речей», виставку–роздум «Дорога в професію починається з мрії» та виставку–вернісаж «Народні ремесла Глухівщини», на якій найяскравішими є рушники, виготовлені місцевими майстринями. Соняченська сільська бібліотека–філія Охтирської РЦБС пропонує своїм юним користувачам яскраві і змістовні виставку–пораду «Права людини — основа сучасної демократії», виставку–пам'ять «І знову в снах ідуть солдати», виставку–застереження «Життя варте того, щоб жити», виставку–досє «Обери своє майбутнє», виставку–реквієм «Свідчу і звинувачую...», виставки–інформації «Знайомтесь, наші новинки», «Письменники України для дітей з любов'ю» та ін. Привертають увагу відвідувачів Імшанської сільської бібліотеки–філії Ямпільської ЦБС виставки «Книжкова хатинка», «Нові книги. Песик пропонує прочитати», «Немає перекладу гарним звичаям народу», «Свою Україну любіть», «Канікули на гостини просять», «Хай райдугою квітне земля моїх батьків», «Умілі рученята» та «Я малюю літо», на яких розміщено малюнки дітей, вироби з природних матеріалів, бісеру і т. ін. Є у бібліотеці і гарно оформлений, затишний народознавчий куточок, в якому знаходяться імпровізована піч, предмети побуту, рушники і т. ін., і де проводяться цікаві та змістовні заходи.

Ми переконані в тому, що на нинішньому етапі дуже важливою для бібліотек області є популяризація і стимулювання читання юні за допомогою Інтернет-технологій, телебачення, радіо, кіно, медіатек. Так, діти м. Охтирки і району вже декілька років поспіль активно користуються Інтернет-центром, створеним при Охтирській ЦРБ завдяки реалізації проекту Посольства США в Україні «Інтернет для читачів публічних бібліотек». Тільки протягом 9 місяців 2010 року в ньому обслужено 198 користувачів–дітей, для яких проведено інтернет-хвилинку «Україна в Інтернеті» (до Дня Соборності України), інтернет-урок «Цікаво знати Пересопницьке Євангеліє», мандрівку сторінками сайтів дитячих бібліотек України «Віртуальні бібліотеки», інтернет-годину «У Європейському Союзі» (до Дня Європи в Україні) та оформлено тематичні полицки «Читаючи — навчаємось» і «Від любителів — до професіоналів».

Обласна дитяча бібліотека ім. М.О. Островського має чудову можливість користуватися створеною медіатекою, що налічує майже 250 прим. DVD, яка не змінює звичні бібліотечні форми популяризації читання, а удосконалює їх. Використання наявних мультимедійних засобів спрямоване на формування читацьких інтересів дитини шляхом прослуховування літературних творів і шедеврів класичної музики, демонстрації художніх і науково-популярних кінострічок, проведення віртуальних подорожей музеями світу. Допомогає нам у роботі формування власних тематичних відео або аудіотек за темами: «Українська класика на

екрані», «Книга на екрані», «Читай, слухай і дивись!», «Віртуальна подорож визначними місцями м. Суми», «Сім чудес Сумщини» та ін. У кожному відділі обслуговування користувачів бібліотеки можливості медіатеки використовуються по-різному, з урахуванням специфіки відділу і віку дітей, яких він обслуговує. Великого резонансу серед користувачів набули бінарні заходи, при проведенні яких поєднуються літературні і мультимедійні засоби популяризації книги. Прикладом цього можуть послужити обговорення художніх творів, диспути «Книга та її кіноверсія: що цікавіше?», мистецькі зустрічі з музикантами і художниками, творчі дебати, читацькі конференції, до яких підбирається звуковий супровід, відеоряд, фрагменти кінофільмів, уривки текстів тощо.

Останнім часом набули широкого розповсюдження цільові комплексні програми. Так, працівники обласної дитячої книгозбірні розробили та успішно реалізують ряд програм: «Акорди творчого єднання», партнером по роботі з якою є обласна гімназія–інтернат для талановитих і творчо обдарованих дітей; «Спілкуємося серцем», розроблена для дітей обласного центру соціальної реабілітації дітей–інвалідів; «Секрети професора Чомусика», розрахована на дошкільників та учнів 1–4 класів. У Хухрянській сільській бібліотеці–філії Охтирської РЦБС працюють за цільовою комплексною програмою «Барви рідного краю», мета якої — прищеплення любові до рідного краю, збереження культурної спадщини та вивчення звичаїв рідного краю. У тісній співпраці з сільською радою, громадськими організаціями, СБК, ЗОШ та РЦДЮТ бібліотекарі намагаються залучити дітей до озвучення «живої пам'яті» поколінь та літописної роботи зі збереження «зникаючої» історії села і формування фактографічних банків даних. Соняченська сільська бібліотека–філія Охтирської РЦБС, реалізуючи програму підтримки творчо обдарованих дітей «Оточи дитину книгами», залучає юне покоління до книги, допомагає дітям с. Сонячне реалізувати творчі здібності, формує художній смак і культуру читання та максимально забезпечує інформацією з різних джерел, задовольняючи різноманітні запити своїх користувачів.

І таких прикладів по області багато. Адже, обираючи шлях партнерської взаємодії в реалізації цих програм, і бібліотека, і учасники такої співпраці не тільки прищеплюють дитині любов до книги і читання, а й вдосконалюють свою роботу, отримують визнання та підтримку суспільства, подальший імпульс для активізації своєї діяльності. Таким чином дитячі бібліотеки Сумщини намагаються вирішувати загальнодержавну проблему кризи дитячого читання. Для нас вкрай важливо, як проходить шлях входження дитини у світ книжкової культури, у якому стані знаходиться сфера підтримки дитячого читання в області і в країні в цілому. Тільки об'єднання зусиль всіх соціальних інституцій і державна підтримка дитячого читання допоможуть вирішити цю болючу проблему для нас і всього суспільства взагалі. Адже ще В.С. Сухомлинський стверджував, що «ефект кожного засобу впливу на особистість залежить від того, наскільки продумані, цілеспрямовані, ефективні інші засоби впливу». Отже, від нас багато в чому залежить і доля кожної дитини, і те, чи стане для неї престижним тримати книгу у руках.

Надія Новіцька,
директор Тернопільської обласної бібліотеки для дітей

Інтернет як партнер бібліотеки і сучасний інструмент активізації дитячого читання

Сучасні технології формують новий інформаційний простір, який, поза сумнівом, впливає на всі сфери життя людини, у тому числі і на форми спілкування бібліотеки і читача, книги і читача. Бібліотеки сьогодні сприйняли і освоюють нові технології спокійно, впроваджуючи їх у бібліотечний простір, а ось проблема читання залишається не вирішеною до цих пір. Як ми знаємо, з неписьменністю боролися ще на зорі двадцятого століття, і, на жаль, ця боротьба продовжується і зараз — у двадцять першому!

Останнім часом суспільство почало усвідомлювати наростаючу небезпеку духовної деградації всіх верств населення, і в зв'язку з цим все виразніше постає питання важливості читання, як незамінного елементу культури. Згідно з даними соціологічного опитування, 37% українців взагалі не читають книжок, 52% ніколи їх не купують і лише 23% вважають себе активними читачами. У чому ж причина? Ми у себе в бібліотеці спробували відповісти на це запитання і провели соціологічне дослідження «Книга і читання в моєму житті». Проаналізувавши анкети, дійшли висновку, що однією з головних причин втрати інтересу дітей до читання книг стала поява інших альтернативних форм проведення дозвілля. Так вважає 34% респондентів, 24% вбачають причину в зниженні загальної культури. На думку 20% це відбувається із-за браку часу, 13% опитаних бачить причину цього явища в тому, що книги стало читати не так престижно, як раніше, а 6% не вважають, що інтерес до читання книг знизився взагалі. І лише 3% опитаних причиною зниження інтересу до читання книг назвали відсутність цікавих творів. Наведені цифри говорять про те, що на сьогоднішній день привернення уваги до книги, відродження любові до читання є найважливішим завданням суспільства, яке ще два десятиліття тому вважалося найбільш читаючим. Якби технології не з'явилися, якби політичні системи не приходили на зміну одна одній, читання на будь-яких носіях залишатиметься найнеобхіднішим елементом розвитку мислячої людини. Саме тому пріоритетним напрямом діяльності будь-якої бібліотеки сьогодні повинно стати активне просування і популяризація читання.

Відкриття в обласній бібліотеці для дітей Інтернет-центру в березні 2002 року відкрило перед нами перспективу формування нового статусу бібліотеки і її ролі в інформаційному просторі. З впровадженням новітніх технологій в арсеналі бібліотекарів з'явилося багато нових форм роботи, що не могло не вплинути на зміну стратегії читання. Сьогодні читача вже необхідно переконувати в тому, що «Читати — це модно!», «Читати — престижно», «Читати — це круто». Тому на нинішньому етапі стратегічним напрямом ми обрали організацію інтелектуального дозвілля користувачів і головний наголос робимо на роботі з художнім словом. І саме сучасні інформаційні технології допомагають нам знаходити нові підходи до вирішення проблеми розвитку інтересу і любові дітей до читання. Використовуючи при проведенні різноманітних заходів можливості мультимедіаінтеграції текстової аудіо- і відеоінформації, ми прагнемо багатоаспектно розкривати творчість того чи іншого письменника або певну тему. Літературно-музичні вечори, медіа-лекції, презентації книг, творчі вечори супроводжуються мультимедійним показом, відеопереглядом, електронною демонстрацією фрагментів книг, ілюстрацій і т.д. Популярні, ефективні і цікаві дітям слайд-журнали, слайд-репортажі, слайд-презентації, конкурси, автограф-сесії. Такі сучасні технічні засоби, як інтерактивна дошка, проектор, комп'ютер, DVD, демонстраційна панель, для наших користувачів вже стають звичними і обов'язковими. Поширеними останнім часом стали комп'ютерні презентації «Читання — задоволення і радість!», «Читають знамениті», які експонуються на демонстраційній панелі в холі бібліотеки. Постійно ведеться робота, спрямована на систематичне розширення і поповнення текстового, музичного і відеоархіву з різних тем у електронному вигляді.

Час стрімко змінюється, і сьогодні друкована книга вже не в змозі задовольнити всі комунікаційні і пізнавальні запити наших користувачів. Поняття читання змінюється кардинально і включає вже не тільки читання книг, але й роботу з широким колом інформаційних джерел, зокрема, електронних. Сучасні інформаційні технології, особливо Інтернет, значно розширюють сферу діяльності бібліотеки, виводять її на якісно новий рівень, пропонують безліч нових, раніше невідомих і недоступних форм роботи з користувачами. Розгалуження світової мережі і її зростаючий вплив на людину можна розглядати по-різному: якщо зупинитися тільки на негативній оцінці, то виявиться, що Інтернет — протилежність бібліотеці і книзі, оскільки дає лише інформацію, а не знання. Щоб виявити ставлення наших читачів до цього питання, ми провели локальне дослідження «Книга і читання в моєму житті» і побачили, що більшість опитаних (63%) вважають за краще шукати інформацію, яка їх цікавить, в Інтернеті, і лише 37% звертаються за нею до книжок. Саме тому, формуючи нову стратегію читання, важливо ставитися до Інтернету і як до партнера, і як до сучасного інструменту читання та максимально використовувати його у своїй роботі.

В обласній бібліотеці для дітей Інтернет, у якому сьогодні вже існує своє літературне життя, книжкові магазини, журнали, бібліотеки, є одним з ефективних засобів реалізації Програми підтримки і розвитку читання, основне завдання якої — допомагати дітям орієнтуватися в цьому безмежному і не завжди безпечному для них інформаційному просторі. Для цього фахівцями бібліотеки розроблено «Путівник по літературному Інтернету», який містить інформацію про корисні сайти та портали, що значною мірою мінімізує затрати часу для знаходження достовірного і потрібного матеріалу.

Важливою ланкою роботи є також ведення власної *web*-сторінки — унікального джерела інформації для всіх бажуючих. Кожен користувач тут знайде анонси і новини про всі бібліотечні заходи, про літературні новинки, виставки, презентації, результати соціологічних досліджень тощо. Для зручності користування сайт складається з таких рубрик: «Про бібліотеку» (офіційна інформація, програми, Правила користування); «Новини» (розповідь про проведені заходи, нові надходження, конкурси); «Бібліотечні проекти» з підрубриками: «Веб-проекти» (ювілей міста), «Презентації» (мультимедійні презентації працівників бібліотеки); «Видавнича діяльність» (методично-бібліографічні матеріали бібліотеки); «Віртуальні виставки» (найцікавіші яскраво оформлені книжкові виставки); «Для дітей» (перегляд і прослуховування аудіоказок, відеокар); «Контакти» (адреси, електронні скриньки провідних бібліотек України) тощо. Все це дає можливість втілювати концепцію читання на якісно новому рівні. Сайт бібліотеки сьогодні знаходиться на стадії постійного розвитку і становлення, багато що ще буде змінюватися і удосконалюватися. У наших планах: створити можливості для публікацій власних творів відвідувачів сайту, написання рецензій на прочитані книги, для висловлювання користувачами своїх думок, порад на форумі, а також для участі в обговоренні різних тем, пов'язаних з читанням. Так само ми плануємо проводити віртуальні конкурси, вікторини і опитування. Сучасна молодь сприйнятливіша до мобільних сервісів, а Інтернет сьогодні — модне явище. Тому отриману з нього інформацію молодь вважає більш значущою, авторитетною, ніж просто взятую з книг або почуту з вуст вчителів.

Друкована інформація на традиційних паперових носіях являє сьогодні лише один з каналів, що забезпечують доступ до змісту різних текстів: газетних, журнальних або книжкових. Ще одним з каналів трансляції текстів став Інтернет. Якщо порівняти традиційне джерело інформації (книгу, періодичне видання) з Інтернетом, то вийде така картина:

Книга	Web-сайт
Практично абсолютна доступність всім членам суспільства через мережу книжкових магазинів, бібліотек.	Потребує наявності комп'ютера і необхідності підключення до мережі. Обмежена доступність.
Предмет матеріальної культури, являє цінність сама по собі, незалежно від змісту. З часом втрачає якість матеріального вираження.	Інформація зберігається в цифровому вигляді. Теоретично час над таким способом зберігання не владний.
Статичність, неможливість змінити зміст і структуру. Обмежений обсяг.	Динамічність, можливість не тільки доповнювати зміст і видозмінювати його, але і по-різному структурувати. Необмежений обсяг.
Достатньо складний пошук, полегшений наявністю змісту.	Теоретично швидкий і зручний пошук навіть невеликих фрагментів інформації.
Поєднання тексту з образотворчою інформацією, але обмежено.	Мультимедійні технології дозволяють поєднувати і по-різному моделювати різні сфери: текст, фото, графіку, звук.
Складний зворотний зв'язок з читачами.	Можливість швидкого зворотного зв'язку з відвідувачами сайту.

Отже, як ми бачимо, Інтернет має як плюси, так і мінуси, і наше завдання полягає в тому, щоб максимально використовувати всі можливі переваги цих двох джерел, які повинні не конкурувати, а доповнювати один одного.

Нові технології дозволяють розширити читацьку аудиторію і залучити до читання величезну кількість жителів нашого міста. Наприклад, нами заплановано провести презентацію книжкових колекцій бібліотеки з використанням комп'ютерних технологій, що дозволить розкрити, «погортати» рідкісні видання і зробити виставкову експозицію найбільшою, інформативнішою, легко експонованою за межами бібліотеки, зокрема, на масових святах і фестивалях.

Останнім часом склалася думка, що юне покоління перестало читати, тому що комп'ютер витісняє книгу і скоро замінить її взагалі. Ми, зазвичай, звинувачуємо інформатизацію суспільства у зниженні інтересу до читання, вважаючи, що цей процес від нас не залежить, і впливати на нього ми не можемо. Насправді ж електронна культура здатна підсилити можливості книжкової. Для цього їх потрібно не протиставляти, а поєднувати. Адже завдяки електронним можливостям розширюються рамки доступу до будь-якої літератури, значно збільшується читацька аудиторія, розкриваються нові перспективи для всебічного розвитку особистості, а інформаційні технології дозволяють зробити процес читання привабливішим (приклад цьому — мультимедійні видання, які гармонійно поєднують книгу, музику, музей, кіно...). І такі поняття, як Інтернет, *web*-сайт, *e-mail*, локальна мережа є просто черговими інструментами, які допомагають вирішувати проблему просування читання новими і сучасними методами.

Інформаційний простір дитячої бібліотеки в контексті структурних змін мотивації дитячого читання

Роль книги й читання у формуванні інтелекту та духовності особистості, її творчого розвитку неможливо переоцінити. З перших років життя маленька людина через книгу з картинками опановує світ, поняття добра і зла, суспільну свідомість. Надзвичайно важливим є її спілкування з книгою у дошкільному та шкільному віці. Однак фахівці з тривогою відзначають падіння престижу читання як важливого виду дозвілєвої діяльності та наголошують, що сучасна дитина з більшим задоволенням присвячує свій вільний час комп'ютерним розвагам, які негативно впливають на її соціалізацію та загальний культурний рівень.

Серед інших факторів, які впливають на читання дитини, можна назвати наступні: економічні (суттєве збіднення середнього класу населення, висока ціна видавничої продукції); техніко-технологічні (ступінь опанування дитиною новітніх інформаційних технологій, прискорені темпи формування так званого «мультимедійного покоління»); соціокультурні (стан видавничої справи, книгорозповсюдження та розвитку бібліотечної справи; рівень освіченості та інформаційної культури читачів–дітей; сімейні традиції читання). Чим старшою стає дитина, тим менше часу вона приділяє читанню, і воно дедалі стає вже більш діловим, аніж вільним. Вітчизняні дослідники (О. Литвиненко) справедливо відзначають, що це прямо пов'язано із соціально-економічним фактором, оскільки з роками в дитини з'являються нові обов'язки і часу на читання у неї стає дедалі менше. Складні економічні умови в країні спрямовують думки та прагнення як батьків, так і їхніх дітей на те, щоб посісти гідне місце в соціумі, а тому завдання, які сприяють цьому, виконуються ними з більшим завзяттям, аніж усі інші, у т.ч. і читання для душі.

Дослідження проблем читацького розвитку, а також мотивів звернення до книги читачів–дітей як головної складової цього феномену свідчить про існуючі складнощі в цілому і поки що фрагментарний підхід до їх вирішення. Сьогодні соціальне середовище має дуже великий вплив на формування читача, особливо дитячого. Тут мають місце і соціально-демографічні характеристики особистості (деякі фахівці сюди відносять соціальний статус читача), і психологічні особливості, і життєвий та читацький досвід, і пізнавальні психічні та емоційні характеристики, і біопсихічні та психофізіологічні особливості здоров'я, здібності та характер, і навіть бюджет часу. Серед мотивів і відповідних цілей читацької діяльності найбільш поширеними я вважаю виховні, освітні, пізнавальні, професійні, комунікативні, гедоністичні, естетичні, інформаційні. Не так давно до цих визначень практики почали відносити психотерапевтичні та корекційні цілі читацької діяльності.

Звісно, коли йде мова про соціально-демографічні та психологічні характеристики особистості, ми розуміємо, що, на жаль, не всі діти мають рівний доступ до книги, знань та інформації. Саме тут на допомогу соціально незахищеним дітям, дітям з особливими потребами повинен прийти на допомогу справжній бібліотекар–професіонал. Головне — зробити книгу чи будь-який масовий захід доступними для цих дітей.

Діти з особливими потребами... Вони просто діти і, як усі, потребують любові, турботи, тепла. Та все ж, без сумніву, їм більше ніж іншим необхідна звичайна людська увага, небайдужість, повага. На підтримку саме таких дітей була спрямована благодійна акція «Святий Миколай, подаруй нам свято». До неї долучилися АТЗТ «Харківська бісквітна фабрика» та Харківський ювелірний завод. Об'єднавши зусилля, організатори акції змогли зробити не лише цікаві подарунки (серед яких були, звичайно, і чудові індивідуальні бібліотечки книг), а й співчуттям, теплом та увагою створили справжню атмосферу свята, подарували чудовий настрій. На нашу думку, бібліотекарям–практикам, що працюють з дітьми, слід все ж таки відокремлювати цілі і мотиви читання, які часто ставляться до одного понятійного ряду. Дослідник–теоретик чи бібліотекар, що працює з дітьми і організовує їхнє дозвілля та читання, повинен ставити на перше місце мету, і вже тільки після цього визначати мотиви читання та звернення до бібліотеки. Займаючись такою складною та багаторівневою проблемою, як читацька діяльність, слід враховувати і такі важливі фактори, як засвоєння тексту, продуктивність, швидкість читання, критерії оцінки прочитаного, ефективність читання. Тому головним завданням дитячих бібліотек сьогодні є визначення цілей дослідження мотивів читання різноманітних категорій читачів, а вже потім — вироблення ситуативної стратегії діяльності бібліотеки з метою корегування зазначених процесів. В кінцевому результаті діяльність та послуги бібліотеки повинні сприяти становленню її як найбільш привабливого інформаційного середовища та центру інформації.

Відсутність попиту на традиційні джерела інформації в сьогоденні дітей відзначає О. Біличенко: «Характерно, що зараз, особливо молодь... не відчуває потреби в читанні, відбувається так звана «секундарна» (вторинна) неграмотність». Український науковець Т. Гаріфулліна зазначає, що у нинішнього телевізійного та комп'ютерного покоління сприйняття тексту стає більш поверхневим, за характером «кліповим» або калейдоскопічним. Саме цим можна пояснити, що сьогодні із масового читання поступово зникає класична пригодницька об'ємна література (А. Дюма, М. Рід, Ф. Купер, Ж. Верн). Психологи, педагоги і соціологи це явище пояснюють тим, що сучасна дитина є носієм зовсім нової, візуальної, мозаїчно-кліпової культури, яка потребує постійної зміни руху, де немає часу для довгого читання, чого потребує класична література, у т.ч. і дитяча. Для цієї культури важливі не описи, а швидка зміна декорацій, наближена до мультфільмів і комп'ютерних ігор. Звідси — любов до коміксів у молодших підлітків, а у середніх і старших — тягіння до суто розважальної та гостросюжетної літератури, друкованих «кіноманів». Побоювання про «нечитання дітей», дискусії про кризу дитячого читання зовсім не випадкові і мають під собою реальну основу. На початку ХХІ ст. у дітей дійсно формується зовсім інша читацька культура, ніж була у попередніх поколінь. Однак вони, без сумніву, читають. У той же час інтенсивно відбувається процес трансформації, корінної зміни читацьких уподобань юних читачів.

Як же ставляться сучасні підлітки до читання, особливо до читання книг у вільний час? Сьогодні можна із впевненістю сказати, що в низці дозвіллевих занять нинішніх дітей читання періодики витісняє традиційне читання книг для душі. Соціологи з'ясували, що приблизно 40% підлітків більше люблять читати не книги, а журнали, а 34% зазначили, що під час відпочинку люблять почитати що-небудь легке, розважальне. Що читання потрібне, в основному, для шкільних занять, вважають приблизно 17% опитаних, 19% віддають перевагу читанню для одержання інформації. Приблизно такий же відсоток дітей зазначають, що їм подобається читати, але не вистачає часу.

Сьогодні також гостро постають питання: що таке дитяча література, для чого вона потрібна, яким повинен бути дитячий письменник, для чого і для кого він пише? Мабуть, ні для кого не секрет, що улюбленими книжками в багатьох випадках вважаються ті з них, де літературні герої є ровесниками юних читачів, схожі на них характером, своїми вчинками, бажаннями та мріями. Психологи відзначають, що це, скоріше, лише мрія про героя-однолітка. Почасти це можна пояснити тим, що для підлітків видається, пишеться й перекладається вкрай мало творів так званої соціально-критичної літератури (широко представлені на Заході), де вони могли б знайти сучасних героїв-підлітків. Але ж саме сьогодні спостерігається відхід від традиційної класичної пригодницької літератури, де вони раніше знаходили своїх героїв. Герої та героїні романів А. Дюма, Ф. Купера, В. Скотта, Ш. Бронте, М. Мітчелл, Ж. Верна та інших раніше таких популярних серед підлітків письменників поступово зникають із репертуару читання. Дитяче читання, як вважає В. Чудінова, просто змінюється. Це очевидно для всіх, і катастрофи у цьому немає. Просто необхідно визначити, які зміни відбуваються сьогодні в дитячому читанні, і які з них ми готові підтримати.

Соціологи також вважають, що зараз відбувається зміна моделей читання. Характерно, що попередня модель дитячого читання (літературно-центристська) проіснувала не менше століття. Саме цієї моделі дотримуються багато дорослих, у тому числі і вчителі. Вона відзначається високим статусом читання, престижем у суспільстві читаючої людини, наявністю домашньої бібліотеки, частим відвідуванням публічної. Якщо говорити конкретно про дітей, то до цього можна додати орієнтованість кола читання на «золоте ядро» дитячої літератури, спілкування з однолітками з приводу прочитаного, наявність «літературних героїв».

Сучасна модель читання — нове, до кінця не досліджене явище. Доречним буде навести цитату В. Чудінової: «...більшість сучасних дітей і підлітків мають зовсім інші переваги та інше сприйняття книжкової культури. Вони ставляться до книги не як до «підручника життя», а як до одного із засобів інформації... Таким чином, деякою мірою поміж поколіннями відбувається розрив... Стверджується нова модель дитячого читання..., і ця реальність диктує інші задачі виховання юного читача як «людини читаючої».

Якщо починати зі статусу читання, то спеціалісти вважають, що він не став менш високим. Навпаки, із збільшенням престижу освіти в суспільстві роль читацьких навичок, вміння працювати з друкованими джерелами посилюється і серед школярів. Позитивне ставлення до читання, як досить важлива характеристика, в цілому у дітей зберігається. Можна відзначити, що існує пряма залежність між такими категоріями, як «любов до читання» і «вік дитини». Як правило, ті, хто любить читати, — це діти молодшого шкільного віку. Чим дорослішою стає дитина, тим менше часу займає у

неї вільне читання, і тим менше вона полюбає читати. До десятого класу доля тих, кому подобається читати або хто багато читає, зменшується майже вдвічі. Все частіше при характеристиці сучасної моделі дитячого читання застосовуються терміни «ділове читання» та «дозвіллезе читання». Соціологи констатують: звернення до класики в більшості випадків є діловим. Самі діти у відповідь на запитання, для чого вони звертаються до бібліотеки, відповідають: «Потрібно за шкільною програмою», «Щоб не отримати «двійку» з літератури», «Вчитель задавав». Російські колеги також відзначають, що у 85 випадках із 100 причиною звернення читачів-дітей до бібліотеки є навчальне завдання. Отже, практичний підхід, утилітарне ставлення до читання проявляються сьогодні більш відверто. Як результат цієї тенденції можна вважати зростання популярності періодичних видань серед юної аудиторії. Читацький прагматизм виражається також і у відчуженні від поезії. Що ж тоді читають наші діти, якщо не прозу, не класику і не кращих сучасних авторів? Яке коло їх читання?

В анкетах останніх років щодо жанрово-тематичних вподобань дітей значно менше (в порівнянні з минулими роками) згадуються такі теми і жанри, як «про природу і тварин», «фантастика» (більше, ніж удвічі), детективи (втричі); одне з останніх місць зайняла класика; за нею йдуть тільки «книги про війну». У відповідях на запитання: «Яку книгу ти поставив би на «золоту полицю?» було названо майже тисячу прізвищ авторів і назв книг. Однак переважна більшість цих прізвищ (69%) повторюються лише 1–2 рази, а більше 10 разів — всього 7,7%. Тобто, читацькі вподобання перетинаються приблизно у 8 випадках зі 100%. Не важко здогадатися, що в ці 8% входять, в основному, книги із розділу «шкільна програма», які читають (зобов'язані читати) всі діти певного віку. В цілому можна констатувати, що список цих книг достатньо традиційний. Діти читають те, що ми їм рекомендуємо, а це ще не свідчить про те, що названі автори входять до кола реального читання дітей. Тому, коли ми задаємо запитання: «Яку книгу ти читаєш зараз?», діти називають зовсім інші книги; саме вони, на наш погляд, свідчать про реальне коло читання. Деякі дослідники взагалі вважають, що об'єктивно визначити коло читання дітей дуже складно. З одного боку, дитина не має економічної можливості вибору і найчастіше читає книжки, які їй хтось дав. З іншого боку, діти завжди читають не те, що хотіли б бачити в їхніх руках батьки. Ця ситуація неспівпадіння майже ніякому підрахунку практично не піддається.

Важливим аспектом проблеми є гендерні особливості читання. На особливості читацьких переваг хлопчиків і дівчаток досить довгий час не звертали ніякої уваги. Хоча прийняття до уваги фактору соціальної статі (гендера) в останньому десятилітті є однією із важливих характеристик в усіх соціологічних дослідженнях, в тому числі і дитячого читання. Поки діти малі, відмінності в їхньому читанні не особливо значні. Згідно з спостереженнями батьків і бібліотекарів, більше читають дівчата. Важко не звернути увагу на те, що всі молодші школярі (хлопчики і дівчатка) з однаковим захопленням читають казкові повісті О. Волкова, М. Носова, А. Ліндгрена, «веселі книжки» В. Драгунського, В. Голявікіна, Е. Успенського, В. Крапівіна, С. Прокоф'євої. Однак чим дорослішими стають діти, тим значущішою виявляється різниця у читанні хлопчиків і дівчат. Особливо це стосується читачів підліткового віку. Хлопчики захоплюються пригодницькими творами, читають книги про комп'ютери і електроніку; нерідко до кола їхнього читання потрапляють такі жанри, як фантастика і фентезі (Нортон, Перумов, Лук'я-

ненко, Нікітін). Дівчата читають романи. Та тут мова у більшості випадків не йде про «Свгенія Онегіна», «Анну Кареніну» або «Дворянське гніздо». Під словом романи дівчата мають на увазі книги «із дорослого життя», в яких головна героїня — жінка або дівчина. У 80–90 рр. ХХ ст. це були романи Ш. Бронте, Ж. Санд, М. Мітчелл, А. і С. Голон та ін. Сьогодні це книги серій «Романи для дівчат», «Улюблені книги дівчат» тощо. У старших класах різниця між читанням хлопчиків і дівчат знову розмивається з однієї причини: різко збільшується кількість дітей, які читають літературу в основному за шкільною програмою (а це більше половини старшокласників). На задній план відходить мотив «цікаво», характерний для дітей молодшого шкільного віку: йому на заміну приходить інший стимул — необхідність виконання домашнього завдання. А воно, як відомо, однакове для всіх. Тому і виходить, що незалежно від побажань фахівців, старшокласники повинні читати те, що їм необхідно за програмою (для визначення такого роду читання у соціологів з'явився новий термін — командне читання). На все інше у школярів просто не залишається часу. А якщо і залишається, то спрогнозувати особисті читацькі інтереси дівчат та юнаків дуже просто: вони читають те, що читає вся країна. Дівчата — «жіночі» та любовні романи (Б. Смолл, Є. Вільмонт), «жіночі» детективи (Д. Донцова, Т. Устинова, А. Мариніна, Т. Полякова) і «жіночі» журнали. Юнаки захоплюються фантастикою В. Головачова, М. Перумова, Р. Желязни, «чоловічими» детективами і журналами комп'ютерно-автомобільної тематики.

Важливий аспект зазначеної проблеми — вплив на дитяче читання відеокультури і мас-медіа. Відомо, що поряд з основними соціальними інститутами освіти і виховання — сім'єю і школою — все більшу роль починають відігравати «електронні вихователі». Перш за все, це телебачення, яке впродовж останнього десятиліття є найбільш поширеним засобом проведення дозвілля як у місті, так і в сільській місцевості. Вплив електронної культури на читання проявляється наступним чином:

- змінюється сприйняття друкованого тексту та інформації: воно стає більш поверховим і фрагментарним, «мозаїчним», «кліповим», внаслідок чого дитині все важче концентрувати увагу на великих обсягах текстів, особливо повістей і романів;

- трансформується мотивація читання і репертуар читацьких вподобань: під впливом телебачення і відеопереглядів посилюється інтерес до жанрів і тематики, які розповсюджені і широко представлені на телеекрані та відеопрокаті (детективів, трилерів, фентезі, кінороманів);

- перевага віддається друкованій продукції з широко представленим відеорядом, в результаті чого особливу популярність у дітей і підлітків набувають ілюстровані журнали і комікси;

- відбувається процес «клішування», спрощення мови.

У великих містах альтернативою телебаченню виступають нові медіа-продукти: різноманітні засоби масової комунікації і електронні мас-медіа. Саме діти, підлітки і молодь, сьогодні являють собою найбільш активні соціальні групи, що легко засвоюють нові інформаційні технології. Це зовсім нове покоління, у якого інші цінності, інші моделі поведінки та орієнтації у потоках інформації. Оточуюче середовище і доступність різноманітних каналів масової комунікації, друкованих і інших матеріалів мають сильний вплив на ставлення дітей до книги та їхні читацькі смаки і вподобання. На наш погляд, пройде деякий час, нові інформаційні продукти і канали інформації займуть свою нішу в структурі життєді-

яльності людини. І справа не у тому, який засіб буде обиратися — книга чи комп'ютер, де буде текст — на папері або на моніторі, важливо інше: яку інформацію, які знання, яку культуру будуть презентувати різні типи медіа для розвитку юної особистості, і як буде відбуватися процес сприйняття та розуміння тексту.

Визначальним фактором при виборі книжкової чи «екранної культури» сьогодні стає доступність багатьом дітям «екрана» вдома, а також у друзів і в інших місцях. На читання вплив «екранної культури» здійснюється по-різному. Воно стає більш функціональним (інструментальним), що означає: книгу читають або для виконання шкільного завдання, або для відпочинку. Фахівці відзначають, що модель читання підлітка сьогодні більш схожа на модель читання дорослої людини: частина книг — для навчання (роботи), частина — суто для відпочинку (рекреації, релаксації). На жаль, зникає та частина дитячого читання, яке було для душі і, ймовірно, для самоосвіти. Частину часу, що раніше витрачалася на читання, замінили телеперегляди та комп'ютерні ігри. Яскраво виражений мотив: «хочу почитати що-небудь легке, розважальне», що тісно пов'язане з наданням переваги перегляду на дозвіллі журналів з купою ілюстрацій (це, скоріше за все, є також результатом впливу на читання візуальної культури). Особливий інтерес у сучасних дітей звичайно ж викликають комп'ютерні ігри та Інтернет, що пояснюється не тільки легкістю у засвоєнні, а й його багатофункціональністю. Однак не можна погодитися з деякими авторами та дослідниками, які вважають, що за цим — майбутнє. Вважаємо, що книгу і читання потрібно і, головне, можна зробити привабливими та потрібними. Важливо, щоб послуги бібліотеки були затребуваними, сучасними. В цьому контексті велике значення набуває організація якісного та привабливого інформаційного простору бібліотеки, розширення спектру та якості як традиційних, так і інноваційних послуг.

Вже майже 10 років у нашій бібліотеці працює клуб цікавих зустрічей «Запросини», головною метою якого є організація творчих зустрічей читачів-дітей з їхніми відомими земляками: поетами, художниками, музикантами, композиторами, людьми інших цікавих і творчих професій. У цьому році напередодні святкування Міжнародного дня дитячої книги в бібліотеці відбулася творча зустріч учнів загальноосвітніх шкіл міста з автором дитячих книг, лауреатом літературних премій ім. М.Л. Магусовського та О.С. Макаренка Елеонорою Булгаковою. Заповнюючи читальний зал бібліотеки, діти вітали поетесу, як стару добру знайому. Виявляється, для багатьох з них вона і є автором, знайомим з дитинства: деякі її вірші діти знають напам'ять. Тому, почувши знайомі рядки, вони відразу піднімали догори руки, підстрибували з місць і наперебій, іноді удвох, а то і втрох, читали її вірші, а при виконанні деяких жартівливих веселих пісень весь зал дружньо підспівував. Хором вони читали і нову, ще не видану книгу «Ква+Ква, или Учим цифри», яка демонструвалася за допомогою мультимедійного проектора. Ця спроба залучитися до спільної дії зблизила, об'єднала та подружила всіх — і дітей, і автора, і бібліотекарів. Схоже, саме таким повинен бути сучасний простір бібліотеки — відкритим, мобільним, привабливим і, головне, корисним.

До недавнього часу вітчизняна наука та бібліотекарі-практики відносили до системи організації обслуговування читачів елементи, які одночасно утворювали (і утворюють) інформаційний простір бібліотеки: бібліотечний абонемент як форму індивідуального та масового обслуговування, що передбачає видачу творів друку та інших документів на певний термін за межі бібліотеки; читальний зал; спеціалізовані

відділи; міжбібліотечний абонемент; позастанційне обслуговування користувачів, основними формами якого є заочний бібліотечний абонемент, пересувна бібліотека, бібліотечний пункт, книгоношення.

Сьогодні, за умов ускладнення запитів користувачів, сприйняття бібліотеки як сучасного центру інформації і дослідження вузькоспеціальних функцій бібліотечного соціального інституту важливим стає завдання створення привабливого образу бібліотеки та розширення спектру і якості її послуг за рахунок впровадження новітніх телекомунікаційних технологій. Бо саме завдяки цьому бібліотека стає сучасною, привабливою і, головне, конкурентоспроможною.

Напередодні Міжнародного дня захисту дітей наша бібліотека зробила своїм читачам незвичайний та довгоочікуваний подарунок — 29 травня відбулося урочисте відкриття Інтернет-класу для дітей з особливими потребами та дітей з соціально незахищених і малозабезпечених сімей. У ньому є 3 комп'ютери, придбані виключно за спонсорські кошти, принтер, сканер, мультимедійне обладнання. Головна мета нашого Інтернет-класу — забезпечити вільний, безоплатний доступ до світових ресурсів та створити рівні можливості отримання інформації для усіх дітей. Адже у зв'язку зі змінами в освіті, школа передбачає нову роль учня — активного дослідника, який творчо і самостійно працює над розв'язанням навчального завдання, широко застосовуючи сучасні технології, використовуючи ресурси школи і бібліотеки. На наш погляд, Інтернет-клас у дитячій бібліотеці повинен виконувати переважно чотири функції: освітню, інформаційну, телекомунікаційну та дозвілєву. Першими відвідувачами Інтернет-класу стали члени клубу батьків дітей-інвалідів та багатодітних сімей «Світанок», який був створений на базі бібліотеки спільно з центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді Київської районної ради м. Харкова. Допомогла дітям та батькам знайти себе у світі інформації Мудра Сова, яка розповіла про можливості використання комп'ютера. Разом вони здійснили віртуальну мандрівку найцікавішими дитячими Інтернет-сайтами, завітали у гості на Інтернет-сторінку бібліотеки, відвідали експозиції найкращих музеїв світу, набули основні навички користування комп'ютером. На гостей чекала також цікава, насичена різноманітними конкурсами, змаганнями та завданнями розважально-пізнавальна програма родинного свята «Візьмемося за руки, друзі!». Жартівливі літературні та кулінарні завдання, змагання на знання найкращих дитячих жартів і віршів про батьків, мир та дружбу нікого не залишили байдужими.

Безпосередньо у приміщенні бібліотеки можливе розташування спеціалізованих навчальних класів, зон для організації клубів і гуртків за інтересами, функціональних куточків для дитячих ігор та організації дозвілля. Різноманітні аспекти цих питань досліджують фахівці К. Трубецьков, А. Меренков, Ж. Гаскюель, Н. Жамалетдінова. Окремого дослідження потребують питання функціональної організації внутрішнього простору бібліотеки: архітектурні вирішення та проекти будівель дитячих бібліотек, проектування сучасних комп'ютерних залів, ергономіка і розташування меблів, розробка систем освітлення робочих місць, вирішення інших інженерних завдань тощо. Якщо вищезазначені аспекти та їх успішне вирішення можна віднести до об'єктивних, тобто незалежних від бібліотекарів чинників існування бібліотеки, пов'язаних з фінансуванням, розвитком ефективного діалогу з органами місцевого самоврядування, бізнесовими колами, то такі моменти, як соціологія, психологія дитячого читання, ефективна організація читання та спілкування дітей, застосування новітніх методик залучення до читання, організація

заходів, що популяризують читання і книгу, надання сучасних інформаційних послуг залежать безпосередньо від бібліотечних фахівців.

Важливим напрямом діяльності нашої бібліотеки залишається організація бібліотечного обслуговування дітей у літній період. Очевидно, що складовою повноцінного відпочинку дітей є змістовне дозвілля. Його забезпечення протягом кожного літа стає одним з головних завдань працівників Харківської обласної бібліотеки для дітей. Щороку напередодні літніх канікул ми укладаємо з керівництвом загальноосвітніх шкіл м. Харкова договори про творчу співпрацю у понад 20 пришкольніх таборих («Гармонія» — ЗОШ № 124, «Веселка» — ЗОШ № 158, «Сонечко» — ЗОШ № 147, «Сонечко» — ЗОШ № 164, «Сонечко» — ЗОШ № 36, «Стріла» — гімназія № 1 тощо). За період їх функціонування діти, що відпочивають у них, мають змогу відвідувати бібліотеку, де на них чекають змістовні екскурсії бібліотекою, книжки для творчості та відпочинку, казки та пригоди. Форми проведення заходів — різноманітні: конкурсно-ігрові програми, театралізовані свята, години пізнання, турніри ерудитів, електронні презентації, пізнавальні ігри та вікторини і т. д. З червня розпочинають свою роботу бібліотечні пункти у заміських оздоровчих таборах. Плідна співпраця єднає бібліотеку і заклади «Берізка» (ВАТ ХМЗ «Світло шахтаря»), «Сонячний» (Південна залізниця), «Лісова казка» (УМВС). Сфера обслуговування цих закладів щорічно розширюється. У 2010 році працював новий бібліотечний пункт у дитячому оздоровчому таборі «Факел» (КП ПТП «Вода»), керівництво якого перейнялося ідеєю важливості літніх читань і доброзичливо надало приміщення для бібліотеки на території табору. Під час виїздів бібліотекарі не обмежуються тільки обслуговуванням книгою. Вони проводять безліч цікавих масових заходів до ювілейних і знаменних дат з метою залучення дітей до читання і активізації роботи поза бібліотекою; діти мають можливість проявити кмітливість, спритність та просто пограти у добрі і обов'язково розумні пізнавальні ігри.

Працівники бібліотеки вирішили зробити літо 2010 року для своїх читачів, особливо для тих, хто в період літнього відпочинку залишився у місті, цікавим і захоплюючим. На початку червня традиційно у бібліотеці стартував проєкт літніх читань «Книжкова веселка — 2010», у рамках якого було організовано і проведено читацький марафон «Книжкова галактика», що тривав впродовж усього літа. За його умовами дітям було рекомендовано прочитати якомога більше цікавих книг, оформити індивідуальну творчу роботу, а також стати членом клубу «Читаюча команда» і здійснити незвичайне «ралі». Учасники марафону отримували заохочувальні картки, кількість яких визначалася прочитаними книжками. На початку вересня на святі, яке відбулося в обласній бібліотеці для дітей, були названі найкращі підкорювачі «Книжкової галактики».

Важливим фактором у створенні привабливого інформаційного середовища є знання бібліотекарями вікових та індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини, що слугують належною базою для організації бібліотечного спеціалізованого обслуговування дітей, на яке вони мають право за всіма існуючими законами і деклараціями.

Відомо, що вивчення стану читання на загальнодержавному рівні регулярно здійснюється в багатьох країнах, однак, на жаль, майже скрізь засвідчується стійка тенденція до падіння престижу читання, а подекуди і до зменшення кількості читачів. Це стало основною причиною створення національних програм підтримки читання у Великій Британії,

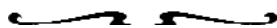
США, Німеччині, Канаді, Франції, скандинавських країнах, Південній Кореї, Австралії, Сингапурі, а також у Польщі, Болгарії, країнах Балтії і, що особливо показово, в Росії, Індії, Казахстані та деяких країнах Африки. На жаль, в Україні запровадження національної програми підтримки читання, а також створення центру дослідження дитячої літератури та підтримки читання тільки планується. Заслуговує уваги великий зарубіжний досвід щодо реалізації національних і міжнародних програм підтримки читання. Цікавими є загальноєвропейські програми «Впіймані на читанні», «Євросоюз читає», програма «Книжковий старт», що діє у Великій Британії, і «Дні читання вголос» — у Голландії та інші.

На основі аналізу результатів досліджень стану дитячого читання можна визначити деякі шляхи подолання існуючої проблеми. Передусім, необхідно створити сприятливі умови для залучення дитини до читання вдома. Це передбачає відродження традицій сімейного читання, формування якісних домашніх бібліотек, до яких мають входити не лише диски з фільмами та іграми, а й привабливо оформлені сучасні книги для дітей і про дітей. Оскільки переорієнтувати дитину з електронного дозвілля на книжкове буде вкрай складно, бо читання в будь-якому разі залишається працею, а комп'ютерна гра — розвагою, то найближчим часом пропонується вирішити питання розробки науково обґрунтованого навчального плану для дітей з урахуванням часових і психологічних

можливостей сприйняття ними обсягів інформації, який би передбачав нормований розподіл часу на класне та поза-класне читання та роботу з комп'ютером.

Активізується питання відновлення в суспільстві позитивного іміджу дитячого читання, чому може сприяти використання можливостей ЗМІ з популяризації книги та читання, які повинні асоціюватися з успішністю. Сюди ж можна віднести створення телевізійних дитячих передач, художніх і документальних фільмів, мультфільмів на підтримку дитячого читання, залучення до популяризації читання відомих успішних людей та телевізійних героїв тощо.

Надзвичайно важливим є проведення системної державної політики підтримки та розвитку дитячого читання в Україні, яка б передбачала реалізацію вже згадуваної національної програми підтримки читання, до якої мають бути залучені письменники, видавці, бібліотекарі, педагоги, батьки, дослідники із суміжних галузей (психологи та соціологи). Важливими моментами є цільове фінансування програм видання якісної дитячої літератури, комплектування дитячих і шкільних бібліотек (особливо у сільській місцевості); щорічне державне замовлення на дитячі книги для українських видавництв; проведення соціологічних досліджень стану та пріоритетів читання дітей і різноманітних заходів з його підтримки, розширення кола державних літературних премій в Україні.

Херсонська область

Анна Бардашевська,
директор Херсонської обласної бібліотеки для дітей

Організація читання сучасної дитини: на шляху до нової моделі (з досвіду роботи бібліотек Херсонщини)

Вже не перший рік бібліотеки Херсонщини займаються проблемою організації читання дітей, у першу чергу — його підтримки та стимулювання. З деякими здобутками та напрацюваннями в цьому напрямі ми поділилися з вами, шановні колеги, в минулому році під час професійного форуму, що проходив на Херсонщині. За час, що минув, ми спробували ще раз проаналізувати та осмислити набутий досвід та актуальні проблеми з тим, щоб із поодиноких заходів та акцій вибудувати систему в роботі, тобто регіональну стратегію наступу на проблему нечитання. У цій системі ключовими складовими є регіональні програми, інноваційні проекти, до яких залучаються бібліотеки, що працюють з дітьми, незалежно від їх відомчого підпорядкування. На нашу думку, саме таким чином можна забезпечити масштабність та дієвість просування ідеї престижності читання. Серед найефективніших загальнообласних заходів слід назвати довгострокову бібліотечну акцію «Читай і стань успішним!». Свідками реалізації одного з найбільш яскравих, ключових моментів цієї акції, а саме, першого обласного фестивалю волонтерських бригад, ви були торік. А вже 1 червня цього року ми підсумовували результати роботи 2009–2010 навчального року у формі широкомасштабного багатомодульного свята книги та читання. Головною подією свята став обласний конкурс на кращу волонтерську бригаду, переможці якого отримали багаті призи — бібліотечки сучасних книг для дітей українських видавництв на загальну суму 42 тис. грн. Кожен з учасників теж отримав добірки таких книжок.

Перемогу волонтерським бригадам допомагали вибороти і бібліотекарі з тих районів, які змагалися у конкурсі портфоліо на краще представлення літопису читацького волонтерського руху. Уперше на цьому заході ми спробували свої сили в організації нової для нас форми роботи — літературно-краєзнавчого квесту за участю лідерів бригад-учасниць. Проходив він пам'ятними, знаковими для нашого краю місцями у центральній історичній частині міста — на території колишньої фортеці. Агентами-консультантами гри виступили наукові співробітники літературного, обласного краєзнавчого та художнього музеїв, а також обласного державного архіву, навчально-методичного центру при управлінні культури і туризму ХОДА, настоятель собору Св. Катерини, розташованого на території фортеці. Більш детально про цей захід можна прочитати у публікаціях на сайті та у 3-му номері нашого фахового часопису «Світ дитячих бібліотек».

Ще однією складовою цього поліфонічного заходу став міжрегіональний майстер-клас для керівників бібліотечних систем, що обслуговують дітей Херсонської області, та делегації колег із АР Крим. Бібліотекарі ділилися досвідом роботи з просування книги та читання до дитини. Родзинкою професійного спілкування стала ярмарка бібліотечних ідей, під час якої були презентовані інноваційні методи та форми популяризації дитячої книги. З цього дня отримали путівку в життя такі цікаві форми роботи, як: конкурс кроссвордистів «Кросс-знайка» (автор — Євпаторійська ЦБС); літературна гра у грі «Хрестики-нулики» (автор — Білозерська ЦБС); громадський видавничий проект «Фантазія казкова» (Голо-

пристанська ЦБС); проект «Букринг» (Бахчисарайська ЦБС). Про результати реалізації придбаних на ярмарці ідей ми дізнаємось, сподіваюся, в Криму, під час такого ж візиту у відповідь у червні наступного року. А завершився цей насичений день гала-концертом, у якому взяли участь кращі волонтерські бригади — переможці обласного конкурсу. Під час концерту прозвучали і привітання від керівництва галузей культури та освіти, успішних особистостей краю і почесних гостей свята з нагоди Міжнародного дня захисту дітей, початком літніх канікул та відкриттям традиційної Програми літніх читань. Про всі згадані заходи йшла мова у бесіді за «круглим столом» з організаторами та учасниками свята, яка транслювалася цього ж дня у прямому ефірі обласного телеканалу «Скіфія».

Успішно продовжується реалізація ще однієї регіональної програми, уже вам знайомої добре із екскурсій та публікацій, — Програми літніх читань «Канікули з книгою». Особливістю літніх читань цього року стало проведення їх у формі читацького марафону та активізація підпрограми «Читасмо англійською», в рамках якої проходили щотижневі бесіди про прочитане та бесіди-рекомендації нових книг для дітей іноземними мовами за участю волонтера Корпусу Миру в Україні.

Значущим компонентом системи організації читання дитини в регіоні протягом минулого року стало оновлення формату програми «Зустрічі без прощань» завдяки підтримці видавництвом «Грані-Т», громадськими та книготорговельними організаціями міста. «Зустрічі без прощань» — це можливість майже щомісячного спілкування дітей Херсонщини, бібліотекарів та тих, кого ми називаємо організаторами дитячого читання, з відомими сучасними українськими письменниками. На думку організаторів, нам вдалося знайти вдалий формат таких зустрічей. Завдяки емоційній та медійній насиченості, професійній майстерності бібліотекарів-ведучих, вони справляють незабутнє враження на учасників. Скласти уявлення про такі заходи можна, переглянувши фото та відеорепортажі на сторінці новин та у розділі веб-сайту бібліотеки для фахівців.

Ми зробили спробу (і вона виявилася вдалою) залучити гостей-письменників до проведення інших бібліотечних заходів, присвячених книзі та читанню. Я маю на увазі фінал III етапу загальноміського конкурсу «Читання для серця та розуму». Конкурс цього навчального року був розрахований на старшокласників і мав на меті виявити найкращі літературно-медійні проекти, спрямовані на оригінальне представлення сучасних і класичних творів за вибором самих підлітків. Цей етап конкурсу так і називався — «Класики та сучасники». Розмаїття форм, стилів, жанрів поданих на конкурс робіт приємно здивували навіть самих організаторів, які з великим задоволенням і захопленням розглядали представлені дітьми відеофільми, веб-сторінки, комп'ютерні презентації, літературні портрети, інтегровані уроки, есе, відеорепортажі, рекламні слайд-шоу...

За сценарієм у фіналі учасники, розділившись на дві групи, повинні були визначити кращий, на їхній погляд, медійний проект, присвячений творам сучасної літератури, та проект, присвячений творам письменників-класиків. А поки фіналісти визначали переможців за своєю версією, з аудиторією працювали почесні гості свята — київські та херсонські письменники, видавці, директори книготорговельних фірм, вчені-літературознавці. Вони змагалися у кращому представленні сучасного українського твору, гідного бути включеним до рейтингового списку 10 кращих книг сучасності. А судьями виступали діти, запрошені на захід, які голосу-

вали спеціально для цього виготовленими книжковими закладками.

Рік, що минув, дав можливість внести у скарбничку нашого досвіду ще одну інновацію — ток-шоу. Саме в такій формі відбулася дискусія на тему «Читання: ТАК чи НІ?». До обговорення були запрошені всі небайдужі до долі дитячої книги та престижності читання в структурі дозвілля та інтересів сучасної дитини: члени обласної організації Національної спілки письменників, літературознавці та викладачі вищих навчальних закладів, бібліотечні працівники, представники мас-медіа, видавництв, книготорговельних організацій, священники. Модераторами ток-шоу виступили спеціальні гості — молодий київський письменник Володимир Аренев та директор видавництва «Грані-Т» Володимир Петров. Більш детально з цим заходом можна ознайомитися, відвідавши блог «Читай і стань успішним». Цей веб-проект — теж одна із новацій нашої бібліотеки, присвячених проблемам дитячого читання та його підтримки.

Для популяризації дитячої книги продовжуємо активно використовувати можливості відеореклами, новими відеоресурсами збагатили електронний журнал «ЛітТетта», який видає бібліотечний клуб юних журналістів «Струм». Учасники цього клубу є авторами й інших рекламних відеороликів, один з яких, як найбільш вдалий («Сідай і читай» на YouTube: <http://www.youtube.com/watch?v=a202T98aJlI>), був вибраний редакційною радою Херсонського облдержтелерадіокомітету та вперше демонструвався на обласному телебаченні.

Зараз ведеться робота над рекламним відеороликом в рамках національного проекту «Україна читає дітям». Незабаром з ним можна буде ознайомитися у відеокolleкції нашого сайту. Відеореклама, за задумом, повинна стати стрижнем популяризаційної роботи, яка розгортається у відповідності до спільного наказу управління освіти і науки та управління культури і туризму облдержадміністрації щодо проведення в усіх школах області відкритого уроку читання. Вперше такий урок з успіхом пройшов у минулому році і досвід його проведення було узагальнено Південноукраїнським регіональним інститутом післядипломної освіти педагогічних кадрів, а кращі сценарії та огляд перебігу акцій у школах області було видано спеціальною збіркою. Починаючи з 2010 року, такі уроки будуть проводитися щорічно 30 вересня, в рамках Всеукраїнського дня бібліотек.

З цього навчального року стартує ще один новий проект, який обіцяє стати неординарним і цікавим. Це бізнес-школа для підлітків «Мільйон — це просто!» (<http://million.library.ks.ua/>), яку ми започатковуємо разом з кредитною спілкою «Народна довіра». На відміну від проектів, про які йшлося вище, одним із завдань цього є підтримка ділового читання старшокласників, оскільки тренінгові, тестові та творчі завдання, передбачені навчальною програмою бізнес-школи, ґрунтуються на вивченні спеціальної економічної, фінансової, психолого-педагогічної літератури, спеціально придбаної бібліотекою для забезпечення навчального процесу.

В перспективі нашої діяльності на допомогу організації дитячого читання такі спеціальні акції, як пропагандистська підтримка бібліотекою 10-ї міжрегіональної виставки-ярмарку «Книжковий салон-2010» та співучасть у її проведенні у жовтні ц. р. До речі, організатори салону безкоштовно виділяють для бібліотеки спеціальний виставковий бокс, де можна представити свої рекламно-інформаційні продукти, в тому числі веб та відеоресурси. Ширитиметься та розгортатиметься довгострокова обласна бібліотечна акція «Читай і

стань успішним!». На замовлення Херсонського управління освіти розробляється новий формат міської трирічної програми «Читання для серця та розуму», яка також стартує у жовтні. Розпочинається робота з реалізації проекту «Інноваційно-навчальна бібліотека» в рамках програми «Бібліоміст», який є одним з трьох грантових проектів бібліотеки, підтриманих фінансово на сьогоднішній день. І у кожному з них реалізується низка заходів, націлених на просування та підтримку дитячого читання.

Узагальнюючи сказане, можна зробити висновок, що в організації роботи бібліотеки на підтримку дитячого читання вже простежуються ознаки системної діяльності. А саме: програми та проекти є структурними елементами цілісної системи, об'єднаними загальним задумом, а також послідовністю та обов'язковістю їх реалізації для тих, хто причетний

до читання дитини. У першу чергу, це стосується закладів освіти, публічних і шкільних бібліотек. Серед ознак, характерних для цієї системи, домінуючими є: масштабність заходів та масова участь у них дітей; послідовність програм, проектів та циклів заходів; наступність і наступальність популяризації читання та книги; емоційно та медійно насичений рекламний стиль популяризаційної роботи; опора на авторитети; про книгу та читання говорять не тільки бібліотекарі, а й добре відомі, успішні особистості краю; надання переваги модерній стилістиці, сучасній проблематиці, технологіям креативного та інтерактивного спілкування.

Отже, ми можемо впевнено стверджувати, що організація дитячого читання в тому форматі, який склався на сьогодні в нашому регіоні, знаходиться на шляху до створення нової, послідовної системної моделі.

Хмельницька область

Валентина Черноус,

директор Хмельницької обласної бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка

Юне покоління Хмельниччини вибирає книгу: дитяче читання в умовах сучасного інформаційного суспільства

Враховуючи особливості нашого сьогодення, бібліотеки для дітей серед не багатьох інших закладів і наперекір окремим засобам масової інформації, які іноді необдуманно поширюють негативну інформацію і негативні приклади, позитивно впливають на формування світогляду дітей, їхню інформаційну культуру, літературні, музичні, художні смаки і патріотичні почуття, підтримують та популяризують духовні надбання людства.

Відрядно, що в Україні прийнято Закон «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2016 року». Адже саме державна підтримка допоможе бібліотекам реалізувати соціокультурну політику щодо ставлення до дітей, впливати на соціальну адаптацію дітей у суспільстві, стимулювати їхнє читання і, зрештою, формувати повноцінне нове покоління.

Незважаючи на непрості соціально-економічні умови, в яких працюють бібліотеки Хмельниччини, вони намагаються максимально повно забезпечувати потреби дитячого населення області в книзі та інформації. Але якщо поставити запитання: «А що ж сьогодні читає нове покоління, і чи читають вони достатньо для свого віку?», то відповідь приходить не дуже втішна. Нинішні діти читають «не те» і «не так», як попередні покоління. Але вони читають те, що культивується у суспільстві. Звичайно, криза дитячого читання має під собою основу, бо змінилася загальна характеристика читання: мотиви звернення, стимули, репертуар, систематичність, діапазон. У читанні дітей відбулися серйозні зміни, які не вписуються у стару модель. Сьогодні діти віддають перевагу журналам, полюбляють книги з нереальними сюжетами, містикією, жахами... Як показують опитування і дослідження, діти молодшого шкільного віку читають більше, але чим старшими вони стають, тим частіше їхнє читання стає «діловим», витісняючи читання для душі. Молодші школярі читають казки, пригоди, старші — книжки зі страшними сюжетними колізіями, фентезі. В основному у їхньому читанні переважає література розва-

жального характеру. Діти прийняли і полюбили певне коло авторів, які представляють нову українську дитячу літературу. Це, насамперед, С. та М. Дяченки, О. Дерманський, О. Оксенік, Л. Воронина, О. Ільченко, М. Павленко. Деякі з них були в гостях у читачів Хмельниччини. Ми щиро бажаємо, щоб всі вони витримали випробування часом і їхні твори діти читали так само, як до цих пір читають твори В. Нестайка.

Наблизити книжку до читачів і переконати їх, що цікавими можуть бути не тільки фентезі та «страшні» книги, — такою була мета створення обласної програми підтримки читання «Юне покоління Хмельниччини вибирає книгу». Вона, насамперед, передбачає заохочення дітей до читання за допомогою різноманітних форм і методів та у тісній співпраці з різними організаціями. Це управління освіти і науки обласної державної адміністрації та міськвиконкому, управління у справах сім'ї, молоді і спорту, освітньо-виховні заклади міста. Програма включає такі заходи: місячник читачьких інтересів «Я з книгою відкриваю світ»; літературний вікенд «Якщо ви не читали, ми йдемо до вас»; голосні читання «Книга збирає друзів» у парку ім. І.Я. Франка; цикл презентацій «Читайлика є нова книга» та ін.

Читачі різних вікових категорій із задоволенням долучаються до масових заходів, що проводяться поза стінами бібліотек. Серед них: міжнародна програма «Книжкова хвиля», свято дитинства, бібліошоу «Книжковий БУМ». Привертають неабияку увагу дітей спектаклі бібліотечного театру книги, під час яких читачів ознайомлюють з книгами-ювілярами року: «Малюк і Карлсон, який живе на даху» А. Ліндгрена (55 років); «Незнайко на Місяці» М. Носова (45 років); «Лікар Айболить» К. Чуковського (85 років); «Айвенго» В. Скотта (190 років).

Всі бібліотечні заходи у комплексі сприяють популяризації книги як основного джерела інформації, допомагають дітям знаходити свій шлях до неї, спілкуватися з друзями, створюють благодатну атмосферу для пізнання незвіданого та своєрідну культурну ауру.

Книжковий ринок Буковини і фонди обласної бібліотеки для дітей: перспективи розвитку

Основою багатогранної діяльності будь-якої бібліотеки є її фонд, який включає різні види видань: книги, періодику, аудіовізуальні та електронні носії. Від рівня його професійного формування і правильної організації залежить ефективність роботи бібліотеки: швидке та якісне обслуговування користувачів, допомога у навчальному процесі, розвиток творчих здібностей читачів-дітей, їхнє інформаційно-бібліографічне забезпечення, організація змістовного дозвілля і конкуренція з іншими бібліотеками.

Бібліотечний фонд нашої бібліотеки, який складається з книг, періодичних видань, аудіовізуальних матеріалів та електронних носіїв, налічує майже 104 тис. документів. Його постійне поповнення та оновлення відбувається за рахунок бюджетних коштів, ситуація з виділення яких дещо стабілізувалася, Державної програми «Українська книга», Державної програми функціонування та розвитку української мови на 2004–2010 рр., а також спонсорських і подарункових надходжень. Нові видання наша бібліотека придбає, в основному, на книжковому ринку Буковини, який включає в себе обласний бібколектор, книгарні міста та місцеві видавництва. Обласний бібколектор впродовж багатьох років є нашим постійним партнером у поповненні бібліотечного фонду і неодноразовим спонсором. Радо ідуть назустріч бібліотеці у придбанні книг чернівецькі книгарні «Українська книга», «Художня книга», «Лучаферул», «Здоров'я», «Книжковий супермаркет». Постійно співпрацюємо з 14 видавництвами Буковини. Це: ВД «БУКРЕК», «Книги-XXI», «Рута», «Зелена Буковина», ВІЦ «Місто», «Золоті литаври», «Склавія-94», «Буковинський видавничий дім», «Друк-Арт», «Прут», «Наші книги», «Митець», «АНТ ЛТД». У відділі комплектування навіть створено банк даних «Чернівецькі книгарні» та «Видавництва Буковини». Але найкращі стосунки склалися з видавництвом ВД «БУКРЕК», очолюваним Д.С. Туз, який видає найбільше друкованої продукції у краї, радо відгукується на прохання бібліотеки і є постійним спонсором започаткованого Чернівецькою обласною бібліотекою для дітей та Меморіальним музеєм Володимира Івасюка обласного конкурсу на краще читання віршів про Івасюка, а також Всеукраїнського конкурсу «Найкращий читач року», інших регіональних конкурсів.

В бібліотеці постійно проводяться презентації книг місцевих письменників. Так, казкар і чарівник Василь Гаврилович Мельник всі книги для дітей презентує у найбільшій книгозбірні для дітей Буковини і з радістю дарує своє творіння маленьким буковинцям. Василь Гаврилович як друг бібліотеки і волонтер, йдучи до бібліотеки, завжди запрошує на зустріч з дітьми своїх колег по перу М. Брозинського, В. Обдуленка. Його учень Василь Дмитрович Кукульняк, наслідуючи добрі традиції свого вчителя, з кожною своєю новою книжечкою поспішає до читачів обласної бібліотеки для дітей. Під час презентації своєї книги для дітей «Свято першого яєчка» Георгій Петрович Шевченко,

який пише для дорослих, із захопленням роздівлявся малюнки до своїх віршиків, виконані юними читачами. Давніми друзями бібліотеки, які завжди з задоволенням і охотою поспішають на зустріч зі своїми маленькими шанувальниками, є Олександра Григорівна Приходько-Возняк та Ольга Іванівна Савченко-Гнатюк. Презентації та зустрічі з письменниками проходять як справжні свята і обов'язково з театралізованими композиціями, а інформація про них друкуються на сторінках місцевої преси і звучить на радіо та телеканалах ДТРК «Буковина», ТВА, МТРК «Чернівці».

Буковина — край, багатий своєю історією, звичаями, традиціями, видатними людьми, тому ми вважаємо, що у роботі з дітьми дуже важливо з раннього дитинства прищеплювати їм любов до рідного краю і його історії, повніше розкривати з допомогою книги багатство рідної землі, виховувати їх патріотами своєї малої батьківщини. Сприяє цьому діяльність краєзнавчого куточка «Мій край — частинка України», де акумульовано краєзнавчу літературу, яка є неоцінимим скарбом при обслуговуванні читачів. Комплектуючи бібліотечний фонд, ми завжди намагаємося придбати якнайбільше видань з питань краєзнавства. Здійснюючи краєзнавчу роботу, ми максимально використовуємо індивідуальні здібності кожного працівника, цікаву інформацію, отриману під час презентацій колег з ОУНБ ім. Михайла Івасюка, Меморіального музею Володимира Івасюка, обласного краєзнавчого музею, індивідуальних презентацій письменників тощо. Крім того, тісно співпрацюємо з краєзнавцем Ю.С. Гусаром, який радо консулює та надає змістовну інформацію, поповнює своїми виданнями краєзнавчий фонд бібліотеки, а також зустрічається з членами клубу «Цікаві зустрічі». На заняттях цього клубу вже побували місцеві письменники Володимир Вознюк, Володимир Пелих, Віталій Колодій, Віталій Демченко, Олександр Довбуш, Тамара Севернюк, Василь Місевич, Микола Бучко, Мирослав Лазарук, які охоче і щиро спілкуються з читачами і на згадку дарують власні книги з автографами. Поповнюється фонд краєзнавчої літератури і за рахунок акції «Подаруй бібліотеці книгу».

Вагомим внеском стала література, подарована на щорічному ярмарку «Книжковий світ Буковини», організованому відділом інформаційної політики та преси Чернівецької ОДА. До фонду нашої бібліотеки, починаючи з 2005 року і дотепер, надійшло 1057 примірників видань з краєзнавства на загальну суму 12.000 грн. Це становить 15,4% від загальної кількості нових надходжень. Майже 3% складає література, видана літераторами-початківцями, а також твори наших юних читачів — переможців літературних обласних та всеукраїнських конкурсів.

Бібліотека і надалі планує підтримувати і розширювати зв'язки з авторами і видавництвами, поповнювати фонд літератури про Буковину, виходячи на міжнародну арену, розвиваючи зв'язки з діаспорою.

Наталія Лисенко,
директор Чернігівської обласної бібліотеки для дітей ім. М. Островського

Вклади своє серце в читання...

Так було написано в одному єгипетському папірусі 6 тисяч років тому, коли зароджувалася писемність. Тобто книгу і читання прославили в усі часи і всі народи. Книга і читання завжди були великими вчителями і вихователями людських душ. На жаль, останнім часом спостерігається зниження інтересу до читання і у дорослих, і у дітей, змінюється його структура. Але не слід забувати, що людина читаюча — людина успішна, а дитина читаюча — інтелектуальний ресурс нації.

Вчені довели, що у людини, яка не читає, змінюється навіть структура мозкових клітин. Вони налаштовуються лише на формальне мислення, а для того, щоб людина розвивалася творчо, всебічно, щоб розвивалися уява, почуття, пам'ять, воля, їй необхідно читати. Якщо раніше причини соціальної нерівності пов'язували з походженням, наявністю громадянських прав, рівнем доходів, то сьогодні фактором розшарування стає рівень інформаційної культури. Найближчим часом доля кожної людини залежатиме від того, наскільки вона буде здатна своєчасно знаходити, адекватно сприймати і продуктивно використовувати нову інформацію. Тож стратегічне завдання дитячої бібліотеки полягає у тому, щоб навчити дитину, як людину майбутнього, самостійно шукати, добувати, переробляти, критично підходити до одержаної інформації, робити власні висновки. Нашими союзниками тут виступають родина, школа і, безперечно, ЗМІ. Що ж нам слід зробити, щоб діти не втрачали інтерес до читання?

З метою підтримки і розвитку дитячого читання наша бібліотека щорічно разом з дитячими бібліотеками області, органами освіти реалізує проекти і програми, залучаючи до цього не тільки дітей, а й вчителів, батьків, засоби масової інформації. Завдяки такій діяльності значно розширюється читацька аудиторія, підвищується престиж читання, бібліотека отримує можливість краще рекламувати свою роботу. Батьки дізнаються про найбільш цікаві події з життя бібліотеки з телевізійних репортажів, газетних публікацій, передач обласного радіо. Ми прагнемо, щоб читаюча дитина стала прикладом для наслідування. Підтримка і розвиток читацького та інформаційного середовища дитини через партнерство родини, бібліотеки і ЗМІ, на нашу думку, має допомагати дітям комфортнішому входженню у майбутнє доросле життя.

В концептуальній основі нашої спільної роботи зі ЗМІ лежать принципи партнерства і пріоритету інтересів юних читачів. Тривала співпраця пов'язує нашу бібліотеку з обласним телебаченням, де вже понад 10 років один раз на квартал ми представляємо для глядачів області (дорослих і дітей) у спільній рубриці «Почитаймо разом» найкращу літературу з питань мистецтва, екології, найкращі твори української і світової літератури та періодичні видання для дітей, які є у фонді нашої бібліотеки. Є ще дві телепередачі для дітей «Дивовижний калейдоскоп» та «Скринька», які включають спеціальні розгорнуті репортажі про найцікавіші заходи бібліотеки (Тиждень дитячого читання, обласні конкурси, цікаві зустрічі, лялькові вистави тощо), а коротка

оперативна інформація про найцікавіші події в житті бібліотеки (обласні семінари, заходи) звучить в «Студії-інформ».

Редактор обласного телебачення Неллі Майстренко постійно зустрічається з юними Інтернет-журналістами, дає їм майстер-класи, розкриває таємниці тележурналістики. Діти та їхні батьки з усієї Чернігівщини мають можливість часто бачити по телебаченню найбільш цікаві події, пов'язані з книгою, що допомагає зацікавити широку аудиторію читанням, книгою і бібліотекою. Зараз ми разом з обласним телебаченням працюємо над новим проектом соціальної реклами для створення позитивного образу людини читаючої і для підвищення престижу читання. Саме в цьому вбачаємо могутні можливості співпраці бібліотеки і телебачення.

Плідні і творчі зв'язки склалися у нас з обласним радіо. Завдяки зацікавленості журналістів, інформація про діяльність нашої бібліотеки постійно звучить в ефірі обласного радіо. Разом ми втілили у життя цікавий екологічний проект «Джерело», який привернув неабияку увагу і дорослих, і дітей до екологічних проблем Чернігівщини, що стосуються збереження лісів, водоймищ, річок, фауни, флори нашого регіону. Одну з найцікавіших передач було присвячено лелекам, які ще поки є на Чернігівщині. З цього року ми підключилися до нового проекту обласного радіо «Вечірній урок», розрахованого на батьків і присвяченого важливим проблемам виховання. Журналістка радіо Л. Сіра, яка веде цей проект, часто буває в бібліотеці, відвідує різноманітні заходи, спілкується з юними читачами та їхніми батьками. З часом ми вирішили дещо по-новому підійти до нашої спільної роботи. В бібліотеці вже вшосте пройшло традиційне родинне свято «Читаюча родина», яке зібрало кращі читацькі родини міста. От ми спільно з обласним радіо і вирішили зробити передачі про ці свята. На сьогодні вже підготовлено та проведено два радіорепортажі про читання наших дітей і думки батьків, вчителів про сучасні традиції сімейного читання. В цих передачах поєдналися і матеріали конкурсу, і спілкування журналістки в бібліотеці з бібліотекарями, дітьми, батьками і вчителями. Тема ролі батьків у вихованні в дітей любові і поваги до книги та читання висвітлювалася під гаслом «Батьки — волонтери книжкової культури». Радіо дало можливість зібрати велику читацьку родину з усієї області і обговорити цікаві питання. Слухачі дізналися про те, що наших дітей об'єднує серйозне, майже доросле ставлення до прочитаного; почули твердження дітей, що дорослі не завжди бачать те, що бачать і сприймають вони; що діти мають мрії і думають про майбутнє. А ще наші маленькі читачі говорили про те, що не треба поспішати дорослішати, бо дорослість — це відповідальність за себе і за інших, та розмірковували про те, що дитина також може бути корисною для оточуючих, суспільства і держави. Маленькі громадяни — учасники передачі впевнені в тому, що людина повинна трудитися не лише заради грошей, а й задля того, щоб приносити користь іншим та отримувати задоволення від улюбленої справи, і переконані,

що якщо людина чогось сильно забажає, то обов'язково досягне мети завдяки своєму розуму, силам та натхненню. Ці передачі стали лише початком розмови з слухачами в обраному форматі, адже попереду у нас ще багато цікавих планів. Міцні давні зв'язки склалися у нас і з нашими друзями-партнерами — обласними газетами «Біла хата», «Деснянська правда», які завжди підтримують важливі починання бібліотеки і оперативно та своєчасно інформують про них широку громадськість області та батьківську громаду.

Не зважаючи на активне впровадження і використання бібліотекарями сучасних інформаційних технологій, традиційною і визначальною залишається робота з першоджерелом, з книгою. Саме тому можливості Інтернету, веб-сайту бібліотеки ми використовуємо теж з великою ефективністю. Наш сайт щоденно відвідують понад 400 користувачів — дітей і дорослих. Це досить велика аудиторія, яка знаходить корисну інформацію про бібліотеку та біб-

ліотечні заходи, про книги і періодику. Отже, виходить, як це не парадоксально звучить, Інтернет допомагає своєму конкуренту — книзі швидше знаходити шлях до читача.

Працюючи з дітьми, ми маємо розуміти, що інвестиції в читання — це інвестиції в майбутнє, в інтелект, у виховання розумної, грамотної людини з багатою емоційною палітрою. Бажання читати, одержувати від читання задоволення, співпереживати героям книг, ділитися враженнями від прочитаного з друзями й батьками, збагачувати себе емоційно і морально — ось ті справжні досягнення, що дадуть прибуток нашим родинам, суспільству і країні в майбутньому. А для цього нам, дитячим бібліотекам, необхідно постійно працювати в тісному контакті з четвертою владою — засобами масової інформації і намагатися максимально повно використовувати наші напрацювання на благо підрастаючого покоління.

Автономна Республіка Крим

Светлана Капранова,
директор КУ «ЦБС для дітей», г. Севастополь

Музеи в детских библиотеках как инструмент продвижения книги и чтения

Среди множества музеев Севастополя свое место занимают литературно-краеведческие музеи ЦБС для детей. Созданные библиотечными специалистами при поддержке партнеров и читателей, они являются неотъемлемой частью культурного достояния города, центрами воспитания устойчивого интереса к чтению у подрастающего поколения.

Любая библиотека, в силу своей принадлежности к институтам сохранения памяти и особой роли в создании единого культурного пространства, имеет предпосылки к тому, чтобы служить «местом памяти». Поэтому неудивительно, что библиотеки наряду с базовой функцией — аккумуляцией и хранением документов — выполняют и дополнительные мемориальные функции. Формы их реализации разнообразны: от присвоения библиотеке почетного имени, проведения традиционных мероприятий (чтений, читательских конференций, выставок, вечеров памяти) до создания развернутых музейных экспозиций и углубленной собирательской работы. ЦДБ им. А.П. Гайдара и её четыре филиала (№№ 6, 7, 13, 16) взяли на себя миссию сохранения памяти об известных детских писателях А.П. Гайдаре, Г.А. Черкашине, В.П. Крапивине и Е.В. Белоусове. Ведь Севастополь прочно вошел в жизнь этих замечательных людей, и они, в свою очередь, оставили свой след в культуре города.

Каждая из упомянутых библиотек так же необычна, как и судьбы людей, чьи имена они носят или сохраняют память о них. Оформление библиотечного пространства определяется этой особой «специализацией», несет смысловую нагрузку и обогащается за счет формирования ряда новых, не характерных для библиотек видов деятельности, например, создания в библиотеках музеев. В нашей ЦБС их уже три: музей детской книги писателя Г.А. Черкашина, музей книг Е.В. Белоусова и литературно-музейная экспозиция «Писатель доброй мечты», посвященная В.П. Крапивину.

В ЦБС разработан и реализуется проект «Музей в детской библиотеке». Его цель состоит в реализации модели

библиотеки инновационного типа в филиалах ЦБС; распространении гуманистических и эстетических идей, заложенных в творчестве писателей; обеспечении сохранности книжных собраний, документов, личных архивов писателей, фотоматериалов, предметов быта; создании открытых экспозиций, обеспечивающих свободный доступ к собраниям книг и музейным экспонатам; содействии продвижению книги и чтения, воспитанию культуры чтения.

Партнёрами проекта стали региональные писательские организации, общественная организация «Севастопольский Фонд культуры и истории им. Г. Черкашина», Музей героической обороны и освобождения Севастополя, Союз творческой интеллигенции. Именно творческая интеллигенция неоднократно обращалась к руководителям города с просьбой о создании в городе литературного музея. Отчасти поэтому ими было поддержано открытие первого музея детской книги в центральной детской библиотеке им. А.П. Гайдара. Нам хотелось достойно проявить себя в относительно новом начинании, заняв еще одну нишу в культурном пространстве города, сделать библиотеку еще более популярной и необходимой для всех. Еще одним аргументом в пользу появления музея книги было то, что в фондах ЦБС для детей накопилось много уникальных, в том числе с автографами авторов, изданий разных лет. Мы понимали их ценность, значимость и необходимость ознакомления с ними читательской аудитории. И именно музейная экспозиция, на наш взгляд, как нельзя лучше соответствовала этой задаче. В результате размышлений и обсуждений выкристаллизовался замысел основной идеи будущего музея. Кратко она сводилась к следующему: экспозиция должна быть небольшой, её содержание необходимо рассматривать как основу для разнообразной работы с читателями; на базе меняющихся экспозиций разрабатывать беседы, лекции, обзоры, театрализованные представления с участием юных читателей, посвященные детским писателям, детским книгам и художникам-иллюстраторам.

Несмотря на такую проблему, как нехватка помещений, мы всё же смогли осуществить задуманное. Правда, наш музей уже трижды менял адрес и сейчас находится в филиале № 13. Специальную мебель для экспозиций мы брали напрокат в Художественном музее. И первое, что видели посетители, войдя в зал, были красивые стеклянные кубы, в которых и на которых мы разместили большие и маленькие, старые и новые детские книги. Кстати, самую большую, яркую и привлекательную книгу музею подарили сотрудники Дворца детства. Хочется отметить, что эмоциональное воздействие экспозиции усиливается благодаря экспонатам, которые постоянно поступают от дарителей.

Открытие музея, которое состоялось в 1993 году, заставило нас по-другому относиться к старым изданиям книжного фонда ЦБС. Теперь мы при списании книг рассматриваем каждый экземпляр с точки зрения его ценности как музейного экспоната. В этом же 1993 году в структуру ЦДБ им. А.П. Гайдара был введен сектор редкой книги, работники которого ведут тщательный отбор документов и материалов, принимают дары от ценителей книги, приобретают в букинистических магазинах книги для детей, изданные в XIX–XX веках. Сейчас в музее есть первое издание «Детской энциклопедии» в 10-ти томах, выпущенное московской типографией Д.И. Сытина в 1913–1914 гг., второе издание в 12 томах (М., 1964 – 1968 гг.) и третье издание в 12 томах (М., 1971–1977 гг.). Интерес представляют также факсимильный «Букварь», изданный Корионом Истоминым в 1694 г., детские книги издательства Кнебеля и многое другое.

Деятельность сектора редкой книги и музея регламентируется разработанными Положением, должностными инструкциями, планами и дневниками работы, книгой учета поступающих экспонатов, перечнем каталогов и картотек и другими формами учета, принятыми в ЦБС для детей. Сектор работает в режиме читального зала и обслуживает детей города, студентов, преподавателей учебных заведений педагогического, книгоиздательского профиля и всех, кто интересуется историей книгоиздательства и литературой для детей. В музее собраны и хранятся материалы по истории книги, книгопечатания и возникновения библиотек, искусству оформления книги, буклеты библиотек мира и литература краеведческого характера. Писатели Крыма и Севастополя дарят свои книги с автографами и наилучшими пожеланиями детям и библиотеке. Таким образом уже собрано несколько коллекций книг. Первой стала частная коллекция Бориса Исааковича Камира (1907–2004 гг.), которая послужила основой при создании музея. В экспозиции, посвященной этому удивительному человеку, представлены его портрет, сведения о том, что он прожил 97 лет, что свою трудовую деятельность в начале 20-х годов в Севастополе начал в качестве рабкора городской газеты «Маяк Коммуны» (с 1944 г. — «Слава Севастополя») и что потом в течение 45 лет проработал заместителем главного редактора в издательстве «Детская литература». Через его руки прошли тысячи рукописей известных писателей: Аркадия Гайдара, Самуила Маршака, Льва Кассиля и других. У Б.И. Камира собралось огромное, бесценное наследие детских писателей: книги с автографами, которые, дополняя портрет Б. Камира, рассказывают о самих авторах. У Натальи Кончаловской это стихотворение: «Ах, Камир, ты наш Камир, ты не едешь на Памир, ты в издательстве сидишь...», заканчивающееся так: «Сам ты независимый, а от тебя зависим мы». Мария Прилежаева писала: «Дорогому Борису Исааковичу, драгоценному работнику, строгому редактору, хорошему че-

ловеку». Когда перед Камиром встал вопрос, как распорядиться своими книгами, он принял решение, о котором позже написал в воспоминаниях так: «... из тесных домашних полок они рвутся на волю и не куда-нибудь, а именно в мой любимый, открывший дорогу в жизнь, родной Севастополь».

Многим реликвиям иногда приходится совершать далекие путешествия. Так и некогда находившиеся у Бориса Камира книги, изданные в 1939–1985 годах, попали в наши фонды и ныне хранятся и экспонируются в разделе «Наши коллекции». А в 80-х годах он сам передал в дар нашему музею 925 книг и папку–файл с документами, письмами, статьями и фотографиями.

Собраны также интересные книжные коллекции Владимира Орлова, Геннадия Черкашина, Евгения Белоусова, Валентины Фроловой, Тамары Дьяченко, Людмилы Пивень, Ольги Ивановой и других известных авторов. О каждом из них оформлена папка с файлами. Особое место занимают книги и документы Аркадия Петровича Гайдара, именем которого 51 год назад была названа наша библиотека. В музее оформлена постоянная выставка всех изданий произведений писателя, отзывов и рисунков детей к его произведениям.

Важной составляющей фонда музея являются произведения писателей — лауреатов премий в области детской литературы, а именно: книги лауреатов Международной премии им. Х.К. Андерсена; Государственной премии Украины им. Т.Г. Шевченко; Литературной премии Украины им. Леси Украинки и др. Постоянно оформляются выставки коллекций книг, иллюстрированных выдающимися художниками, графиками, иллюстраторами Т. Мавриной, Е. Чарушиным, Ю. Васнецовым, И. Билибиным, Е. Норбут, Р. Яхниным, В. Чижиковым и т.д.

Государственная историческая библиотека Украины передала в дар нашему музею около сотни книжных раритетов. Есть среди них «Труды археологического съезда России» 1878 г. издания, в которых помещены материалы о Боспоре Киммерийском; «Сочинения И.С. Никитина» — замечательного поэта России, изданные в 1883 г.; книги «Домострой» (1902 г.) и «Общая история европейской культуры» (1910 г.); произведения для детей начала XX века, изданные в США, Германии, Австралии. Пополняется музей книгами, присылаемыми из Канады, Израиля, Швеции, России, Казахстана. Также здесь собираются детские журналы, книжные закладки, открытки по произведениям детских писателей и подаренные библиотеке к праздникам, плакаты для детей, самодельные детские книжки и многое другое.

О нашем музее в городе хорошо знают, о нём периодически пишут в газетах и на сайтах, по телевидению был показан фильм о его деятельности. В «Литературной газете + Курьер культуры: Крым–Севастополь» № 11 от 24 июня 2010 г. напечатана статья детского писателя Т. Корниенко, в которой он описал свои впечатления и наблюдения за желанными посетителями — папой с сыном-шестилеткой и отметил: «Одно дело знать, что такое где-то есть, и совершенно другое — прикоснуться, полистать».

У детей всегда вызывают интерес коллекции необычных книжных изданий. Вот что написали учащиеся 8 класса школы № 4 в севастопольской газете «Пчёлка» после посещения нашего музея: «Нам очень понравились книги–великаны, книги–малышки, книжки–игрушки. Было интересно познакомиться с такими редкими книгами, как «Детская энциклопедия» 1913 года, посмотреть, как выглядели книги 100 лет тому назад, познакомиться со старинными книгами,

присланными в подарок музею из Канады, из Киева. Благодаря посещению музея мы учимся любить книгу».

Фонд сектора редкой книги и музея постоянно пополняется и сейчас это уже 4800 экз. различных изданий и 460 экспонатов. В 2010 году мы приступили к реализации Программы развития музея детской книги на 2010–2012 гг. Бесспорно, знакомство детей с сокровищами музея играет значительную роль в прививании любви юным севастополяцам к книге и чтению, в осуществлении воспитательной функции библиотеки. В музее не только собирают и хранят лучшие образцы детской литературы, здесь также проводят большую информационно-просветительскую работу по их популяризации среди читателей. Это и циклы библиотечных занятий, и экскурсии, и рассказы о коллекциях, и встречи с писателями, и сообщения в средствах массовой информации.

Музей писателя Г.А. Черкашина

Один из библиотечных литературных музеев, который существует уже почти 10 лет, посвящен нашему широко известному и почитаемому земляку писателю Г.А. Черкашину. Геннадий Александрович родился в 1936 г. в Севастополе, пережил с семьей тяжелые годы героической обороны города, затем эвакуацию и возвращение в разрушенный Севастополь. Почти все свое творчество он посвятил любимому городу. Живя в Санкт-Петербурге, Геннадий Александрович ежегодно приезжал в Севастополь. Умер он в 1996 г. и по завещанию его прах покоится на знаменитом севастопольском кладбище Коммунаров рядом с могилой героя его романов П.П. Шмидта. Не менее почитаем Черкашин и в Санкт-Петербурге, где окончил Ленинградский государственный университет, стал ученым-физиком, но посвятил себя нелегкому труду литератора. В этом городе издавалось большинство его произведений, здесь он вел теле- и радиопередачи. Геннадий Черкашин очень трепетно относился к этим двум морским городам, глубоко изучал их героические страницы истории и рассказывал о них в своих книгах, заботился о будущем этих славных городов, понимая общность их судеб. Свою первую книгу рассказов «Вкус медной проволоки», посвященную севастопольским мальчишкам военных и первых послевоенных лет, Г. Черкашин издал в 1969 г. И уже летом 1970 г. работники ЦДБ им. А.П. Гайдара организовали её обсуждение с читателями. С тех пор писатель часто бывал в детских библиотеках, встречался с ребятами, внимательно выслушивал их мнение о прочитанном, привозил в подарок подборки книг с автографами известных писателей. Думаю, что нашим читателям запомнилась на всю жизнь экскурсия в «Артеке» в 1970 г. вместе с писателем и дни журнала «Костер» в Севастополе в октябре 1978 года. Именно Геннадий Черкашин организовал проезд в наш город редакции журнала, издаваемого в Ленинграде, в котором писатель работал и печатался в течение нескольких лет. В детских библиотеках тогда состоялись встречи юных читателей с Радиом Погодиным, Валерием Воскобойниковым, Валентином Верховским, Олегом Орловым. Потом Геннадий Черкашин напишет много книг для детей и подростков, среди которых будет и книга «Возвращение», посвященная событиям Великой Отечественной войны и военной судьбе любимого Севастополя. Героями книги стали родственники и знакомые автора, героически сражавшиеся за свой город, свою Родину, свободу. На Всероссийском конкурсе «Ради жизни на земле» на лучшее произведение для детей и юношества, посвященное 40-летию Великой Победы, повесть «Возвращение» удостоена второй премии. Целый ряд про-

изведений Г. Черкашин написал о революционных событиях 1904–1905 гг. в России и в Севастополе, о славном лейтенанте Петре Петровиче Шмидте. Для самых маленьких — рассказ «Лейтенант Шмидт», для подростков это роман-хроника «Клянусь Землей и Солнцем», а для взрослого читателя — роман «Горькие травы Березани» (это произведение было издано в престижной серии «История Отечества в романах, повестях, документах»).

По инициативе Г.А. Черкашина в 1981 г. была основана серия книг для детей и юношества «Морская слава», и её первой книгой стала его баллада «Бриг «Меркурий». Геннадий Черкашина можно по праву назвать писателем-маринистом, ведь большинство его художественных произведений, публицистических статей посвящены истории и судьбе Черноморского флота, экологии Черного моря. Кроме книг, повестей, рассказов и очерков, опубликованных в различных периодических изданиях, он оставил потомкам большой публицистический материал о судьбах славянских народов, об экологии Крыма, об Антарктической кругосветной экспедиции черноморских моряков по следам Лазарева и Беллинсгаузена 1982–1983 гг., в которой сам принимал участие. Незадолго до смерти Г.А. Черкашин основал Севастопольский фонд истории и культуры, который впоследствии был назван его именем.

Все это дало нам основание ходатайствовать перед горсоветом о присвоении имени писателя детской библиотеке-филиалу № 7, в которой он бывал неоднократно. И с 27 сентября 2001 г. согласно решению горсовета (№ 916) она носит имя Г.А. Черкашина. Коллектив библиотеки сразу же приступил к организации музея писателя. Была составлена комплексная целевая программа на 2002–2005 гг. «Детская библиотека — центр духовного наследия писателя Геннадия Черкашина», оформлена развернутая книжная выставка-панорама «Верный сын Севастополя». Для читателей проводятся беседы и обсуждения книг, творческие выставки и другие разнообразные мероприятия, встречи с родственниками и друзьями писателя. Жизнь и творчество писателя восхищает и взрослых, и детей. В 2009 году составлена новая комплексная целевая программа на 2009–2011 гг. «Патриотическое воспитание читателей на примерах произведений Г.А. Черкашина». Правление Фонда истории и культуры им. Г. Черкашина, членом которого являюсь и я, поддерживает все начинания библиотекарей, и все эти годы помогает в реализации программы, в проведении ежегодных дней памяти писателя. Настоящими друзьями библиотеки стали вице-президент Фонда, капитан I ранга В.И. Володин, председатель правления Фонда, председатель Гагаринского районного в городе Севастополе совета Р.П. Семенова, предприниматель А. Соболев, брат писателя И.А. Черкашин, друг Геннадия Александровича со школьных лет журналист Е.Г. Юрздицкая и многие другие. Очень важной для нас является дружба с вдовой писателя Валентиной Болеславовой Лазуркиной, старшим научным сотрудником Библиотеки Академии Наук. Она передала музею личные вещи писателя, документы, дипломы, удостоверения и более 200 книг из его личной библиотеки с автографами друзей. Огромную ценность представляет переданный музею литературный архив писателя: рукописи, дневники, неопубликованные произведения, фотографии и др. Ценными экспонатами также стали скульптурный портрет Г. Черкашина, выполненный народным художником Украины, скульптором Станиславом Чижом, портрет писателя, написанный заслуженным художником Украины Владимиром Озерниковым,

макет брига «Меркурий», сделанный народным умельцем Василием Ушкало. Пополнила музей писателя радиозапись одного из лучших рассказов о ленинградской блокаде «Кукла», неоднократно звучавшая на Петербургском радио в исполнении народной артистки России Нины Ургант. Учащиеся 10 класса школы–гимназии № 2 подарили музею свой видеофильм «Воспоминания о Черкашине». Известная в городе телеведущая и тележурналист Л.Ю. Кужанова пригласила писателя в 1993–1994 гг. на съемки 9-серийного фильма «Слово о Севастополе. Геннадий Черкашин». Получился проникновенный рассказ писателя, философа, гуманиста не только об истоках его семьи, глубокими корнями уходящей в историю Севастополя, но и о величественной, героической, легендарной судьбе нашего города. Об этом писатель написал в своем последнем произведении «Молчание колокола», опубликованном уже после его смерти. Телерадиокомпания подарила музею копию этого телефильма. Взрослых посетителей поражает широта и разнообразие деятельности Г.А. Черкашина, точность и выверенность фактического материала во всех его произведениях.

В нашем музее мы начали использовать интересную форму работы — «Бенефис музейного экспоната», которая родилась в библиотечном музее России. Суть её в следующем: выбирается 3–5 экспонатов, например, книга с дарственной надписью, скульптурный портрет писателя, карта кругосветного путешествия, а потом в увлекательной форме их представляют читателям. Во время бенефиса посетители музея узнают, как эти вещи появились здесь, участвуют в игровой программе, получают задания, отгадывают загадки, вспоминают прочитанные книги писателя, что в конечном итоге побуждает их к прочтению книг достаточно широкой тематики, так или иначе связанной с представленным экспонатом.

В 1995 г. Г.А. Черкашин инициировал конкурс сочинений старшеклассников и назвал его словами П.С. Нахимова: «Жизнь каждого принадлежит Отечеству». Какой отклик нашла эта тема в сердцах севастопольских школьников! Какие содержательные сочинения и рефераты, исследования представили ребята на конкурс о своем любимом городе Севастополе! Теперь этот конкурс, организацию и проведение которого взял на себя Фонд истории и культуры им. Г.А. Черкашина, проводится ежегодно. По детским работам конкурса издаются сборники научных и творческих работ учащихся, посвященные, в том числе, и творчеству Геннадия Черкашина. Они являются экспонатами нашего музея. В 2010 г. уже объявлен 14-й этап этого конкурса, посвященный 65-летию Великой Победы.

В музее обеспечены учет и сохранность аутентичных документов, экспонатов, имеющих архивную и историческую ценность. Ведь их невозможно повторить или приобрести вновь. Весь собранный материал широко используется в работе библиотеки и самого музея как по индивидуальным запросам, так и при проведении массовых мероприятий. Ежегодно проводятся международные и городские Черкашинские чтения, в которых принимает участие более 400 человек. Также в библиотеках проходят мероприятия по обзору творчества писателя, обсуждений его книг, театрализованные постановки дискуссий и др.

В планах музея немало задумо: издание мультимедийного пособия о жизни и творчестве писателя, работа по содействию переиздания книг Г.А. Черкашина для детей. Уже сегодня благодаря действующей по решению горсовета программе поддержки регионального русского языка и куль-

туры библиотекой подготовлена новая книга Г.А. Черкашина «Рассказы для детей» (для подростков) и переиздана книга для детей младшего возраста «Про Петю».

Музей книг Евгения Белоусова

2 апреля 2005 года, в Международный день детской книги, эстафету «именной» библиотеки принял филиал № 16 КУ «ЦБС для детей», где был открыт музей детских книг Евгения Белоусова. Библиотека расположена в отдаленном районе города, занимает два этажа жилого дома, её знают, любят, ценят в районе и, несомненно, открытие литературного музея, посвященного творчеству детского писателя, стало настоящим событием. На первом этаже библиотеки расположен сектор творческого развития читателей и музей с экспозициями «Кабинет писателя» и «История Украины в книгах писателя Е. Белоусова» (более 200 экспонатов), зал «Театр исторической миниатюры» и кукольный театр сказки, галерея рисунков читателей по произведениям писателя. В «Кабинете писателя» дети могут посидеть в его кресле за рабочим столом, взять в руки книгу с автографом, ознакомиться с его первой книгой, рукописями известных произведений, проникнуться процессом рождения текстов.

Евгений Васильевич Белоусов пишет на русском и украинском языках, и сегодня уже изданы 33 его книги для детей. Основная тема его творчества — история Украины, а цель — формирование патриотизма и уважения к Родине. Свою первую книгу «Дни, проведенные у моря. Аркадий Гайдар в Крыму» он написал в 1974 г. в восемнадцатилетнем возрасте, работая вожатым во Всесоюзном пионерском лагере «Артек». Во время работы над книгой часто приезжал в Севастополь, бывал у нас в библиотеке и пользовался материалами нашей музейной экспозиции, посвященной Аркадию Гайдару. Говоря о творчестве Е. Белоусова, нельзя не отметить его основной творческий проект «История Крыма для детей. Были. Легенды. Сказки», в рамках которого издано уже 14 книг. Благодаря этой серии в 1998 г. Е. Белоусов стал лауреатом Государственной премии Крыма, а за книгу «Легенды Артека», выпущенную издательством «Таврида», — лауреатом конкурса «Мистецтво книги України». Но более весомым в его жизни стало международное признание — по решению *IBBY*, Международного совета по книгам для детей ЮНЕСКО книга Е. Белоусова «Оповідання про маленьку Копійку та велику Гривню» вошла в Список 135 лучших книг мировой детской литературы 2001–2002 гг. Писатель был награжден Дипломом имени Х.К. Андерсена. В 2006 году он во второй раз становится лауреатом Государственной премии Крыма за повесть–сказку «Тарасове перо» о детстве Т.Г. Шевченко.

Уже восемь лет писатель реализует авторскую программу «Детская книга — детям Крыма». В рамках этой программы Е. Белоусов — давний друг детских библиотек Севастополя и ЦБС для детей стали инициаторами проведения в январе 2002 года первого фестиваля детской книги «Крымские писатели в Севастополе». Это был настоящий праздник Книги, ведь к детям Севастополя приехали писатели со всего Крыма.

Книги, документы, экспонаты музея, а их уже собрано более 1000, помогают в воспитании у детей интереса к истории Крыма, родного города, к истокам своего народа. За 5 лет функционирования музея с его экспозицией смогли познакомиться полторы тысячи юных севастопольцев, для которых было организовано более 100 экскурсий. Библиотекари — работники музея ежегодно проводят праздники книги, презентации, конкурсы по книгам Е. Белоусова, за-

частую с участием автора. На сайте ЦБС для детей (www.childlib.uif.net) размещена Web-страничка «Музей детских книг писателя Евгения Белоусова».

Филиал № 6 — центр популяризации творчества В.П. Крапивина

Многолетняя дружба связывает ЦДБ им. А.П. Гайдара и филиалы города с одним из лучших детских писателей, членом Союза писателей России, лауреатом многих литературных премий, дипломантом Международной премии имени Х.К. Андерсена Владиславом Петровичем Крапивиним. В течение 20 лет писатель в сентябре приезжал в Севастополь, длительное время руководил отрядом юных моряков «Каравелла», был членом редколлегии журнала «Пионер». В музее собрана богатая коллекция его произведений, многие книги с автографами, пожеланиями севастопольским мальчикам и девочкам любить книгу и свою Родину. О Севастополе и его истории В.П. Крапивин написал шесть романов. У нас бережно хранятся его письма и телеграммы к юбилеям библиотеки, электронная версия романа об обороне Севастополя «Давно закончилась осада», присланная автором в 2001 г. еще до его опубликования. Уже несколько лет библиотеку посещает вместе с подростками поклонник творчества В.П. Крапивина, последователь его педагогических идей и опыта работы с детьми Б. Галенков из Нижнего Новгорода. В каждый свой приезд он дарит для музея книги В.П. Крапивина и полученные им награды за работу с детьми; самым ценным из даров является полное собрание сочинений В.П. Крапивина в 30-ти томах (М., 2000–2001 гг.).

С 2005 года работниками детской библиотеки–филиала № 6 ведётся углубленная работа по изучению творчества В.П. Крапивина, собираются и систематизируются материалы, посвященные жизни и творчеству писателя. Уже собрано 150 книг В.П. Крапивина, журналы с его публикациями, оформлены папки–файлы с документами, письмами, статьями, фотографиями писателя и членами его знаменитого клуба «Каравелла», а также с рисунками и отзывами ребят о произведениях автора. В 2007 году дирекция ЦДБ им. А.П. Гайдара обеспечила филиал специальным оборудованием для литературно-музейной экспозиции «Писатель доброй мечты».

В марте 2010 года коллектив ЦДБ им. А.П. Гайдара и ряд общественных организаций Севастополя ходатайствовали перед государственной городской администрацией и городским советом о вручении В.П. Крапивину высшей награды Севастополя — почетного знака «За заслуги перед городом», что и было осуществлено в августе, как писали городские газеты: «Благодаря этому многие дети и взрослые узнали о писателе и начали читать его книги». Мы этому очень рады!

Как я уже говорила, первоначальной целью создания всех наших музеев было обновление библиотек, придание нового звучания традиционной работе с читателями, популяризация детской литературы. Энтузиазм библиотекарей, материальные затраты оправдали себя. Работа этих структурных подразделений стала неотъемлемой частью деятельности не только тех библиотек, в которых они расположены, но и всей ЦБС в целом. Очень эффективным способом привлечения детей к чтению стали передвижные выставки «Из золотого фонда Музея детской книги», которые организовываются музеями и экспонируются во время проведения различных акций. А участниками международных и городских Черкашинских и Крапивинских чтений стано-

вятся читатели со всего города, которые всегда принимают активное участие в конкурсах детского литературно-художественного творчества «Мир книг и детских фантазий», «Мой Крапивин», «Герои произведений Геннадия Черкашина», «Книжка начинается с картинки» (иллюстрации к книгам Е. Белоусова). Для приобщения к чтению детей библиотекари используют такие формы проведения мероприятий, как литературный час «Уникальные книги М.Ю. Лермонтова», обзор–путешествие «Книги издательства «Детская литература», экскурсия в прошлое «Старинная детская книга» и музейно–библиотечный урок «Редкие издания книг Т.Г. Шевченко» (в музее детской книги). Наши библиотечные музеи открыты для всех и всегда, но, тем не менее, большой популярностью пользуются дни открытых дверей, которые призваны оживить интерес к ним читателей и общественности. Один из таких дней состоялся 2 апреля 2010 г. в честь 5-летия музея детских книг писателя Евгения Белоусова. В музей пришли не только юные читатели, но и представители городской и районной администраций, депутаты, писатели, творческая интеллигенция города, наши коллеги, родители, бабушки и дедушки, равнодушные к воспитанию своих детей и внуков. Это был праздник для всех — музей и библиотеку в этот день посетило около 200 человек. Дети всех возрастов встречались с Е. Белоусовым, а участники традиционной праздничной лотереи стали обладателями его книг. Завершилось это масштабное мероприятие «круглым столом» «Размышления о детской литературе и не только», участниками которого были члены ассоциации работников библиотек для детей и писатели.

Следует отметить, что наши читатели принимают активное участие в работе музеев: в музее писателя Геннадия Черкашина создан кружок «Юные черкашинцы», читатели библиотеки–филиала № 6 разработали прекрасный логотип для литературно-музейной экспозиции «Миры Владислава Крапивина». В помощь работе музеев и библиотек города работники информационно-библиографического отдела ЦДБ им. Гайдара готовят библиографические пособия: рекомендательный список «В.П. Крапивин и Севастополь», беседы о книгах Г.А. Черкашина для детей 12–15 лет «Научитесь быть севастопольцами» и библиографический указатель «Геннадий Александрович Черкашин (1936–1996)». Информация о деятельности наших музеев доступна широкой общественности благодаря сюжетам на каналах севастопольского телевидения, радиопередачам, статьям в газетах, в т.ч. в издаваемом библиотекой альманахе «Библиопартнер».

В заключение хочу сказать, что инновационные модели публичных библиотек, модели деятельности библиотек, о которых шла речь выше, получили наименование «мемориальных библиотек» — особой разновидности ставших уже привычными библиотек–музеев. И, как отметила ведущий научный сотрудник научно-исследовательского отдела библиотекведения РГБ С.Г. Матлина, «опыт функционирования мемориальных библиотек пока невелик. Но уже сегодня очевидны их социальные эффекты. Они изменяют представления населения о том, чем может быть традиционная библиотека, сочетая библиотечные, музейные, экскурсионно-познавательные, театральные, художественно-выставочные, клубные и другие формы деятельности; которая создает новую концентрированную культурную среду, силовое гуманитарное поле притяжения».

Наталья Аносова,

директор Крымского республиканского учреждения «Детская библиотека им. В.Н. Орлова»

Современные тенденции информационно-библиотечного обслуживания детей в детских библиотеках Крыма

Современные тенденции информационно-библиотечного обслуживания детей в целом мало отличаются от общих тенденций развития библиотечного дела, но работа с детьми как читателями, накопление интеллектуального потенциала, подготовка грамотного пользователя, это работа на будущее. Поэтому деятельность детских библиотек можно рассматривать как творческую лабораторию, в которой оттачиваются формы и методы библиотечной работы.

В самых общих формулировках современные тенденции библиотечного обслуживания можно выразить двумя положениями: 1. Однозначная ориентация на потребности и запросы пользователя. 2. Инновации — ежедневно. Цель — не давать читателю скучать, держать его «в тонусе», прививая ему своеобразную зависимость от библиотеки. А чтобы библиотека могла соответствовать потребностям читателя, нужно выяснить, что же этому самому читателю хочется. Поэтому социологические методы изучения читателей стали не просто популярными — они уже прочно вошли в практику работы детских библиотек, и мы ежегодно проводим региональные исследования по той или иной актуальной тематике. Например, в 2009 г. проведены мониторинг «Репертуар периодических изданий для детей в детских библиотеках АРК: формирование и использование» и региональное исследование «Читательские предпочтения в отечественной и зарубежной литературе». Крымские библиотеки принимают также активное участие во всеукраинских исследованиях и мониторингах. Мини-исследования и блиц-опросы постоянно проходят во всех детских библиотеках, а в ЦБС периодически проводятся и общесистемные исследования, как, например, в 2009 году в Евпатории социальное исследование «Какие 5 книг вы посоветовали бы своим детям/родителям?».

Изменились запросы, меняет формат и сама книга: печатный текст, электронный текст, аудиокнига. Более того, ряд текстов существует только в электронном виде. И результатом этого стало новое название традиционной Недели детской книги — уже два года в Украине она называется Всеукраинской неделей детского чтения. Этот подход значительно расширяет сферу деятельности библиотек в рамках этого популярного мероприятия и напрямую подталкивает их к применению нетрадиционных для них форм работы. Такими, например, являются дни кино, когда для ребят организуются просмотры кинофильмов, снятых по известным литературным произведениям. В этом году такой киносеанс был организован работниками нашей библиотеки в Доме кино. Интересным событием Недели стал день кино, проведенный в г. Симферополе совместно с КРП «Киноvideопрокат»: на двух площадках (Дом кино и кинотеатр «Космос») при полном аншлаге состоялась демонстрация фильма «Город мастеров» по мотивам сказов П. Бажова.

Сотрудники ЦДБ Феодосийской ЦБС для своих читателей организовали рекламное агентство «Читать — это

модно! Читать — это престижно!», провели день литературных сюрпризов, библиотечную акцию «Читай!» и флеш-моб & буккроссинг «Читальный зал». В библиотеке-филиале им. Ю. Гагарина Евпаторийской ЦБС состоялась виртуальная экскурсия «По web-страницам детских библиотек», во время которой дети «посетили» библиотеки Украины и России и ознакомились с правилами работы в Интернете.

Стремление крымских детских библиотекарей к новому переросло региональный формат, и в этом году была проведена межрегиональная ярмарка библиотечных инноваций «Крым–Херсон» на базе Херсонской областной библиотеки для детей. Четверо представителей детских библиотек АР Крым показали коллегам Херсонской области свои самые интересные формы работы, а херсонские библиотекари представляли свои успешные находки коллегам–крымчанам. Понравившиеся формы и идеи «покупали» все желающие. Главная задача ярмарки — внедрение приобретенных новых идей в своих библиотеках. Эффективность такой работы будет видна через год, когда о внедрении инноваций все участники ярмарки расскажут во время ответного визита на ярмарку «Херсон — Крым».

В условиях информационного общества существенно изменились запросы читателей–детей, возросли их информационные потребности. К сожалению, детские библиотеки АР Крым не в полной мере могут своевременно и качественно реагировать на изменения читательского спроса, поскольку их основной рабочий инструмент — библиотечные фонды — пополняется новыми ресурсами в недостаточном объеме. Например, в 2009 году они получили всего 23892 экз. документов, что на 4863 экз. меньше, чем в 2008 г. Это означает, что каждая библиотека приобрела в среднем 0,13 книги на одного читателя–ребенка, 488 экз. документов на одну библиотеку, 80 книг на 1 тысячу детского населения Крыма. А ИФЛА рекомендует пополнение фонда в объеме не менее 200 книг на тысячу человек. Количество периодических изданий для детей, полученных в 2009 году детскими библиотеками АР Крым, варьируется от 5 наименований (ДБ Армянской ЦБС) до 44 (РДБ Симферопольской районной ЦБС). Общий показатель периодических изданий для детей по районным и городским ЦБС составил 513 наименований, а в среднем — по 11 наименований на 1 библиотеку.

Понятно, что в такой ситуации «палочкой-выручалочкой» становится стремление детских библиотек улучшить свое техническое оснащение и оказывать своим читателям новые услуги с помощью информационно-коммуникативных технологий. Сегодня ряд детских библиотек АР Крым уже представлен во «всемирной паутине»: Орловка (<http://orlovka.crimea.ua/>); ЦБС для детей г. Симферополя (<http://simchildlibrary.org/>); Судакская детская библиотека (<http://det-sudak.at.ua/>). Имеют свои страницы Симферопольская РДБ на сайте поселка (<http://gvardeyskoe.org/tags/>); Сакская РДБ на сайте ЦБС (<http://biblio.ho.ua/index.php?>

cluch=19&fili=54); Черноморская РДБ на сайте ЦБС (<http://www.bibl-chernom.crimea.ua/index.php?dn=info&pa=worktimerdb>); детские библиотеки Евпатории на сайте ЦБС (<http://www.biblioevpatoria.com/>). В 5 детских библиотеках (республиканская, ЦГДБ Керчи, Симферополя, Ялты, Судака) читателям предоставляется доступ в Интернет.

С помощью информационных технологий детские библиотеки пытаются соответствовать еще одному жесткому требованию времени — обеспечить максимально свободный доступ к информации для всех, без барьеров. Какие же инновационные процессы протекают в плане содержания работы детской библиотеки с читателями? Прежде всего, процесс глобализации влияет на обострение национального самосознания, поэтому движение к сохранению культурного многообразия становится одним из основных направлений деятельности библиотек. День толерантности, дни национальных культур, циклы мероприятий, посвященные традициям различных народов, проживающих на полуострове, национальные клубы — все эти формы работы постоянно совершенствуются и пользуются популярностью. С целью оптимизации условий ознакомления читателей с шедеврами мировой культуры и культурными достижениями народов мира был разработан проект по созданию медиатеки в КРУ «Детская библиотека им. В.Н. Орлова», средства для которого выделило Посольство Королевства Нидерландов в Украине. Реализация этого проекта способствовала открытию свободного доступа пользователей библиотеки к информации о достижениях отечественной и мировой культуры с помощью традиционных и электронных аудио-, видеодокументов и современных компьютерных технологий. Разработка и выполнение проекта вернули библиотеку к огромному пласту работы по эстетическому воспитанию подростков, но уже на новом качественном уровне. Проект завершен, но созданная медиатека продолжает работать, продолжаются циклы мероприятий, проводятся отдельные мероприятия по просьбам читателей. Материалы медиатеки пользуются популярностью не только у детей, но и у педагогов, так или иначе связанных с ведением уроков, чтением лекций о культуре и отдельных видах искусства.

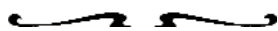
Благодаря приобретенным электронным ресурсам и мультимедийному оборудованию, более качественными и привлекательными для детей стали не только мероприятия по популяризации культуры и искусства, но и мероприятия, посвященные в целом книгам и писателям. Мы смогли, во-первых, доказать многим участникам этих мероприятий (как детям, так и учителям), что книга и компьютер — не антагонисты, а партнеры в информационном пространстве. Во-вторых, большая доля библиотечных «изобретений» относится к деятельности по развитию семейного чтения как наиболее богатого ресурса для привлечения к чтению разных категорий читателей и как эффективного инструмента для снятия проблемы «отцов и детей». Практически в каждой детской библиотеке за последние годы организовались семейные клубы. В детских библиотеках г. Евпатория действует даже целевая библиотечная программа «Сделать чтение семейным увлечением». В городской детской библиотеке г. Ялта реализуются собственные целевые программы «Вместе почитаем, вместе поиграем», «Ощути радость чте-

ния: по книжным тропинкам лета», в рамках которых ведется активная работа по привлечению читателей—детей и их родителей к чтению. В-третьих, библиотекари идут на встречу читателям в их стремлении к здоровому образу жизни и экологическому благополучию. Акция «Книги и газеты вместо сигареты» прошла в Нижнегорской РДБ, кинолекторий «Крым без табачного дыма» проводится в ЦБС для детей г. Симферополя, а ежегодные экологические дни Черного моря — в Черноморской ЦБС. В-четвертых, библиотеки стремятся быть центрами правовой информации и, в частности, по правам ребенка. В Бахчисарайской РДБ действует целевая комплексная программа «Мир детства — мир права», приоритетами которой являются усвоение социально-правовых принципов, закрепленных в Конвенции ООН о правах ребенка, формирование гражданской позиции, привитие основ законопослушного поведения. Правовая программа «Наши дети» работает в Ялтинской ЦДБ.

Во всем мире библиотека становится не только хранилищем знаний, но и местом активного общения, обучения, освоения социальных ролей. В своей работе крымские детские библиотекари стараются активно использовать диалоговые формы массовых мероприятий, участие в которых позволяет растущей личности не только учиться извлекать информацию из книг, но и передавать её другим. Из библиотеки ребенок делает свой первый шаг в огромный мир, и этот шаг, благодаря библиотеке, он делает уверенно. Один из аспектов работы в этом направлении — помощь юным талантам в самореализации. Конкурс детского творчества — не инновация в библиотечном деле. Но вот издание красочных каталогов работ участников или победителей конкурса стало практиковаться только теперь, с появлением в библиотеках компьютерной техники. КРУ «Детская библиотека им. В. Н. Орлова» издает такие каталоги регулярно с 2005 г., а с 2009 г. они выставляются на сайте библиотеки.

Создание и постоянная поддержка позитивного имиджа, повышение общественного статуса — одно из условий современного существования библиотеки. Активная работа библиотек со средствами массовой информации, организация рекламных акций и PR-кампаний — все эти новые для библиотек виды деятельности освоены детскими библиотекарями АРК. Они регулярно принимают участие в общегородских и общерайонных мероприятиях и программах, многие (г. Бахчисарай, Симферополь, Феодосия, пгт Ленинское и др.) выносят свои мероприятия за пределы библиотеки, часть библиотек издает собственную рекламную продукцию (закладки, буклеты, сборники детского творчества и т. п.), ряд ЦБС (Керченская, Сакская, Симферопольская детская) — собственные информационные бюллетени. С детской библиотекой г. Джанкоя работает детско-юношеская телестудия «Улей», которая снимает основные массовые мероприятия библиотеки и транслирует их по местному телевидению. Евпаторийская ЦБС в 2009 г. провела учебно-практический семинар «Территория творчества: наглядность работы библиотеки».

Широко известен тезис: «Кто хочет — ищет средства, кто не хочет — ищет причины». Детские библиотеки автономии стремятся соответствовать требованиям времени, ищут новые формы и средства, верят в себя и в достойное будущее наших юных читателей.

Рекомендації Всеукраїнського саміту директорів обласних бібліотек для дітей «Дитяче читання як феномен культурної спадщини»

6-10 вересня 2010 року на базі Одеської обласної бібліотеки для дітей ім. Н.К. Крупської Міністерством культури і туризму України, управлінням культури і туризму Одеської облдержадміністрації, Національною бібліотекою України для дітей було проведено Всеукраїнський саміт директорів обласних бібліотек для дітей «Дитяче читання як феномен культурної спадщини».

У виступах учасників саміту, у ході засідання за «круглим столом» та інших дискусійних заходах було висвітлено і обговорено широке коло питань, що стосувалися розкриття і вирішення проблем дитячого читання, ролі та місця бібліотек для дітей у цьому процесі. Це, зокрема: стратегія підтримки дитячого читання; нова модель організації читання сучасної дитини; дитяче читання в умовах інтенсивного розвитку інформаційних технологій; міжнародний досвід формування читацької активності дітей та інші. Учасники саміту зазначили, що головним у діяльності бібліотек для дітей з просування читання є залучення юного покоління до систематичного читання, підвищення рівня його читацької компетентності як сукупності знань і навичок критичної оцінки прочитаного та інформаційної культури. При цьому було підкреслено, що така діяльність має базуватися на результатах науково-дослідної роботи та соціологічних досліджень, які здійснюють обласні бібліотеки. Важливим є те, що кількість рекомендацій попередніх професійних зібрань директорів обласних бібліотек для дітей виконано майже на 80 відсотків. Зокрема, на розгляд Ради з питань розвитку бібліотечної справи Міністерства культури і туризму України підготовлено і подано проект Типового положення про обласну (республіканську) бібліотеку для дітей; підготовлено і подано на розгляд Міністерства культури і туризму України проект Державної цільової програми підтримки та розвитку читання на період до 2015 року; в процесі розробки знаходиться проект Типової структури і штатів бібліотек для дітей; фахівці Національної бібліотеки України для дітей взяли участь у розробці проекту мережі національних електронних бібліотек «XXI сторіччя» та ін.

Одночасно було визнано, що поряд із досягненнями у розвитку дитячого читання, перед бібліотеками для дітей залишився ряд невирішених проблем (неповноцінне комплектування, старіння бібліотечних фондів, недостатній рівень інформатизації та брак у штатному розписі посад психолога і фахівців з інформаційних технологій тощо).

Підводячи підсумки, учасники саміту зробили висновок, що найближчим часом слід:

- удосконалити нормативно-правову базу регулювання діяльності бібліотек, зокрема при підготовці Типової структури і штатів бібліотек для дітей;
- розширити перелік бібліотечних послуг, спрямованих на залучення користувачів до читання;
- розробити та впровадити орієнтовну навчальну програму формування інформаційної культури користувачів;
- активізувати участь бібліотек для дітей у всеукраїнських і регіональних корпоративних проєктах;
- забезпечувати просування читання засобами масової інформації;
- враховувати показники якості послуг при аналізуванні діяльності бібліотеки;
- посилити увагу до створення належних умов організації обслуговування користувачів-дітей з особливими потребами.

Рекомендації саміту директорів обласних бібліотек для дітей «Дитяче читання як феномен культурної спадщини» ухвалено 10 вересня 2010 р., м. Одеса.

Хто навчить дитину читати для душі?

Велике піднесення панувало серед шановних керівників обласних бібліотек для дітей у зв'язку з тим, що голова Одеської облдержадміністрації дав згоду на проведення з 6 по 10 вересня 2010 р. саміту «Дитяче читання як феномен культурної спадщини» на базі Одеської обласної бібліотеки для дітей ім. Н.К. Крупської. Ще б попрацювати тиждень в самій Одесі, погуляти містом-геросм, відвідати його театри і історично-культурні місця, де жили і працювали видатні Рішельє, Бабель, Паустовський, Жванецький, побувати на Привозі, подихати Одеським повітрям, пройтися Дерибасівською і М'ясоєдівською, почути неповторний Одеський сленг! Таке щастя випадає не щодня. Мрії часом здійснюються, і присмак від цього буває різний.

6 вересня у міському Літературному музеї відбулося відкриття саміту, на якому начальник обласного управління культури Н. Бабич привітала гостей, підкреслила актуальність теми дитячого читання та розповіла про непросту і успішну роботу бібліотек області. Вітання учасникам саміту від міністра культури і туризму України М. Кулиняки зачитала головний спеціаліст відділу аналізу та прогнозування діяльності бібліотек М. Височанська. З своїми доповідями виступили А. Кобзаренко, Т. Палій і Т. Турбаніст. Ще обмірковуючи зміст вищезазначених доповідей, учасники саміту переїхали до філії № 4 Одеської міської ЦБС, де відбулося пленарне засідання. Директор Г. Лазарева, знана людина в культурному соціумі України, авторка книг про зірок культури на терені колишнього СРСР, разом зі своїм колективом гарно підготувалися, і захід пройшов успішно. Всіх вразили цікавий досвід роботи цієї бібліотеки і її видання, що стосуються питань залучення дітей до читання. Чудовий голос народного артиста України Сергія Капустіна, його особлива манера виконання українських пісень та арій додали настрою всім присутнім. Знаючи Г. Лазареву багато років, я з цікавістю прослухав її виступ, вивчав матеріали, що підготували працівники МЦБС. Обговорення всього почутого на відкритті саміту жваво продовжувалося в автобусі по дорозі в Затоку.

Наступного дня ми рушили до Саратського району в село Кулевча. Саме на базі Кулевчанської сільської дитячої бібліотеки відбулося чергове виїзне засідання. Вітальне слово голови селищної ради М. Статирова та побачене господарське ставлення до бібліотек села засвідчили щирість слів голови сільради та його неабиякий менеджерський хист. До речі, перебуваючи в сільських і районних бібліотеках, а також в бібліотеці для дітей м. Ізмаїл, учасники саміту пересвідчилися у високому професіоналізмі керівників владних структур (від села до районного центру), у вмінні пристосуватися до швидкоплинних змін у соціокультурному та економічному просторі, де розраховувати, особливо на олігархів або на чиюсь допомогу з Європи, марна справа. Це добре, що у владі є героїчні люди! І низький уклін їм за те, що на даний час, не дивлячись на різні перешкоди, в селах, містах і районах Одеської області працюють бібліотеки, клуби, дитячі музичні школи.

На засіданні під головуванням Т. Турбаніст цікаві думки у своїх доповідях висловили завідувача Кулевчанської бібліотеки І. Кабанова, директори С. Капанова, Л. Лісова, В. Чіка, Н. Новіцька. Їх виступи були присвячені таким напрямкам дитячого читання, як краєзнавство, естетичне виховання, патріотичне та трудове виховання. Цікавим є досвід ЦБС для дітей м. Севастополь, де створено музеї книги, в яких зібрано твори місцевих краєзнавців, проводяться зустрічі з поетами та письменниками.

Після переїзду учасників до села Кулевча-Зоря, виїзне засідання саміту продовжилось на базі Зорянської сільської бібліотеки для дітей. Щирими і теплими були вітальні слова голови селищної ради А. Узунова і змістовною — інформація зав. бібліотекою О. Арнаутової. В цьому селі ми відвідали садибу-музей місцевого болгарина, ознайомилися з побутом та культурними традиціями болгарського народу, посмакували молодим вином з бринзою. Запальні пісні та танці народних художніх колективів, в яких разом виступають болгарари, українці та представники інших національностей, вразили своєю колоритністю, а також дружніми стосунками. Отак би себе вести і спілкуватися політикам!

На Одещині багато цікавих історичних місць, але Ізмаїл — це особливе місто. Ми відвідали діараму, присвячену штурму і взяттю Ізмаїла. До речі, господарі міста в чудовому стані тримають свої заклади культури, серед яких визначне місце займає центральна міська бібліотека для дітей МЦБС. Побудована у 1982 р., вона і сьогодні є духовною меккою для мешканців Ізмаїлу. Її директор Т. Канська — творча людина з великими організаторськими здібностями. В цій бібліотеці працюють небайдужі, закохані в свою справу люди, і все тут відповідає високим естетичним і духовним вимогам. Велику насолоду отримали учасники саміту від перебування в місті, від спілкування з колегами по бібліотечному цеху і зі світлими за духом особистостями: Т. Репкіною — нач. відділу культури міста та першим заст. міськради В. Бавицьким. Незабутні враження залишаться у всіх від чудової екскурсії в стінах мечеті, де розміщено діараму взяття О. Суворовим міста Ізмаїл.

8 вересня виїжджаємо у Белгород-Дністровський район. За вікнами дощ. Вогко та прохолодно. Продовження пленарного засідання відбувається у районній дитячій бібліотеці. Присутні заслухали виступи директорів Т. Жайворонко і А. Бардашевської, які розповіли про стратегію підтримки читаючої дитини в бібліотеках Миколаївщини та організацію читання сучасної дитини на шляху до нової моделі з досвіду бібліотек Херсонщини. Обговорення цих тем засвідчило сучасне бачення створення в бібліотеках умов для організації дитячого читання і нові тенденції в подальшому розвитку сімейного читання в Україні. Під час перерви для нас влаштували екскурсію до Белгород-Дністровської фортеці та святого джерела Іоанна Сочинського.

У селищі Шабо Білгород-Дністровського району нас радо зустрічали голова РДА В. Зінченко, начальник відділу культури РДА Д. Корчагіна, зав. районною бібліотекою А. Шишкова. Пленарне засідання продовжили виступи директорів Н. Аносової і О. Зайчикової та зав. відділом обслуговування учнів 5–9 кл. НБУ для дітей А. Гордієнко, а потім відбулося

дискусійне засідання «Науково-методична робота бібліотеки в контексті часу», де виступали всі бажуючі — як учасники саміту, так і господарі.

Вечірня подорож до виробничого об'єднання «Шабо» була доречною і в деякій мірі корисною, бо таку високопродуктивну та естетичну роботу не завжди побачиш у своєму житті. Побачене та почуте від ерудованого екскурсовода стало чудовим подарунком учасникам саміту від Белгород-Дністровської РДА та відділу культури району. Спасибі вам, шановні белгород-дністровці, за вашу щирість.

В Затоці, куди ми добралися вже у вечірній час, на нас чекав концерт учасників художньої самодіяльності Белгород-Дністровського району. Багата на таланти Україна! Не виняток і Белгород-Дністровський район. Талановита молодь в симбіозі із зрілими виконавцями справили на всіх незабутнє враження.

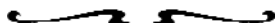
Перебування учасників саміту у Фрунзівському районі, особливо у районному будинку культури, ще раз підтвердило вислів, що за дбайливим господарем жінка і діти гарні. Голова РДА С. Бринза — менеджер нової формації. Чудовий господарник, він розуміє, що без розвитку закладів культури в районі, без вкладання коштів в їх матеріально-технічну базу не можна досягти належного економічного розвитку району. Без естетичного та духовного виховання дітей, без створення відповідних умов для роботи бібліотек та центру дозвілля не може бути майбутнього у районі. Велику підтримку С. Бринза знаходить з боку начальника управління культури О. Осійчука та голови райради П. Шестопалюка. Учасники саміту ознайомилися з досвідом роботи Фрунзівської районної бібліотеки для дітей. В просторому будинку культури все виблискує: і меблі, і книги, і підлога, і стіни. Бібліотека для дітей і бібліотека для дорослих — як картинки. Книжкові виставки розроблені з інтелектуальним наповненням та з національним українським колоритом. Район, де проживає багато національностей, мирно живе, мирно працює. Відсутні розбрат, політичне протистояння та роздрібненість. В цьому є величезна заслуга голови Фрунзівської РДА С.І. Бринзи — людини, яка бачить те, чого інші не бачають бачити, і об'єднує всіх небайдужих людей для досягнення мети.

Поїздка до селища Затишшя, де головує пані І. Татаріна, підтвердила аксіому: «Як дбаси, так і маєш». Завідувача бібліотекою Т. Стефановська зробила все належне, щоб учасники саміту пересвідчилися: краєзнавча робота у її бібліотеці на першому плані. Діти-читачі залюбки відвідують бібліотеку. Книжковий фонд виблискує новими надходженнями та гарним оформленням тематичних виставок.

Вечір провели в дорозі на базу Затоки, а вранці поїхали на екскурсію в місто-герой Одесу. На жаль, не вистачило вільного часу, щоб відвідати театри та музеї міста, побувати у заснованій у XVIII ст. знаменитій публічній бібліотеці — нині Одеській державній національній науковій бібліотеці.

Велика подяка директору Одеської обласної бібліотеки для дітей ім. Н.К. Крупської і керівникам районів, міст і сіл за надану можливість ознайомитися з досвідом роботи бібліотек для дітей Одещини та більше дізнатися про історію і сьогодення цього чудового південного краю.

Микола Зніщенко, генеральний директор Київської обласної бібліотеки для дітей

Очікувані творчі зустрічі

Кожного року з приємними передчуттями та великим нетерпінням директори обласних бібліотек для дітей всієї нашої держави чекають на чудовий місяць вересень, бо саме у вересні відповідно до скоординованого плану заходів Міністерства культури і туризму України та Національної бібліотеки України для дітей, ми маємо можливість зустрітися зі своїми колегами на бібліотечному саміті, який став трибуною для професійних обговорень, обміну думками про наболіле, пошуку шляхів вирішення питань організації обслуговування користувачів-дітей в сучасних умовах тощо. Вже понад десять років проходять наші зібрання, і кожне з них завжди відбувається у одній з областей — в одному з найдивовижніших куточків України. Цього року це була неперевершена Одеса!

Одеська обласна бібліотека для дітей, на жаль, не встигла вразити нас свіжим, сучасним євроремонтом своїх приміщень і фасадів та євромеблями, але зарядила оптимістичним одеським духом і вразила всіх професіоналізмом працівників культури причорноморської глибинки, їхнім розумінням того, наскільки важливі дитяче читання та дитяча книга в житті і розвитку кожної дитини. Де б ми не були: в болгарському селі Кулевча чи біля молдовського або угорського кордонів — це було переконливо. А ще ми відчули увагу місцевих органів влади до потреб бібліотек і побачили високий рівень співпраці обласного методичного центру із закладами культури регіону.

Особисто мене вразила Ізмаїльська міська центральна бібліотека для дітей з її супер комфортним, оригінальним приміщенням та дитячим театром і Фрунзівський районний центр культури і дозвілля з прекрасно оформленими зеленими оазами в бібліотеках та співучими фонтанами в коридорах.

І хоча перебування учасників було чітко організоване і розписане, окремо підготовлена цікава культурна програма, але час збіг дуже швидко. Його, як завжди, не вистачило: ми навіть не встигли помилуватися найсинішим у світі Чорним морем. Але ж ми такі, бібліотекарі...

Ольга Лепіліна, директор Житомирської обласної бібліотеки для дітей

Народжений під щасливою зіркою

Справжній професіонал, подвижник бібліотечної справи, мудрий наставник і просто добра людина... Саме такі слова можна сказати про генерального директора Київської обласної бібліотеки для дітей, кандидата історичних наук, заслуженого працівника культури України Миколу Павловича Зніщенка. Про роботу бібліотеки і бібліотекарів він говорить такою крилатою фразою: «Лікар душ, сердець аптекар книга і бібліотекар».

М.П. Зніщенко — керівник нової формації, діяльність якого відповідає сучасним потребам суспільства. Він володіє рідкісним даром: за окремими фактами вміє бачити сутність суспільного явища, визначати динаміку процесів, відчувати найновітніші віяння у

бібліотечній справі, демонструючи всесторонню обізнаність з сучасними проблемами як свого закладу, так і бібліотечної галузі України.

Життя постійно екзаменує Миколу Павловича. Залишившись в 16 років без опіки батьків наодинці зі складним матеріальним становищем, він не загубився в людському середовищі, а досяг у своєму житті перемог в багатьох справах, за які брався. Вроджена витривалість, інтелігентність, вміння тримати удари долі, спортивна тренуваність заклали основу, а виховання в робітничому і армійському середовищах сформувавши і загартували характер нашого директора. Він активно займався спортом, досяг рівня кандидата в майстри спорту СРСР з футболу, виступаючи за клуби м. Києва та Москви, а також за армійські колективи під час служби в армії. Отримавши технічну освіту, він пройшов шлях від робітника до майстра, був помічником машиніста електровоза.

Навчання у Київському державному інституті культури, який він закінчив з червоним дипломом, змінило сферу діяльності Миколи Павловича. Згодом він очолив потужний науково-методичний бібліотечний заклад Київської області — Київську обласну бібліотеку для дітей, отримав звання «Заслужений працівник культури України» та захистив науковий ступінь кандидата історичних наук.

Наша бібліотека, завдячуючи її директору, сьогодні є одним із найавторитетніших та найпопулярніших закладів культури України та Київської області, що відіграє суттєву роль у культурному та суспільному житті країни і займає значне місце в її інформаційному просторі. Директор бібліотеки активно впроваджує в роботу бібліотек області нові інформаційні технології, організовує резонансні культурно-просвітницькі акції, посилює науково-методичний та організаційно-координаційний вплив на книгозбірні Київщини, широко застосовуючи змістовну видавничу діяльність, активно займається питаннями удосконалення співпраці бібліотеки з громадськими та творчими об'єднаннями.

Розвитку нашої бібліотеки сприяють ініціативність М.П. Зніщенка, його якості справжнього лідера, а також вміння миттєво та адекватно реагувати на нові явища у суспільстві та бібліотечній галузі. У трудовому колективі й досі чудово пам'ятають, як наприкінці 1991 р. — на початку 1992 р. Київське обласне управління культури в особі тодішніх керівників намагалося позбавитися Київської обласної бібліотеки для дітей та інших обласних установ, ліквідувавши обласний науково-методичний, інформаційно-бібліографічний центр. Але завдяки своєчасним, правильним і рішучим організаційним діям директора обласну бібліотеку для дітей вдалося зберегти. Про всі ці пристрасті та перипетії свідчать документи особистого архіву директора і бібліотеки.

З лютого 1992 р. бібліотеці були надані додаткові функції, властиві обласній універсальній науковій бібліотеці. З цього часу Микола Павлович почав приділяти велику увагу науковій, методичній та практичній роботі, заходам з впровадження новітніх технологій у практику роботи не тільки бібліотек для дітей, але й бібліотек для дорослих Київщини. Значний особистий внесок він зробив в організацію формування електронних ресурсів, оновлення характеру і форм інформаційних послуг, створення електронних баз даних та зведеного каталогу, що сприяє оптимізації довідково-інформаційної роботи бібліотеки та ЦБС області.

Відомо, що бібліотекар — це не професія, це спосіб життя, яке особливим чином організоване і спрямоване, це тип мислення та різновид патріотизму. Підтвердженням цієї тези може бути ініціатива директора, який під час державної фінансової кризи з забезпечення бібліотек області з 1996 по 2000 рр. книгодруками звернувся до видавництва України з проханням поповнювати бібліотечні фонди області новою літературою безкоштовно, і багато з них із розумінням відгукнулися. Слід також зазначити, що особисте звернення М.П. Зніщенка до Президента України Л.Д. Кучми та мера м. Києва О.О. Омельченка допомогло врятувати приміщення бібліотеки, доведене до аварійного стану, на яке накинули оком помічники тодішнього губернатора Київщини. Адміністрації президента та міста змусили керівництво області виділити кошти на капітальний ремонт бібліотеки — правонаступниці першої в Україні і Європі спеціалізованої бібліотеки для дітей, заснованої потомственною почесною громадянкою м. Києва Д.Ю. Доброю. Також на пошану директора та його трудового колективу заслуговує ініціатива щодо розповсюдження серед бібліотек Київщини книгодруків «Бібліотечної серії» та літератури за державними і обласними програмами поповнення бібліотечних фондів.

Треба зазначити, що критичні статті М.П. Зніщенка в багатьох бібліотечних часописах, його дещо саркастичні та іронічні, але відверті розмови з будь-якими представниками різних гілок влади іноді призводять до того, що він часто буває не дуже зручним і не дуже до вподоби можновладцям, однак його слушні пропозиції завжди знаходили і знаходять схвалення у бібліотекарів України. Тож не дивно, що в трудовій біографії Миколи Павловича був момент, коли його намагалися усунути від посади директора за вказівкою тодішнього голови Київської обласної державної адміністрації. Але помаранчеві події не дали відбутися цій несправедливості.

За часи директорства М.П. Зніщенка Київська обласна бібліотека для дітей набула заслуженого авторитету та поваги з боку мистецької та бібліотечної еліти Київської області. Письменники і краєзнавці Київщини вважають Київську обласну бібліотеку для дітей одним з кращих місць проведення презентацій нових книг, творчих зустрічей, круглих столів. В останнє десятиліття в бібліотеці активно працюють клуби «Краєзнавці Київщини» та «Клуб видатних людей Київщини». Завдяки фаховому, творчому керівництву, колектив бібліотеки став командою відданих улюбленій справі однодумців, в якому органічно поєднується багаторічний досвід і зріла творчість спеціалістів з ентузіазмом та злетом фантазій молодих. Досягнуті успіхи керівника і окремих спеціалістів належно відзначені державою. Почесне звання «Заслужений працівник культури України» отримали Л.П. Соляник, В.Г. Сітько, Т.Е. Кучеря, а художник О.М. Ткаченко — почесне звання «Заслужений художник України». В бібліотеках області заслуженими працівниками культури України стали П.І. Красножон, Т.В. Косюшко, Л.В. Кошелева, Н.В. Гулевата, Л.П. Глущенко.

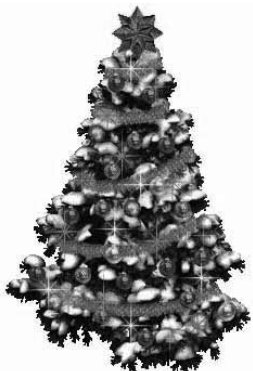
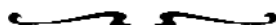
Микола Павлович — автор низки фахових публікацій з проблем бібліотечної справи у журналах «Бібліотечна планета», «Вісник Книжкової палати», «Світ дитячих бібліотек», наукових збірках, у всеукраїнській та обласній пресі. Взагалі ним оприлюднено біля 300 невідомих і неопублікованих архівних матеріалів. Надаючи велике значення науковим дослідженням бібліотекознавчого спрямування, він ініціював збір матеріалів з історії бібліотек Київської області, яка є складовою історії бібліотечної справи України, зокрема історії бібліотек для дітей. Науково-історичні дослідження М.П. Зніщенка в галузі бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства були покладені в основу його кандидатської дисертації «Становлення та розвиток бібліотек для дітей в Україні 1900-1939 рр.». Значну її частину склало дослідження історії виникнення, розвитку та становлення першої спеціалізованої бібліотеки для дітей в Києві Д.Ю. Доброї. Микола Павлович надає велике значення науковому та теоретичному рівню викладання спеціальних дисциплін бібліотекознавчого циклу, а також науковим дослідженням у цій царині. Він успішно поєднує свою роботу з викладацькою діяльністю в Національному університеті культури і мистецтв. За його активного сприяння сотні бібліотекарів Київщини здобули вищу бібліотечну освіту. Своїми діями і вчинками він здобув велику пошану і любов трудового колективу бібліотеки і бібліотечної спільноти України.

З великою повагою ставиться Микола Павлович до ветеранів бібліотеки, всіляко підтримує та заохочує творчу працю молодих спеціалістів. Цікаво, що в багатьох провідних бібліотеках України сьогодні працюють ті, хто починав свій трудовий шлях у нашій бібліотеці для дітей під його керівництвом. А ще Микола Павлович пише дуже гарні і веселі вірші, які він інколи читає в колі колег і друзів, що теж характеризує його, як людину дуже творчої і щирої душі. Кожен із працівників бібліотеки знає, що в найскрутнішу хвилину може звернутися до директора, а така довіра — найвища нагорода для людини і керівника.

Свій ювілей Микола Павлович зустрічає у розквіті творчих сил, сповнений нових творчих задумів і оригінальних ідей, упевнено й усміхнено йде своїм життєвим шляхом. Мабуть, він народився під щасливою зіркою. Є у нього улюблений крилатий вислів: «Если не хочешь сетовать на неблагодарность людей, все свои деяния посвящай Господу Богу».

Весь колектив нашої бібліотеки щиро бажає Миколі Павловичу міцного здоров'я, творчої наснаги та нових звершень на науковій та бібліотечній ниві. Нехай здійсняться всі його мрії, щоб життєвий вибір ювіляра і надалі відповідав словам Хосе Луї Борхеса: «І уявив собі я рай, що схожий на бібліотеку».

Колектив Київської обласної бібліотеки для дітей

Шановні колеги!
Вітаємо вас з Новим 2011
роком і Різдвам Христовим!

Бажаємо всім у наступаючому році
натхненної, творчої праці з розбудови нашої
держави і виховання гідного підростаючого покоління.

Зичимо міцного здоров'я, щастя вам, вашим близьким
і рідним! Нехай у ваших оселях завжди панують любов
та взаєморозуміння! Веселих всім свят! Щасливого і
щедрого на добро року!

Редакція журналу